

ბიბლიოთეკა
ქართული
სახლიანობა

ბეკეკის

თ 3 0 2 6 0

პრემიული

წელიწადი პირველი

№ IV

დეკემბერი, 1897

თფილისი

Типография Е. И. Хеладзе. ||| სტამბა ეკვთიმე ივ. ხელაძისა
1897

შინაარსი

გ ა ნ ე თ ე ლ ე ბ ა

I

	88•
I ბებერი, ლექსი	1
II უბრალო საუბარი („კრებულის ფოსტა“)	3
III კახეთში მოგზაურობა	13
IV მწყემსის სიმღერა, ლექსი	39
V მცირე ზენიზენა	41
VI † სამშვიდარი	46

გ ა ნ ე თ ე ლ ე ბ ა

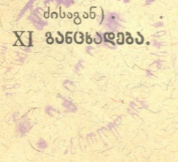
II

VII პატარა კახი, ისტორიული დრამა.	1—112
-----------------------------------	-------

გ ა ნ ე თ ე ლ ე ბ ა

III

VIII საბრწილო ლექსები (შეკრებილი სოსიკო მერკვილაძისაგან)	1
IX ს. ჭოღვენი (მასალო დ. ო—ძისა)	17
X მუშური ლექსები (შეკრებილი ს. მერკვილაძისაგან)	33
XI განცხადება.	

აკაკის

თ ვ ი უ რ ი

პრემული

162

წელიწადი პირველი

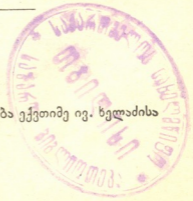
№ IV

დეკემბერი, 1897

თფილისი

Типография Е. И. Хеладзе. ||| სტამბა ეჭეთიმე ივ. ხელაძისა
1897

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 29 ноябрия 1897 г.

შინაარსი

გ ა ნ ე ო ფ ი ლ ე ბ ა

I

	83.
I ბებერი, ლექსი	1
II უბრალო საუბარი („კრებულის ფოსტა“).	3
III კახეთში მოგზაურობა	13
IV მწყემის სიმღერა, ლექსი	39
V მცირე შენიშვნა	41
VI † სამძივარი	46

გ ა ნ ე ო ფ ი ლ ე ბ ა

II

VII კატარა კახი, ისტორიული ღრამა. 1—112

გ ა ნ ე ო ფ ი ლ ე ბ ა

III

VIII საბრვიალო ლექსები (შეკრებილი სოსიკო მერკვილაძისაგან)	1
IX ს. ზოლვენი (მასალა დ. ო—ძისა)	17
X მუშური ლექსები (შეკრებილი ს. მერკვილაძისაგან)	33
XI განცხადება.	

ბ ე ბ ე რ ი

რა სინათლეს სინათლე
დამცნრალი, ძველი ძთვარისა?
ვინ თქვა, რომ რქაცუკი კარგათ სნავს
ნაცად, ბებერი ხარისა?!

მოსუცის სანუგეშებლათ
ეს უთქვამს ვიღაც ცბიერსა
და ჭკონებია მართალი
გულ-ნაკულ, საწვალ სნიერსა!..

მეკი არ მჯერა, რადგანაც
გამოცდილი მაქვს სიბერე:
გულს არ ვიტყვდი, ფაფსურით
ბევრი ვიტყმე, ვიბერე...

თმაც შევიძინე, კბილებიც,
ბევრი რამ გამოვიგონე
და ძანც ვერ დავიბრუნე
ახალ-განდობის ძალ-ღონე!..

ქალებიც მიტატანებენ:
გასწი, შე ბებრუცანაო!..
სსკაც ბეგრი არის ურგები
აქ, ჩვენში, შენისთანაო...

მართალს ამბობენ: სიბერეს
აღარას არგებს წვალებს!..
ნათქვამი არის: «ხალთაში
შუბი არ დამიძლება».

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

უბრალო საუბარი

(„კრებულის“ ფოსტა)

ლექსუმი—განმე სვანს. იწერებით: „თქვენი „კრებულის“ გამოწერა მსურს, მაგრამ შეძლება არ მაძლევს ნებას ერთად შემოვიტანო ფულიო.“ ეს სურვილი სხვებმაც გამოაცხადეს და ჩვენც ამიტომ წესათ დავდევით შემდეგი: მსურველს შეუძლია მიმართოს პირ-და-პირ რედაქციას, ან მის აგენტებს და წვრილ-წვრილათ, წლის განმავლობაში, როცა ემარჯვებოდეს და ეხერხებოდეს, ცოტ-ცოტაობით შემოიტანოს ხოლმე. აგრევე, ვინც ისე ღარიბია, რომ ვერც ამას შეიძლებს და არაფერი საშუალება არა აქვს, იმან მხოლოდ თვითონვე იკისროს ფოსტით გასაგზავნი ქირის გადახდა და ჩვენი „კრებული“-კი უსასყიდლოთ მიიღოს ხოლმე ყოველ თვე და თვე. სახალხო ბიბლიოთეკებს-კი დაეთმობათ მთელი წლის ნახევარ ფასათ—4 მანეთად.

ერთ ჩვენს აგენტსაცანს. გვირჩევათ, ვეცადოთ, რომ დიდსა და პატარას ყველას მოსწონდეს ჩვენი „კრებული“ და რომ შიგ საწყენი არა ვისი რა იბეჭდებოდეს. კარგი რჩევაა, მაგრამ ერთ არაკს მოგვაგონებს: ერთი ვინმე ბატონ-კაცი მისთანა მოურავს ეძებდა, რომ სამოურავოში ყველა მოემადლიერებია. ეს არ მოხერხდა და უმოურავოთ დარჩა. ერთხელ მივიდა მასთან ერთი ვინმე და მოახსენა: მე ვიკისრებ თქვენს მოურავობას, თუ ამ საკითხავზე მიპასუხებთო: 1) დარი ჯობია თუ ავდარიო?

და 2) დღე უკეთესია თუ ღამეა?—რა თქმა უნდა, დღე ღამეზე უკეთესია და ავდარს დარი ჯობიაო—უბასუხა ბატონ-კაცმა. არ დაეთანხმა პირველი და თავ-თავის აზრის დასამტკიცებლათ დაიწყეს აქეთ-იქით სიარული და შეჭქნეს მოკითხულობა. მივიდნენ ერთ ოჯახში. აქ ყველა, ქალი და კაცი, ცხვირ-პირ ჩამოშვებულნი დაუხვდა და უკმაყოფილოთ წუწუნობდნენ: რა კარგი იქნებოდა, რომ იმ დალოცვილ ღმერთს ერთი ორი დღე კიდევ დაეცლია და დარი ყოფილიყო?! ახლა ხომ დავიღუპეთ და ამოვვარდითო!.. შევიდნენ მეორე ოჯახში—მეზობლისას. აქ კი ყველა მხიარულათ იყო: მადლობა ღმერთს! გვეშველა, ძლივს არ გაწვიმდაო!.. ერთი ორი დღე რომ კიდევ დარები დაექირა, შენი მტერი ამოვარდნილა, ჩვენ ამოვვარდებოდითო!.. გამოიკითხეს მიზეზი და რა გამოდგა: პირველი თურმე მექუთუკლე ყოფილიყო და ქოთნების გაშრობა ეჩქარებოდა, მეორე-კი—მეწალკოტე (მეზალე) და გვალვას შეეშინებია!.. ასე, ამ გვარათ, მთელი დღე იარეს და სადაც-კი იკითხეს, ზოგს დარი ენატრებოდა და ზოგს ავდარი!.. მიზეზსაც სულ სხვა-და-სხვას ამბობდნენ. რომ დაილაღენ,—რმ მოურავობის მსურველმა ბატონი ერთ ნანგრევ ციხე-დარბაზში შეიყვანა: „ცოტა შევისვენოთო!“ აქ ბატონს უჩვენა კედლებზე და თაღზე აქა-იქ მიკრული, მკვდარივით ჩამოკიდებული, ღამურები და იქვე მჯდომი, მომაკვდავსავით აფულული, ბუ და უთხრა: ამ საწყლებს ვერ ხედავთ, როგორ შეუწუხებია დღესო, მაშინ როდესაც სხვა ფრინველები-კი გარეთ მოილხნენ და ჟრიამული გააქვთო? აბა, მოვიცადოთ დაღამეზამდი და ვნახავთ ამთაც აფრთქილებულს და იმ ჩიტებს კი ხმა ჩაწყვეტილებსო. მართლაც, რომ დაღამდა, აფრთქილდნენ ღამის ჩიტები და მათთან ერთად ღამურებიც;

დღის ფრინველები კი მიიმაღ-მოიმაღენ. მაშინ მიუ-
ბრუნდა ბატონს მოურავი და ბოახსენა: ახლა ხომ ხე-
დავო? თუ კი ყოვლის-შემძლებელს ვერ მოუხერხებია,
რომ ერთსა და იმავე დროს, ერთითა და იმავეთი ქვეყა-
ნაზე ყველა დააკმაყოფილოს, შენი მოურავი როგორ-
ღა მოახერხებს ყველა მოიმაღლიეროსო?.. ამისი არ
იყოს, შექსპირსა ჰყავს დამწუნებელი და ჩვენი „კრებუ-
ლი“ როგორ შეიძლებს, რომ ყველას მოსწონდეს და
ყველა მოიმაღლიეროს? კაცმა თავისი მოვალეობა უნ-
და გულ-წოფელათ მოიხადოს ხოლმე და—კმარა, თო-
რემ, თუ იმას გამოუდგა და აჰყვა, ვინ რას ამბობს, ვის
სწყინს და ვის არაო, —ის ველარას გააკეთებს!..

თფილასშა —ბ. ა...ის. გვიბძანებთ, თქვენო აღმატე-
ბულებავ, რომ დღეიდან „კრებული“ თქვენი მსახურის
სახელობით ვაგზავნოთ ხოლმე? თქვენი ნება გახლდესთ!
აქამდი პირ-და-პირ თქვენ მიტომ გიგზავნიდით, რომ თქვე-
ნი სახელით იყო გამოწერილი და დარწმუნებული მა-
შინაც-კი ვიყავით, რომ ლაქიას მიუღიოდა.

ჩვენს კრტიკოსს. ზეპირ-სიტყვაობის შესახებ რაც
მოგეწერათ, ვიგულისხმეთ და ის დასკვნა გამოვიყვანეთ,
რომ თქვენც, სხვებსავე, „ვითომდა ინტელიგენციურ“
ენის ქავეილს გაუტაცნიხართ!.. თქვენ გამკეთებელი გვიბ-
ძანეთ, თვარა გამფუჭებელი და ხელის შემშლელი ბევ-
რია. ჩვენი უბედურებაც ის არის, რომ ერთმა ვინმემ,
თუ საქმეს მოჰკიდა ხელი, სხვები, მოხმარების ნაცვლათ,
ხელს უშლიან!.. იწერებით: „სახალხო ნაწარმოების“ გა-
მოცემა თქვენი საქმე არ იყო, რადგანაც არც პროგრამმა
გაქვთ და არც სისტიემამ და უმჯობესი იყო სხვების-

თვის დაგეცლიათო! ვინ მოგახსენათ, რომ პროგრამმა არა გვაქვს?! ჩვენი პროგრამმა გასაგებათ იყო გამორკვეული „კრებულის“ პირველ ნომერში და თქვენი შენიშვნებიც იქიდან არის ამოწერილი, მაგრამ, რადგანაც თქვენ ბოლომდი არ წაგიკითხავთ, მიტომ კოქლობს თქვენი რჩევა და დარიგება.

„უსისტემოთ ბექდავთო“ — ჰძანებთ!.. გაგიგონიათ ჰრეკენო და სად და როდის, ის კი აღარ იცით!.. მე მხოლოთ მასალას ვაგროვებ ზეპირ-სიტყვაობისას და ვბეჭდავ, რომ ერთად, ყველასათვის ხელ-მოსაკიდებლათ, იყოს შეგროვილი და მერე, თუ თვითონ მე ველარ მოვესწრები, — გამოჩნდებიან სხვები ჩვენზე უჯრო კარგები და გარჩევენ სისტემატიურათ. ჯერ მასალა არ მოგროვებულა და თქვენ კი შენობას თხოულობთ! აბა, რომელი ქკუათა მყოფი ეტყვის ხუროთ-მოძღვარს, როცა ის ჯერ მარტო მასალას აგროვებს, რომ შენ უპლანოთა და უსისტემოთ შედგომიხარ საქმესო? და რაც შეეხება თქვენს მესამე დარიგებას: „სხვებს აცალეთო“ — სწორე მოგახსენოთ, ეგეც უსაფუძვლო რჩევაა და ერთ არაკს მოგვაგონებს: ერთ სახლში ქურდი მიიპარებოდა, ყველას ეძინა და ბებერმა გაიგო; მეტი რომ ველარა შეიძლო რა, ყეფა დაიწყო და გააბრუნა შეშინებული ქურდი. მეორე ღღეს შეიღებმა უსაყვედურეს: ყეფა რა შენი საქმე იყოვო? რა მექნაო — უპასუხა ბებერმა — თქვენ ყველას გეძინათ... ის ოხერი ძალღებიც არა ჰყეფდენ და მეც რომ მანამდი მომეცადა, სანამ ან თქვენ გამოიღვიძებდით და ან ძალღები გაიგებდენ, აღარათფერს შეგვარჩინდა ქურდიო. მისი არ იყოს, მეც როდემდის უნდა გიცადოთ? დღემდი ცოტა ხანმა გაიარა, რომ თქვენ ხელი არათრისთვის მიგიყვიათ?!.. და თუ მიგიყვიათ, ნაყოფი სად არის?

მახსოვს, და თქვენც იცით, ჩემ სიყმაწვილღებში ერთმა ახალგაზდა ქართველმა შეაგროვა ბევრი ხალხური ზეპირ-გადმონაცემი. ერთხელ დავეკითხე მე: ეს კარგი, რომ შეგიგროვებია, მაგრამ რაღას უცდი, რატომ არ გამოსცემ-მეთქი? დინჯათ ხელი მაღლა აიღო და მიპასუხა: „ფაფა გგონიაო?.. ჰალა-ჰალა ხომ არ არის ამის გამოცე-მაო?! ამა' გარჩევა უნდა, გარკვევა, შესწავლა და მერე დაბეჭდვაო“. მას აქეთ აგერ ნახევარი საუკუნე გარბის, სიბერით მეცა და იმასაც ორივეს წვერ-უღვაში დაგვ-ცვივდა და „ფაფა“ კი ისევ უხარშავია! ამ დღეებში შე-ვხვდი და ვახოვე: თუ შენ არას აპირობ, მე გადმომეცი და დაბეჭდავ-მეთქი. დარბაისლურათ ბოდში მოიხდა და მითხრა: „ნუ გეწყინება და ვერ გადმოგცემ—მე თვი-თონ მინდა გამოვსცეო.“ ჭეშმარიტათ რომ მიამა და ვჭკი-თხე: მაღე გამოვა-მეთქი? იმ დალოცვილმა ისევ ისე ძველებურათ დინჯათ ააღო ხელი მაღლა და მითხრა: ვა! ფაფა გგონიაო?! ჰალა-ჰალა ხომ არ არის იმის გამოცე-მაო? ამას გარჩევა უნდა, გარკვევა, შესწავლა და მერე გამოცემაო!“ გამეცინა და გამახსენდა „ჰაჯის აბანო.“ ერთი ჰაჯია იყო, აბანოს აშენებდა და არ იქნა, არ გა-ათავა! რომ ჰკითხავდით: რას შერები, რატომ არ გაათა-ვებო? ის სულ იმას იძახოდა: „მოიცადეთ, გავათავებო!“ თურმე მკითხავს ეთქვა: „სანამ ეგ შენი შენობა არ გა-თავდება,—არც შენ მოკვდებიო და მიტომ აგვიანებდა!.. ღმერთმა დიდხანს აცოცხლოს ეს ჩენი ქართველი, ამას შეგროვილი მაინც აქვს რამოდენიმე და თქვენ რომ ჯერ ხელიც არ მიგიყვიათ, როგორ უნდა გიცადოთ და რო-დემდის?!.. ზეპირ-სიტყვაობა ისეთი დაუღვეველი ზღვა არის, რომ არა თუ ერთი-ორი, ათასი შემკრებელიც ვერ დაა-შრობს. თქვენც შეუღეჭით და იმუშავეთ, ვინ გიშლისთ?!

იმ განძრახვით-კი ნუ გამოდინხართ, რომ სხვასაც ხელი შეუშალოთ და თქვენც არა გააკეთოთ რა! და ჩვენ, ჩვენი მხრით, კიდევ და კიდევ ვთხოვთ ყველას, ვისაც-კი ამ დიდ საზოგადო საქმეში დახმარება შეუძლია, ნუ აპყვებთან ცუდ მითქმა-მოთქმას და შემწეობას ნუ მოგვაკლებენ.

ახალგაზდა მწერალს. დიდი სიამოვნებით ვასრულებთ თქვენს თხოვნას და გაძლევთ რჩევას. იწერებით, მწერალს რა ექირვებაო? და აი რა: 1) უნდა ნიქი ჰქონდეს, 2) დრო და ჟამის შესაფერათ უნდა იყოს ნასწავლი და განვითარებული, 3) უნდა შესწავლილი ჰქონდეს ის ენა, რომელზედაც აპირობს წერას, 4) გულ-წრფელი უნდა იყოს და კალამი ისე არ აიღოს ხელში, რომ არ გაიხსენოს: „გული წმინდა დაბადე ჩემთან, ღმერთო, და სული წრფელი განმიახლე გვამსა ჩემსაო;“ თავის თავს ისე უნდა უყურებდეს, როგორც მოციქულსა და ქვეყნის მოძღვარს: უშიშარი უნდა იყოს, შეუპოვარი, მტერ-მოყვრობის გადუყოლელი, რასაც ხალხს ეუბნება, ის უნდა გულის-წმინდით იყოს ნათქვამი, ისე როგორც აღსარებაა ქრისტეს წინაშე, პირადობა შესწიროს საზოგადოს და მზათ იყოს, რომ გაქირვება და უსამართლობა აიტანოს ხოლმე. აი, თუ ამას ყოლიფერს გრძნობ შენში, მაშინ აირჩიე საზოგადო ასპარეზი და უამისოთ კი, რომ შენც, სხვებსავით, ნახირში გამოერიო მეცამეტე გოქივით,—რა სარგებელია? და თუ საზოგადო მოღვაწეობას ისე უყურებ, როგორც ცხოვრებაში გამოსადეგ იარაღს, რომ მითი ქვეყნის თვალში ძალა შეიმატო, უმეტესობას თვალი აუხვიო და, ზოგიერთებსავით, მარტო შენ პირად კეთილ-დღეობაზე იფიქრო, ეს ხომ ყოველ გვარ

დამნაშაობაზე უარესია და ღმერთმაც გაშოროს!.. მასთანაც ამ გვართ მოპოებული ღირსება და დიდება ხანგრძლივი საგზალი არ არის... საშვილიშვილო ბარგათ არავის გამოადგება და უმჯობესია ასე თავის საკუთარ, საოჯახო და საპირადო საქმეებზე იფიქროს კაცმა მშვიდათ და კეთილათ. რაც შეეხება თქვენს ლექსებს, ნიჭი გეტყობათ, მაგრამ განვითარება გაკლიათ და გაუწვრთნელათ ნიჭი რა გამოსადგება? ხომ გაგიგონიათ: უჭკუო, მაგრამ ნასწავლი და განვითარებული — მალლა-მალლა მჭრინავი კაჭკაჭიაო, ჭკვიანი, მაგრამ უსწავლელი და უფაცი — ჯაჭვით დაბმული ლომიაო!“ პირველი ღმერთს აუცილებია თქვენთვის, როგორც თქვენი ნაწერიდანა ჩანს, და მეორე-კი თქვენ ხელთ არის. ეცადეთ რომ თავი აიშვათ!

ახალ კრიტიკოსს. ეს მეორეთ მოგვდის თქვენი რჩევისა და დარიგების წერილი. გმადლობთ! დარწმუნებული ვართ, რომ ჩვენთვის კეთილი გსურთ და მიტომ გვაძხილებთ ყოლიფერს გულ-წრფელათ... ვეცდებით, რომ ჩვენც სამაგიერო გადაგიხადოთ და გულ-წრფელათვე მოგახსენოთ: ერთი ორათ და ერთი სამათ თქვენზე უხნესი ვართ, თქვენზე მეტი გვინახავს და გავგიგონია, გამოცდილებაც მეტი გვაქვს და რატომ გგონიათ, რომ თქვენ მართალი, შეუცდომელი ბრძანდებით და ჩვენ-კი მტყუანი და "შემცდარი"?!. მაგრამ ჯერ ბევრი რამ მოგეთხოვებათ? თქვენს ხანში ჩვენც მეტი აზრის ვიყავით ჩვენს თავზედ! უბრალო რამ გაგვაკვირებდა, ცოტაც დიდათ მიგვაჩნდა და სხვებს დიდათ არ ვაგდებდი, ყველას წუნსა ვდებდით!.. რასაც თვითონ ვერ მივწვდებოდით და ვერ გავიგებდით, ის ყოველივე სისულელე გვეგონა. მა-

გრამ იმდენი ზდილობა კი გვქონდა, რომ ამაებს ყველას გულში ვინახავდით, თავხედათ არა ვყიროდით და, მაღლობა ღმერთს, რომ ასე ვიქცევოდით, თვარა დღეს, როდესაც შევიგენით მაშინდელი ჩვენი სიყმაწვილე, სანანებლათ გვექნებოდა იმ დროინდელი ჩვენი თავხედობა!.. ეცადეთ, რომ საბოლოოთ თქვენც არ გაგაწბილოსთ დღევანდელმა თქვენმა მეტირობამ... ზდილობა და მოკრძალება კარგი თვისებაა!..

შემცდარა არიან ისინი საზოგადოთ, ვისაც თავმდაბლობა სულ-მდაბლობათ მიაჩნიათ და ხეპრული, თავშეუკაცვებელი პირდაპირობა, სიმართლის მოყვარეობა ჰგონიათ. ორიოდვე გაცვეთილი წიგნის წაკითხვა, და ისიც წარამართ გაგებული, საკმაო არ არის ჩვენთვის, რომ თავი დიდათ მივიჩნიოთ და სხვების სამოძღვროთ გამოვიდეთ. ჯერ ისწავლეთ, ისწავლეთ და თუ ღმერთმა შეგნება მოგცესთ, მაშინ მოგვთხოვეთ პასუხი და მაშინ დასდეთ წუნი ჩვენს მოქმედებას. მაშინ ეგება ჩვენც ბევრი რამ დაგიჯეროთ და ჯერ კი ტყვილათ ნურც მარკების ფულსა ხარჯავთ და ნურც ჩვენ გვაცდენთ!..

ქუთაისს — ბ. ჯ. „ერთი ალილო მღვდელსაც შეეშლებოა“ — ბძანებთ. — „ნამსახურ კაცსა და ნაერთგულარს ერთი-ორი დანაშაულობა როდი უნდა მოვეუსხენოთო!“ ვერ გეთანხმებით: დანაშაულობაც არის და დანაშაულობაც! თუ კაცი უნებურათ და ან იძულებით შემცდარა, ის სხვა არის! მაგრამ, თუ განძრახვითა და გაუჭირვლათ, მხოლოთ საპირადო ანგარიშით გადაუხვევია სწორი გზიდან, იმისთანა მოღვაწის აღარა დაიჯერება რა!.. იუდა დიდი ერთგული და თავდადებული მოციქული იყო და მხოლოთ ერთხელ შეცდა: გასცა ქრისტე

და გაჰყიდა ჭეშმარიტება... ისევ მალეც შეინანა და თავიც ჩამოიღრჩო, მაგრამ მაინც „იუდათ“ დარჩა ჭვეყნის თვალში სამარადისოთ.

ახალგაზდა ძეგობაძეს. იწერებით „გამოცანები“ ავსსენიო. მოხარული ვართ, რომ გამოგიცვნიათ. რაც შეეხება „მუზის“ გამოგზავნას, გაახლებდით, მაგრამ, ვაი, თუ ახლაც ასე მოგვივიდეს, როგორც ადრე. ზოგიერთებს ვაახელით ხოლმე ჩვენი „მუზა“, მაგრამ უკანვე მოგვადგა ხოლმე კარზე, დაბრუნებული! კარგათ ვერ მიმიღო მასპინძელმა, მწყრალათ დამიხვდა და ველარც მე მოვეუცადეო!..

კახეთში მოგზაურობა

დიდი ხანია კახეთი აღარ მენახა და „სალავერდობათ“ დავაპირე წასვლა. იმ ერთი იმერლისა არ იყოს, რომ უთქვამს: „კვიცსაც გავხედნი და ნათლიდედასაც ვნახავო,—მეც ვიფიქრე: კახეთს გავივლი, თელავში ერთ ჩემ მეგობარ სახლობას ვნახავ და „ალავერდობასაც“ დავესწრები-მეთქი.

აქა და კახეთში „ალავერდობა“ იციანო, თბილისში მეეტლეებს ქირა გაეორკეცებიან და იძულებული გავხდები დილიქანსით წავსულიყავ; იქაც დიდი გაქირვებით ვიშოვე, როგორც იქნა, ერთი ადგილი. ჩემს გარდა, რასაკვირველია, სხვებიც იყვნენ და ზოგი მათგანი იარაღში იყო ჩამჯდარი. გამიკვირდა: ხოჯახნობა გადავარდა, შამილობა აღარ არის და, ესენი რომ ასე საომრათ გამოწყობილან, რას ნიშნავს-მეთქი? „გზაში ყაჩაღების შიშითა“ — მიპასუხეს თანამგზავრებმა. დაგელოცოს, ღმერთო, სამართალი!... დიდებული რუსეთის მფარველობის დროს?! ეს ამდენი ჯარი, ამდენი პოლიცია, სამაგალითო კანონი და სამართალი... ეს ავაზაკები რაღას უყურებენ? გაგონილა ამისთანა უშიშრობა?! ეჰ, თევზისა არ იყოს: „სათქმელი ბევრი გვაქვს, მაგრამ პირი-კი წყლითა გვაქვს სავსე!“ ამ ფიქრებით რომ ვიყავი გართული, კონდუქტორმა უცბათ დაამახა მისი საყვირი და დილიქანსაც მოადგა ერთი მგზავრი. ჯერ მუცელი შემოდვა შიგ და მერე თვითონაც თან შემოჰყვა; მიგეჭექეყ-მოგეჭექეყა და დავშვა დაბლა რუმბივით. საოცარ ღიბზე უხარ-მახარი ხან-

ჯალი ჰქონდა არდი-გარდა გადებული ქოლოკივით; იქით-
აქეთ გვერდზე რევოლვერები ჩამოეკოწიალებია, ხელ-
შიაც თოფი ეჭირა და ისეც ეჭირა, თითქოს ნიშანი ამო-
ღებული აქვს და ჩახმახზე შეყენებას უპირებსო. თვალგ-
საც აბრიალებდა და ერთი შეხედვით, ფეხ-ალაგობ, ჰაჯი-
მურადი ეგონებოდა კაცს! „ვა, იქით, თუ ღმერთი გრწამს,
ტუჩი აქეთ ნუ გიქნია!“ მიაძახა მის პირ-და-პირ მჯდო-
მარემ.

— რას გიშლის?—დაეკითხა „ჰაჯი-მურადი.

-- რომ გავარდეს, ხომ შიგ პირში მომხედება?!

— დალოცვილო!.. გატენილი რომ არ არის?!

— მაშ რათ გინდა ცარიელი?—დაეკითხენ სხვები.

— ეს ხომ ქართული თოფი არ არის? რა დიდი სა-
ქმეა ამის გატენა? მაღაზიაა ჩვენებურათ გადმოკეთებუ-
ლი, ხელათ გაგტენი და მორჩა!.. პატრონების მეტი რა
მაქვს?!

— ვა! ვა! იქით, შე დალოცვილო! ეგ კიდევ უარე-
სი! ეგ რა გიქნია? ასე მკოდნოდა არ წამოვიდოდი...
ერთი რომ გასქდეს, მერე ხომ გავფუჭდით ამთენი კაცი?!.
გადაყარე პოჟოლუსტა!.. კონდუქტორ! კონდუქტორ! სტოი
პოჟოლუსტა!.. ღრიალებდა დამფრთხალი მოქალაქე.

— რათა სწუხდებით, განა აქა მაქვს პატრონები?
ჩამადანში მიყრია და ისიც ხომ დილიჯანის თავზეა. გა-
სქდება—მალლა წავა, აქეთ რა უნდა ჩვენსკენ?!

— მაინც რათ გინდა ეგ ეშმაკის მოგონილი? მიე-
ცი პოჟოლუსტა კონდუქტორს!.. ხათა არა მოხდეს რა,
ერთი აქედან გაიტანოს—ეუბნებოდა ვედრების კილო-
თი მოქალაქე.—ნათქვამია: „წელიწადში სამჯერ ეშმაკი
გატენისო!“ განა ცოტა მარცხი მომხდარა, რომ ცარიე-
ლი ყოფილა და უცბათ კიგავარდნილა?!

ზოგიერთებმა სიცილი აიტყვნეს. ერთი ვიღაც ბოღბელი აზნაური იყო და მიუბრუნდა ამ სიტყვებით: შენ, ეი, ჩემო ძმაო, ისეთი რამა სთქვი, რომ სათქმელი იყოს!

— განა ტყუილია?!..

— თავისით რომ გავარდება, ის შენი საკუთარი თოფი იქნება, მისი პატრონიც შენ იქნები და ნასროლიც შენვე მოგახმაროს!.. შენც კიდევ, ეგ ცარიელი თოფი რომ ხელში დაგიჭერია, აბა რათ გინდოდა? მაგრამ გეტყობა, რომ ძაღლის არაკს ასრულებ. „ძაღლსა ჰკითხეს: რათა ჰყეფო?—მინდა დათვი შევაშინოვო! კული რაღათ ამოგიძუებიაო?—მე თვითონ მეშინიაო!“ იმისი არ იყოს, გინდა განა შეაშინო ვინმე? ყაჩაღები ნუ დაგიხვდებიან, თორემ ეგ შენი მალაზია ველარას გიშველის.

— შენ კი რაღათ გინდა ეგ თოფი?

— მე ცხვრების პატრონი ვარ: ფარა დამყავს აქეთ-იქით საძოვარზე და თოფსაც ვერ ვიშორებ. საჭიროა ნადირს ვიგერებ და, თუ ყაჩაღი საღმე დამიხვდა, იმასაც პასუხს გავსცემ.

— თუ გასცემ და გამოგაჩნდება! აი, ამბობენ, რომ ვაზიანის მახლობლათ ყაჩაღები დადიანო.

— მე კი არ მჯერა და... კახეთის გზაზე ყაჩაღები ვის გაუგონია?

— ვა, როგორ არა?!—წამოიძახა მოქალაქემ—აკი ამ ხუთის წლის წინათ მე დამიხვდენ!.. ეს ამბავი მაშინ ყველა გზხეთებში ჩაადგეს. კახეთში მივდიოდი და ოთხასი თუმანი თან მიმქონდა. ისეთ ცხენზე კი ვიჯექ, რომ ელვა იყო! გზაში საღამომ მოატანა; მზე ჩადის და მეც დარღში ვვარდები: ვამბობ თუ, რომ დამილამდეს, რაღა ვქნა?! ამ დროს დავინახე, მოდის ერთი ვიღაც ცხენოსანი და უნაგირზე აღარ დგება, ინძრევა, თითქოს გად-

მოხტომას აპირებსო. ვამბობ: ვა' ეს რას შერება? რა დროს ცხენიდან ჩამოხტომაა შუა გზაში, თუ ეს კარგი ვინმე იყოს! ვიფიქრე, სიფრთხილეს თავი არა სტკივა, ერთი გავეცლები ამ გიჟს, ცხენს გავაჭენებ... მაგრამ სად წახვალ? მარცხნივ ტყეა, მარჯვნივ — გადასავარდნი, წინ ის მოდის და უკან დაბრუნება-კი ძნელია: ცხენი დამამტვრევს, — ორივე ხელით ძლივს მიჭირავს!.. ყოველი მხრით ხათაა რალა!.. „ტერ ვოლორმია!“ ვამბობ გუნებაში, ეგება გაიაროს, ან გაბრუნდეს... რა ბძანებაა! მოდის პირ-და-პირ და აბრიალებს თვალებს, თვითქოს დამცინისო. ახლოს რომ მოვიდა, „კნიაზს გაუმარჯოს-თქო“ — მივაძახე. ეს „კნიაზი“ მიტომ ვუთხარი, ეგებ შეიფეროს და არ გაჯავრდეს-მეთქი. „შენც ღმერთმა შეგარცხვინა და შენი კნიაზიცაო!“ — შემომიძახა — სად მიხვალ, შე ქრისტეს ფეხის მომკმელოვო?!

— სოფელში გაიხლები-მეთქი.

— ფულები ბევრი მიგაქვსო?

ეს რომ მკითხა, მე კინალამ გული წამივიდა: რათ მკითხავს ამას, რა უნდა, რა ჩემი დახლიდარია-მეთქი? ვეუბნები თუ, მე ფული ვინ მომცა, ერთი საწყალი კაცი ვარ... ფეხზე ვვაჭრობ... დღიურათ ძლივს გამოვდივარ-მეთქი!..

— მაშ, შენმა სიკოცხლემ, შენ კი ხარ, რომ უფულოთ აქეთ-იქით სოფლებში სიარული დაიწყოა?! თუ არ დაგიშლია!.. მირონი შეგაქვს გლეხების ოჯახში რალაო?.. მოიტა ეგ ეშმაკის გაჩენილი, რომ ცოდვა აღარა ჩაიდინო რაო. ეს რომ მითხრა, ჩემ ცხენს ლაგამში ჩაავლო ხელი და მაგრათ დაიჭირა. ვსთქვი თუ, ეს კარგია: ცხენი აღარსად გამექცევა და მეც ერთ რასმე ვილონებ, მეც კაცი ვარ, მეც ქუდი მხურავს და უღვაშები მასხია!.. ასე ჰალა-ჰალა არც მე დაგნებდები-თქო!..

— როგორ?! წინააღმდეგობა გაუწიე?—დაეკიანა გა-
 ოცებით ბოდბელი.

— ვა, მაშ!

— ველარა წაგართვა რა?..

აბა მეც რა შეილი ვარ, რომ მივცემდი?! ვახსენე
 ღმერთი და დავუხვდი მარჯვით!

— რა ჰქენი?

ის, რაც ღმერთმა მაკონა და ჩემმა ჯეელობამ შემე-
 ძლებია: ერთი ისეთი დავიღრიალე „ყარაულ“-მეთქი,
 რომ მე თვითონ შემეშინდა და გული დამიღონდა!. იქვე
 ახლოს თურმე „პოსტი“ ყოფილიყო, ჩაფრებს გაეგონათ
 და მომეშველენ. თვალები რომ გავახილე, ის ჰარამზადა
 აღარსად იყო!.. ცამ ჩაყლაპა, თუ მიწამ—ველარა გავიგეთ
 რა!.. ჩაფრები გამოუდგენ, მაგრამ ვერ ნახეს. „ყაჩალი“
 არსად არისო და ერთი ვიღაც მთვრალი ცხენოსანი კი
 მიდის თავისთვისო. ეგება ისიც იყო და სიმთვრალე მო-
 იგონა!..

— შენ სადღა იყავ? ვერ იცანი?

— მე ხომ დასაქვრათ ვერ გამოვუდგებოდი? სამი ჩა-
 ფარი იმას გამოვუყენე და მე კი იქვე დავრჩი ორი ჩაფ-
 რით, ახლოს სადმე დამალული არ იყოს და კიდევ არ
 გამომიხტესთქო. პაი, ნეტავი მართლა კიდევ გამოჩენი-
 ლიყო, როგორ დაიქვრდენ ჩაფრები!.. სწორეთ ღმერთ-
 მა შემეიბრალო, რომ მაშინ გადავრჩი!.. რევოლვერი-კი
 დამკარგოდა, არ ვიცი მე გადავაგდე სადმე იმ აყალ-მა-
 ყალში, თუ თვალები რომ დახუჭული მქონდა, მაშინ
 მომპარა იმ ყურუმსაღმა! ადგილზე ბევრი ვაძებნიე და
 ვერ ვნახეთ. ჩაფრები დავიქირე ქირით და გომბორამ-
 დი მიმაცილეს. იმ ღამეს იქ დავრჩი ერთი ჩემი ნაცნო-
 ბისას.

ამას ისეთის აღელვებით ლაპარაკობდა, თითქოს ხუთი წლის ამბავი არ ყოფილიყოს და გუშინ ან დღეს მომხდარიყოს. ბოდბელმა გაიცინა, გადააქნია ნაღვლიანათ თავი და თქვა: „აი, შეილოსა, რა დრო მოგივიდათ?!. კიანჭველას ერიდებით, ბუზის გეშინიათ და ეს საქართველო-კი დაიჭირეთ ხელშიო!..“

— ეჰ, ეგ სულ ჭკუის საქმეა, ჩემო ძმაო!—წამოიძახა ერთმა მგზავრთაგანმა.—აი, გადაავლეთ თვალი გაღმა-გამოღმა ამ იორის პირებს!.. ეს სულ ერთ მებატონეს ეკუთვნის, კ. ჩ—ს; რამდენი ხანია, რაც სულ იმის მამულზე მოვდივართ და ჯერ კიდევ შორს არის! ამის პატრონი მილიონერი არ უნდა იყოს?

— განა ღარიბათ არის?— დავეკითხე მე.

— არა, მაგრამ არც-კა ისეა, რომ უნდა იყოს!.. იმაზეაც ის ითქმის, რაც ივან მალხაზიჩმა ანდრონიკაშვილმა თავის ერთ მეზობელზე სთქვა: „მდიდარი მე კი არა ვარ, ის ჩემი მეზობელიაო: მე აგერ ორმოცი წელიწადი ვაშენებ ოჯახს და ვერ ამიშენებიაო!.. ის კი ანგრევს, იმავე ხნის განმავლობაში და ჯერ კიდევ ვერ მორევიანო!“ აქ ვაჭრები იყვენ მოიჯარადრეები, ზოგს ტყე ეჭირა ხელში, ზოგს მიწები ჰქონდა აღებულო და იცით როგორ დამდიდრდენ?.. ერთი ახლა პეტერბურგში ვაჭრობს და მილიონს ატრიალებს!.. რაღა ეგ გინდათ, მაგის მამულზე აგერ ხომ ეს ზავოდია სხვისი, სხვაგანაც კიდევ ქალაქია გაშენებული!.. თვითონ კი მარტო კნიაზია...

ამ გვარი საუბრით მივედით გომბორამდი. გომბორის შესახებ ბევრჯელ გამეგონა, რომ თვალთათვის მის სანახაობას არა სჯობს რაო, მაგრამ მე კი იმაზედაც ბევრათ უკეთესი ადგილები მინახავს დასავლეთ საქართველოში. მე უფრო აქ დასახლებულეებს, ანუ, როგორც

ეძახიან, „პოსელენიას“ მივაქციე ყურადღება. კარგად არიან დასახლკარებული!..

საზოგადოთ ჩვენში ერთი შემცდარი აზრია შემდგარი—და ეს ბეჭდვითაც ბევრჯელ გამოთქმულა, რომ ქართველი გლეხები სიზარმაცის გამო ღარიბათ არიანო და ამის დასამტკიცებლათ ყოველთვის ამ ჩამოსახლებულებზე მიგვითითებენ ხოლმე. იმ დალოცვილებს ავიწყლებათ, რომ ქართველ მკვიდრს ორი ან სამი დღიურის მეტი არა აბადია რა და ისიც კიდევ სხვისი საზიარო და ჩამოსახლებულებს კი ასი და ორასი დღიური უჭირავთ ხელში. აბა სად ნახულა ჩვენში გლეხი, რომ დიდი მგმამულე იყოს და ღარიბათ კი სცხოვრებდეს?.. მაგრამ ნათქვამია: „ბატონმა რომ გიბძანოს, მუხას ვაწლი აბიაო, შენც უნდა მაშინვე მოახსენო: კი, ბატონო, ასხია და მერე კიდევ რამოდენაებია!“ რა გაეწყობა, ჩვენც უნდა გავჩუმდეთ!.. გულ-ნატკენმა გადავიარე გომბორი. იმ ღამეს თელავში მივედი ერთი ჩემი მეგობრისას და მეორე დღესვე გავემგზავრეთ მე და ჩემი მასპინძელი „ალავერდობას.“ შორიდან გამოჩნდა უზარ-მაზარი შენობა ტრიალ მინდორზე, მაგრამ ახლოს რომ მივედით, ის აღარ დამირჩა, რასაც ველოდი და ის ველარ ვნახე, რაც გამეგონა და წამეკითხა მის შესახებ!

ბევრი რამ გავგიგონია ამ დიდებულ ტაძარზე და, სხვათა შორის, ისიც, რომ ალავერდა თათარს აუშენებია და მიტომ დარქმევია „ალავერდიო“. ეს უკანასკნელი, რასაკვირველია, ზღაპარია. ეს ტაძარი აგებულია საუცხოვო ალაგას. მის წინ გადაშლილია ალვანის მინდვრები; ალვანის სოფლებიც მისი შენაწირი და მოხარკე იყვნენ და მიტომაც ერქვა ამ ტაძარს „ალვან-ვედრი“ ე. ი. ალვანის სავედრებელი. ეს სიტყვა თათრებს გამოთქმის

დროს გადაუკეთებიათ „ალავერდით“ და იქიდან წამომდგარა დღევანდელი სახელ-წოდება. ამისივე მიზეზი უნდა იყოს, რომ კახეთში მოსახლე თათრები დღესაც კიდევ თაყვანსა სცემენ ამ ტაძარს და შესაწირი მიაქვთ ისე, როგორც მართლ-მადიდებლებს. ეს ადრინდელი ალვან-გედრი დღეს მართლა რომ „ალავერდიც“ გამხდარა და „იახშიოლიც“. ძველებური ხელოვნება მოშლილა, ნახატები აღარა სწანან და საყდარი შიგნით და გარეთ თეთრად არის შეფეთქილი. ზედ მისავალ კარებთან, სადაც ადრე „საქალებო“ უნდა ყოფილიყოს, საყასბოა გამართული: იქ მიაქვთ ზვარაკის მხარ-ბეჭი და ცხვრის ტყავები და აქვე ვაჭრობაა გახურებული. ადრე ამას ჰქონდა მნიშვნელობა: ღარიბ მლოცველებს ბერები უმასპინძლდებოდნენ და თუ ამ გვარა შესაწირი არ მიეღოთ, რა უნდა ექამათ? მაშინ ის ადგილიც, სადაც საკლავი მიჰქონდათ, მოშორებით იყო ეკლესიაზე და დღეს კი ყველაფერი გადასხვაფერებულია. სახურავი გაფუჭებია ტაძარს, აღმოსავლეთის მხრით წვიმა ჩამოდის და შიგ ტაძარში ტბა დგება. გალაფანს გარეთაც იმას ველარა ნახეთ, რაც ყოფილა. ძველათ აქ იყრიდნენ თავს ამ „ალავერდობა“ დღეს, კახელებს გარდა, ყოველი კუთხის ქართველობაც: გადმოდიოდნენ ქართლიდანაც, ჩამოდიოდნენ მთიულეები სხვა-და-სხვა ნაწარმოებით და სულის საქმეს რომ შოილევდნენ, მერე სახორციელოსაც მიჰყოფდნენ ხოლმე ხელს. თხუთმეტი დღის განმავლობაში, სწორის-სწორამდე, იარმარკა იმართებოდა. დღესაც კიდევ რამოდენიმე ათასამდი იყო შეყრილი და დაბინავებული ხალხი ტაძრის ირგვლივ ტრიალ მინდორზე. თავთავის უბნებთან იდგენ: თუშები ცალკე, ქისტები ცალკე, თათრები ცალკე, კახელები კიდევ ცალ-ცალკე გვარეულად და

სულ ამ გვარად. იმ ღამეს დიდი ღიზი იყო ყველგან გამართული, მაგრამ მოღიზიანება კი უფრო გლოვასა ჰგავდა. აქა-იქ უსიამოდ ჭიჭყინებდა ზურნა, თითქოს ნაძალადევიყო. სამაგიეროდ შარმანკა გაჰკიოდა თამამათ და გარმონიკის ჭიჭყინისაგან ყურთა სმენა აღარ იყო. სადღაც შორს, ერთ კარავში თათარი ბღაოდა, თითქოს ყელში ძვალი გახირებია და იღრჩობაო.

როცა შესწყვეტდა ხოლმე ამ საცოდაობას და სულს მოიბრუნებდა, რამდენიმე ხმა მიაძახებენ ხოლმე გასამხნეებლათ: „ჰაჯან! ჰაჯან! სან იახშიო!“ და შეიქნებოდა ტაშის კვრა. ესენი გახლდენ ახალგაზდა კახელი თავად-აზნაურები, „ზოლოტაია-მოლოდიოჟს“ რომ ეძახიან და თვითონ ზოლოტოზე კი უკაცრავათ ბძანდებიან. მათი მიზვრა-მოხვრა, ქცევა და სიტყვა-პასუხი აღარც ქართული იყო და არც ევროპიული; ეტყობოდათ, რომ „სააზნაურო“ კლასიდან იყვნენ, ე. ი. გიმნაზიის მეოთხე კლასიდან და მისი დიპლომიც ხელში ეჭირათ: წინ ხან ჯალი, გვერდზე ხმალი, ქუდი განზე მოქცეული და ჰერი-ჰაა.

„ჩამოდექით სუყველა, კნიაზი მობძანდება!“

„მრავალ ჟამიერსაც“ სხვა და სხვა ხმაზე ამღერებდნენ, მაგრამ შიგ კი არა იღვა რა!.. დაეუკვირდი, რომ გამეგო ან სიტყვები და ან კილო, მაგრამ საჩვენო ვერა შევატყვე რა!.. და მომაგონდა ანჩის - ხატის დეკანოზი, ერთმოლოვემა რომ მკვდარი გაუგზავნა: წესი აუგე და დასაფლავეო! დეკანოზმა ვერ გაიგო — რა რჯულის იყო მიცვალებული და, რომ ცოდვაში არ ჩავარდნილიყო, წინ წაუძღვა საცეცხურის კმევით და თანაც თათრულად მიიმღეროდა, ვითომდა ვგლოვობო: „ნა ბიზიმ ღურ, ნა სიზინ ღირ, ჯანაბინ ორთასინდა

დურ!“ ე. ი. „არ ვიცი ჩვენია, არ ვიცი სხვისია, მაშ
ისევ შუაგულ ჯოჯოხეთისა იყოსო“...

ღიას, ყველაფერმა იცვალა ფერი და დაჰკარგა უ-
წინდებური ხასიათი!.. ჭიდაობა რა არის, ჭიდაობა?
ისიც-კი უბრალო ხორხობობათ და ჯივლიგანაობათ გა-
დაქცეულა. მეორე დღეს გამართეს ვითომ ჭიდილი და
მაყურებლებმა ერთმანეთი ჯივლიგით გაასივეს. სრულმა
უზდელობამ იჩინა თავი: აღარც ძველებური უფროს-
უმცროსობა, აღარც დიდ-პატარაობა და აღარც სქესო-
ბა!.. ჩვენი ქვეყანა და ჩვენი ერი ყოველთვის ზდილო-
ბით ყოფილა ქებული და დღეს კი ველური ხალხის უზ-
დელობას აღარ ჩამოუვარდება მათი უზდელობა და სიტ-
ყვა-პასუხი. აქა და თან-სწორობა შემოვიდაო, აღარც
მღვდელი იციან და აღარც ერი. ერთი ვილაც უცხოე-
ლი დარბაისელი იყო აქ ქალებით და ჭიდაობის ყურე-
ბა უნდოდათ, მაგრამ ვინლა დააცალა? გაკინტოებული
ბიჭ-ბუჭები წამოატყდენ თავზე და გადალახეს ის საცო-
დავები. აღრე მთიულებს ეძახდენ ჩვენში უზდელებს და
დღეს-კი მათთან შედარებით „არა მთიულები“ ბძანდები-
ან ჩამორჩენილი. საზოგადოთ არავისი ხათრი და მორი-
დება აღარა აქვთ, თუ არ მოსამსახურე პირებისა და მა-
თაც, რასაკვირველია, რისხვითა და შეშინებით უჭირავთ
ხელში. სხვათა შორის, იმ დღეს აქ ერთი უსიამო ამ-
ბავი მოხდა. მოჭიდავესათვის ჩოხა უნდა ეშოვნათ. ბო-
ქაული ერთ ვილაც ჭიზიყელს მისწვდა და უთხრა: გაი-
ხადე ჩოხა, მოჭიდავეს უნდა ჩავაცვაო! ჭიზიყელმა იუ-
ცხოვა: დალოცვილო, ცხრა თვე ამ ჩოხაზე მიმუშავნია,
ჩემი ჭირი და ღზინი ეს არის და სხვას როგორ დავახე-
ვიოო? არ მისცა. ბოქაულს გული მოუვიდა, როგორ
გაბედა სიტყვის შემობრუნებაო, და უბრძანა ჩაუტრებს:

გააძვრეთო! მისცვინდენ და დაებლაუქენ. გლეხი გაძალდა და ქამარ-ხანჯალზე მოივლო ხელი, რომ არ შემხსნანო. ჩაფრებმა აუკრიფეს მიზეზი: ხანჯლის ამოღება უნდოდაო და დაუწყეს ცემა!.. ხანჯალი წაართვეს, ქუდი მოხადეს და ოქმზე მიდგა საქმე. ატირდა გლეხი. მივიდა მასთან ერთი კაცი და უთხრა: რას შვრები, შელაჩარო! მაგოდენა ვაშკაცი რომ დედა-კაცივით აქვითინებულხარ საკადრისიაო?

— „ეჰ, რაექნათ—უპასუხა—თათრობა ან ლეკობა რომ იყოს, მაშინ მე ვიცი რასაც ვიზამდიო!—არც გავიქცეოდი, არც ავტირდებოდი! გულის ჯავრს მევე ამოვიყრიდი. თავს შევაკლავდი, მაგრამ ხელ-ცარიელი არც მე დავრჩებოდი და ჩემი სისხლიც ამოუგებელი არ დამრჩებოდა!.. ვაშკაცურად მოვჭკვდებოდი ქვეყნისთვის და ისიც ცხონებას შემომითვლიდა!. ახლა-კი ვისთვის დავიგდო ავაზაკისა და კაცის მკვლელის სახელი?... მე დროსა ვტირი და მარტო ჩემ თავსო!... თუმცა მეც კი სატირალი ვარ ახლა და მკვდარზედაც უფრო უბედურია: ხანჯალ-შეხსნილი, ქუდმოხდილი და შერცხვენილი დავდივარ ამდენ ხალხშიო, ხატობაც ჩამწარებული მაქვს და ერობაცო!“.

ამ სანახაობამ გული მომიკლა და მეც გამოვეშურე ისევ თელავისაკენ. გზაში ფიქრებმა წამიღო: ღმერთო ჩემო, ე რა სიღარიბე ვნახე ამ დღეობაში?! რამ დაჩაგრა და დააქნინა ყოველ-გვართ ეს ხალხი? სად არის ის აღრინდელი კახელობა, მე რომ ჩემ სიყვაწვილეში მინახავს? ჩოლოქის ომში რომ კახელობა დავსწრო, მის სანახაობას არა სჯობდა რა!... თავადი, აზნაური, გლეხი, ყველა ერთი მეორეზე უკეთესი!.. მოხდენილათა და მდიდრულათ მორთულ-მო-

კაზმულები!... ძვირფას იარაღითა და ბედაურებით გამო-
წყობილები!!.. კაცი იტყოდა, რომ ამით მტერიც ვერ
გაიმეტებსო. სადღა არიან?!.. სჩანს, რომ წასულან, იმა-
ვე ბედაურებით გადგომიან გზას და თავის თავ-გადასა-
ვალიც აქ ზღაპრათ დაუგდიათ!.. ბევრ-გვართ ვეკითხე-
ბოდი ჩემს თავს და მწარე პასუხი გულში მიკვდებოდა.

ხმა ამოუღებლათ მიველ ისევ თელავში. აღარ და-
ვრჩებოდი და მეორე დღესვე გამოვეგზავრებოდი, რომ
სიტყვა არ მქონოდა მიცემული საზოგადოებისათვის. სა-
დილათ ვიყავ მათგან მიწვეული და სადღა წავიდოდი?!

„ჩვეულება რჯულზედაც უნტკიცესიაო!“ ტყუ-
ილათ კი არ არის ნათქვამი. რაც ხალხს საუკუნოე-
ბის განმავლობაში შესისხლ-ხორცებია, მისი გადაგ-
დება ძნელია. მოწამებრივმა ცხოვრებამ სულით აამაღ-
ლა ჩვენი ძველები და ქრისტიანული გრძნობები გაუ-
დიდა. სხვათა შორის, ავის მიტევება და კარგის გა-
დახდა ზნეთ ჰქონდათ გადაქცეული. თუ არ ამით,
მაშ რითი აიხსნება ჩვენს ისტორიაში ის გარემოება,
რომ ხშირათ ჩვენი მამა-პაპები მხარს აძლევდნენ და ეხ-
მარებოდნენ თავის საკუთარს მოსისხარს მტრებსაც კი.
ქართველები არ იყვენ რომ ვახტანგ-გორგასლანის დროს
სპარსელებთან ერთად ბერძნებს მოერიენ? მეორეთ, ინ-
დოეთამდე ჩაჰყვენ. მესამეთ ყანდალარი დააპყრობიეს და
სხვანი? ქართველ ბუნებას არ შეუძლიან, რომ კარგი რამ
დაუფიწყოს, გინდ მტერიც იყოს მისი, და სამაგიერო
არ გადაუხადოს!.. ეს თვისება რამდენათ გამოსადეგია
პოლიტიკაში და სასარგებლო ჩვენს უკულმართ ცხოვრე-
ბაში, ეს სულ სხვა არის!.. მაგრამ მარტივათ კი, რო-
გორც პირადი ღირსება, კარგია!.. ამის უარს ვერავინ
იტყვის... ეს თვისება დღემდისაც კიდევ შერჩენია ჩვენ

ხალხს ყოველგან და არა მარტო კერძოსა და საპირადლოში, საზოგადოშიაც კი. თუ კი გაუგონია და იცის რომ ესა და ეს რომელიმე ჩვენი მიწის შვილი საზოგადო მოღვაწეა და ქვეყნის მოსამსახურეო, აღარ იცის როგორ გამოუცხადოს თანაგრძნობა და რა რიგი პატივი სცეს!.. საზოგადოთ ყოველგან და, რასაკვირველია, ჩვენშიაც ამისთანა შემთხვევაში მიღებულია პურ-მარილით პატივის-ცემა... გამასპინძლება, ლხინი და „მრავალქამიერი“. ძველათ ამას პირად სიამოვნებას გარდა სხვა-რამ ქვეყნისათვის სასარგებლო მნიშვნელობაცა ჰქონდა, მაგრამ დღეს კი, გარდა უნაყოფო მოღბენისა, აღარას მოასწავებს. მართალია, ამ გვარი პატივის-ცემა ახალ-გაზდა, თავ-მომწონე კაცს გაამხნევეს და გაამაგრებს, მაგრამ დარჯაკში გამოსულ მოღვაწეს კი ბევრს ვერას შეჰმატებს... პირიქით, გულსაც დაწყვეტს, როდესაც დაინახავს, რომ მისი გულისათვის უზომოსა და ნამეტან ხარჯს ეწევიან იქ, სადაც, ვინ იცის, რამდენი საქველ-მოქმედო საქმეა ჩვენი ქვეყნისათვის საჭირო და სასარგებლო და უსაშუალობის გამო წინ ბიჯი ვერ წაუდგამს .. — „სადაც ბევრი არ იყოს, ის კი ცოტაც კმარიყოსო“ — ნათქვამია და აღბათ ამის მიზეზია, რომ მეც ჩვენი ხალხის თვალში საზოგადო მოღვაწეთ ვითვლები და ამ ორმოცი წლის განმავლობაში ბევრი ნიშანი მინახავს ჩემდამი თანაგრძნობისა და პატივის-ცემისა, მაგრამ ამ ყოველთვის გადაჭარბებულობას იმდენი სიამოვნება არ უგრძნობინებია ჩემთვის, რამდენიც უბრალო რამ მოულოდნელ და მოუმზადებელ შემთხვევას... და მართლაც ოფიციალური რამ მხოლოთ აბრუებს კაცს, გაამხიარულებს, ათრობს, როგორც მაგარი სასმელი, მაგრამ გულს კი მალამოთ არა ხვდება.

გავიხსენებ ორ შემთხვევას, რომელიც უკეთ და-
ასაბუთებს ამ ჩემ აზრს. ერთხელ გრიგოლ გურიელმა მით-
ხრა ოზურგეთში, რომ ერთს მოხუცს, ნაკაშიძეს, შენი
ნახვა ენატრება და, თუ ნებას მომცემ, ცხენს გავუგზა-
ვნი, აქედან შვიდ ვერსტზეა, და ჩამოვაყვანიებო. მარ-
თლა იმ ღამესვე მოვიდა ის მოხუცი და სიამოვნებით
შემომყურებდა, თუმცა კი ლაპარაკით თავს არ გვაწყენ-
და. გავაბით საუბარი ჩვენებურ ლხინებ-შექცევებზე და
მე მაშინაც ის აზრი წარმოვსთქვი, რასაც ახლა აქ ვამბობ
და სხვათა შორის დავამატე: რა სჯობს იმას, როდესაც
მასპინძელი ისე მიგიღებს როგორც შინაურს-მეთქი?..
მოხუცი ნაკაშიძე ყურს გვიგდებდა, არას ამბობდა და როცა
გამოგვეთხოვა, დიდის მოწიწებითა გვთხოვა, რომ პარა-
სკევს იმას ვწვევოდით. ჩვენც, რასაკვირველია, სურ-
ვილი ავუსრულეთ, მიგვიღო შინაურულათ. სადილზე
სამარხვოს მეტი არა მოუტანიარა, მაგრამ იმ სამარხვოების
ქამას არა სჯობდა-რა.. დღესაც კიდევ პირში მაქვს მა-
შინდელი გემო... სუფრაზე არც ტოლუმბაში, არც „მრა-
ვალთამიერი“ და არც სადღეგრძელოები... მაგრამ ისე-კი
გავმხიარულდით ყველა, რომ ძალ-დაუტანებლათ შევ-
ზარხოშდით. თითქოს, რაღაც უმანკო ძალა გვხიბლავ-
და ყველას. ნასადილევს, წასვლის დროს, მასპინძელი
მიუბრუნდა გრიგოლ გურიელს და მადლი გადაუხადა:
ბატონიშვილო, ღმერთმა ნუ დაგივიწყოს, რომ გახსო-
ვარ და ეს ყმაწვილი გამაცანი.—კაცი დავბერდი და აქა-
მდი არ ვიცოდი ლხინის მნიშვნელობა... მე მეგონა, რომ
ღვინის დაძალება და სმა ახალისებდა კაცს, ახლა გამო-
დის, რომ მხიარულება და სიამოვნება ასმევს თურმე კაცს
ღვინოს.—იცოცხლე, დღეს მე კი დაგიხვდებოდით, რო-
გორც ჩვეულება მქონდა; ძროხასაც თავს გავაგდებებდი

და საკლავებსაც ბევრს მივაყოლებდი, მაგრამ თურმე სულ ტყუილი ხარჯი იქნებოდა. თქვენ ლობიო გრჩევენებიათ.. სხვა რომ ვინმე დამეპატიჟნა, ასი მანეთით ვერ გადავრჩებოდი და თქვენზე კი არა დამხარჯვიარა, მაგრამ, რა-ვარც ვხედავ, არც თქვენ, სტუმრები, დამირჩით ნაკლებ ნასიამოვნები და მეც კმაყოფილი ვარ!.. ახლა, ჩემო ბატონიშვილო, ეს შესაწირი თქვენ რომ უფასო შკოლა გამართეთ, მისი იყოს... იმას ცოტას წაეხმარება და მეც მოგებაში ვარო... ეს უთხრა და ოცდა-ხუთმანეთიანი გადასცა... მას აქეთ ბევრი ლხინი დამეწყებია, მაგრამ ეს კი საფლავის კარებამდი მიმყვება. მეორეთ ქვაში-ხორში მოვხვდი დადიანისას. მართლა რომ ოჯახის საკადრისი მასპინძლობა იყო. სიმღერა, გალობა, ლილინი, სადღეგრძელოები და შესხმითი-სიტყვება ერთი მეორეს ენაცვლებოდენ. მეგრელები საზოგადოთ მჭევრ-მეტყველები არიან, მაგრამ იმ დღეს კი გადაამეტეს: მთავარი აზრის ლარი მარჯვეთ გაყვანილი, ზედ ფერად-ფერადთ მიქსოვილ-მოქსოვილი, გადახვევ-გადმონახვევი ფრაზები და ხელ ოვენურათ ერთი აზრის მეორესთან გადაბმა-გადაკვერვა სწორეთ სამაგალითო რამ იყო... ყურს ვუგდებდი და მიკვირდა... დიდ აღტაცებასაც გამოვიჩენდი, რომ ის შესხმითი-სიტყვები ჩემდამო არ ყოფილიყვენ მომართული. უნდა გამოვტყდე, რომ პირადათ სასიამოვნოთ არ დამრჩენია მაინცა და მაინც ის მათი ქება-დიდება... როგორღაც მეჩოთირებოდა და ჩემს ქერქში აღარ მაყენებდა. იმ ღამეს იქ დავრჩი. ჯერ უაძინებელი არ ვიყავი, რომ შემოვიდა ჩემთან ერთი ვილაც ფეხ-შიშველა ბიჭი და დამადგა თავზე.

რა გინდა, ჩემო ძმაო? ვკითხე.

— არაფერი!.. თქვენი მშვიდობა, — მიპასუხა ზდილო-
ბიანათ.

— მაინც?

— მინდა შევიტყო: რითი შემძლია თქვენი სამსახური, რომ გასიამოვნოთ?

— მადლობელი ვარ, ჩემო ძმაო! მიკვირს, რომ უცნობს მაგისტანა სურვილი აგძვირია!..

— თქვენ, ბატონო, არავისი უცნობი არ ბძანდებით. ბევრს არ უნახავხართ, მაგრამ გაგონებით კი იციან, რომ ბევრი რამ შეგიძლიათ!..

— მე?!. ვილაცას მოუტყუებხარ, ჩემო ძმაო... მე რა საქმე მიჭირავს ხელში, რომ შემედლოს რამე?

— ვიცით, რაც გიჭირავთ და მეც მიტომ გიახელი. ოღონდ კი მომეხმარეთ და მიმსახურეთ!.. აქ, ამ სასახლეში ბაზიერათ გახლავარ და, თუ ინებებთ, ისეთ მიმინოს დაგიჭერთ და ისე გაგიწვრთნით, რომ ცაში ბუზიც არ გაუშვას.

— მიმინო?!. მერე და რათ მინდა?!.

მწყერი დააჭერინეთ და თვალის სეირს ნახავთ.

— ეგ არ მინდა და თუ მწყერს დაიჭერ მისთანას და ისეც გაწვრთნი, რომ მიმინო დაიჭიროს, იმას კი დაგიმალლებ. გავეხუმრე მეც.

— თქვე დალოცვილო, მაგისტანა ბაზიერობა რომ შემედლოს, რალა მიჭირდა?!. შესახვეწარიც აღარა მექნებოდარა და აღარც თქვენ შეგაწუხებდით.

— რა გაქვს მაინც შესახვეწი?

— რაი, შენი ჭირიმე და... ნოსირში ერთი გოგოა; მისთანა ძღაბი სულ არ მოიპოვება ამ ჩვენ მხარეში, მისი შერთვა მინდა ცოლათ, ვცდილობ და არ იქნა, ვერა შევგონე რა!.. არ გამიკითხა იმ ურჯულომ.

— მერე, მე რა ვქნა?

— უნდა მიშველოთ, მომეხმაროთ და ჩემი სიყვარული ჩაუგდოთ გულში!

— რას ამბობ, კაცო?!. კუდიანი ხომ არ გგონივარ, რომ შევეულოცო?... მე არც შეულოცვა ვიცი და არც ჯადო მაქვს...

— კი ვიცი, რაც ჯადო გაქვთ!.. თქვენ ერთი პატარა ლექსი დამიწერეთ და ის გასქრის!..

— ლექსი?!. მერე და რა გამოვა? თუ ჩემი ლექსები მაგრე სჭრიდენ, ჩემმა თავმა ქვა მკრა?... მე კი არაეინ მომწონს თუ?!. ამ გვარი რამეები ბევრი ვუთხარი, მაგრამ ვერ შევასმინე, ვერ დავაჯერე, აღარ მეშვებოდა: უნდა დამიწერო და ისიც კიდევ მეგრულათო! რომ აღარა გამივიდა რა, პირობა მივეცი და მოვიშორე. მე კი დიდ განსაცდელში ჩავვარდი!.. ვამბობ: რა ვქნა, ე მეგრული ლექსი რა ნაირათ დავწერო, რომ მეგრული არ ვიცი?... ბოლოს ვაფიქრე, მოდი ერთი დავამტვრევ ქართულს და ის იქნება-მეთქი. მართლაც, სახუმროთ დავწერე შემდეგი:

სქანი თოლი ჩქიმი სარკე,
ჩქიმი გური—სქანი ტახტი,
უსქანეთ ჩქიმი სიცოცხლე
ჯიხა რე დო ნაობახტი.

ესე იგი

შენი თვალი ჩემი სარკე,
ჩემი გული—შენი ტახტი,
უშენოთ ჩემი სიცოცხლე
ციხეა და ნაობახტი.

მეორე დილას რომ წაფუკითხე და მივეცი, მის ალტაცებას საზღვარი აღარა ჰქონია!.. ბეჯითად შემეყვარებ-

სო, — ამბობდა. იმას აუხდა სურვილი თუ არა, არ ვიცი, მაგრამ მე კი იმ დღევანდელ შესხმებზე უფრო სასიამოვნოთ დამირჩა იმ ბაზიერის გულ-გასხნილობა, მოძღვრულ-მოწაფური ნდობა. აი, ამ ხისიათის კაცი ვარ, საზოგადოთ ლხინებში მე არა ვარ ხოლმე ჩემს ქერქში და იმ დღესაც თელავში თავს ავაშორებდი როგორმე ჩემთვის მომზადებულ ლხინს!.. მაგრამ ნათქვამია: „სტუმარი მასპინძლის ყურმოჭრილი მონააო“ და მეც ვიახვლი გულ-უხვსა და გულ-კეთილ მასპინძლებს. მათმა გულ-წრფელობამ და ძველებურმა მოლხენამ, წინააღმდეგ ჩემის ჩვეულებისა, გამიტაცა და დიდათ ნასიამოვნები დავრჩი, მით უფრო, რომ ის „მრავალჟამიერი“, რომელსაც დიდი და პატარა, ანუ როგორც დათა გუგუნავა იტყოდა ხოლმე, ყველასი მღერის, არ ისმოდა და მის ნაცვლათ ნამდვილ კახურ „მრავალ-ჟამიერს“ გაჰქონდა გუგუნნი! ლეკურიც ძალიან გახურდა და სხვათა შორის ერთი დავლა ტიტკო ვახვახიშვილმაც დაუარა. ერთ ღროს ის პირველი მოთამაშე იყო, ალტაცებაში მომყვანი და თვალის წარმტაცი, მაგრამ ახლა კი შესანიშნავი არტისტი როსსი მომაგონა... ამ ორი წლის წინათ ხარკოვში შევხვდით მე და როსსი ერთმანეთს. ჩვეულებრივი მოკითხვის შემდეგ, მკითხა ჩემი შვილის პირით:

ვახსოვსთ ტფილისში რომ მითხარით ერთხელ: ჩემი დედა-ენის შემდეგ, იტალიანურ ენას არა მირჩვენია რაო? თუ მართალი იყო, რატომ აქამდი არ შეგისწავლიათ ის ენა ისე, რომ მე და თქვენ დღეს თავისუფლათ შეგვძლებოდა ერთმანეთთან საუბარი?

— მანესტრო!.. არა გვეყარებიათ მისთანა ვინმე, რომ მიზეზისა გამო სხვისა და სხვისა ვერ დაახლოებო-

დეთ, ხელში ვერ ჩაგვედოსთ და გულში კი დღესაც გედვასთ?..

— როგორ არა!.. როგორ არა!.. ეგ რომ არ გამოცადოს მისთანა ბედნიერი კაცი ძვირია!.. გამომიცდია და წარმოდგენით ხომ კიდევ უფრო მეტჯერ წარმომიდგენია!.. თითქმის ყველა პიესები მაგაზედ არიან დამყარებული!.. მართლა, ისევ ისე აღრინდულათ მოგწონთ ჩემი თამაში?

— დღესაც ისევ ისე სწორ-უპოვარი ხართ მოხუცის როლებში. ვის არ მოიყვანს აღტაცებაში თქვენგან განხორციელებული მაკბეტი, მეფე ლირი, მეფე ივანე—მტარვალი და სხვანი... ამ უკანასკნელში პირველათა გხედავთ და გაოცებულიცა ვარ!..

— დღეს „რომეოსა“ ვთამაშობ და ხომ მოხვალთ?

— არა!.. აღრე მინახეხართ და ახლა...

— აღარ გინდათ, რომ ილლიუზია გაიფუჭოთ?.. ნუ გეშინიათ!.. კიდევ ისევ ისეთი ვიქნები, როგორიც გინახავარ!..

— დარწმუნებული ვარ, რომ თქვენ იმას სარკესავით წარმოგვიდგენთ...

— ე: ი. გარეგნობით სრულს, მაგრამ უსულოს და უგულოს?.. ჰმ!.. მართალი ხართ!.. სიბერე ხელს მიშლის „რომეოს“ სიკბუკე შევისისხლ-ხორცო!.. მაგრამ რაც გიყვარს და რასაც მთელი შენი სიცოცხლის განმავლობაში ეტრფოდნი, ძნელი გადასადგებია გულიდან და ძნელად მოსაშორებელი... თუ არა, ვის გაუგონია სამოც-და-ათი წლის ახალგაზდა და თექვსმეტი წლის მოხუციო! მითხრა და ამოიხვნეშა კიდევ. ამ როსისა არ იყო, ტიტოკოც ისევ ისე კარგი სანახავი იყო, რომ გამოვიდა ლეკურში და ძველებურათ გაშალა ხელები, მაგრამ ის კი

აკლდა, რითიც ერთ დროს არხეოლოგები თფილისში აღტაცებაში მოიყვანა და გამოჩენილ ვირხოვსაც ათქმევინა: „ერთხელ კიდევ ათამაშეთო!“, ე. ი. სისწრაფე!..

მეორე დღესაც კიდევ თელავში დავრჩი, რომ ქალაქი დამეთვალღიერებია და გამოვტყდები, რომ არ მიამაოცის წლის წინეთ რომ მინახავს, იმაზე თუ უკლია თუ არა, არა უმატნიარა! საზოგადოთ მიღებულია, რომ ქალაქზე მობმულ სოფლებს ქალაქსვე მიაწერენ ხოლმე შესავსებლათ და აქ კი უმეტესი ნაწილი თელავისა, პირიქით, სოფელზე მიუწერიათ და მიუკერებიათ ის ნაწილი ქალაქისა, სადაც სულ ქართველები სახლობენ. ალბათ უფიქრნიათ, რომ ქართველები მაინც არ ვარგიან მოქალაქეებათ და ტყვილა-უბრალოთ ხელს მაინც აღარ შეგვიშლიან სომხობასო... მეორე კიდევ იმან გამაკვირვა, რომ ირაკლის სასახლის გალავნის ბურჯზე სომხების სამრეკლო ამოსულა სოკოსავით... ვერ გავიგე: ტორგით დარჩენიათ ვაჭრებს, თუ თვითონ არაკლის უანდერძებია მათთვის?. თვითონ სასახლეში კი „წმინდა ნინოს“ დედათა სასწავლებელია გამართული და, სწორე მოგახსენოთ, უკეთესს დანიშნულებას ვერც მისცემდენ ამ ძველ ნაშთს... თვითონ სასწავლებელი კარგათ არის დაყენებული. ეტყობა, რომ მოვლა და ყურადღება არ აკლია. მე რომ მივედი, მაშინ აქ პარაკლისს იხდიდენ; გალობას პატარა ქალები ამზობდენ მწყობრათ და ხმატკბილათ. ერთხელ „უფალო შეგვიწყალეც“ გამოურიეს და მაშინ კი შეეტყოთ ცოტა ხმის აკანკალება. ამ სასწავლებელს, ვგონებ, საშუალება აკლია და მიტომაც ვერ გასწდომია ყველა მსურველების მოვლას. მაგიერობას კერძო უფასო შკოლები ჩადიან. იქ დედა-ენასა და რუსულს ერთად ასწავლიან ე. ი ერთს მეორის შემწეობით

და წარმატებაც ღიღია! შვენიერათ სწერენ, კითხულობენ და ლაპარაკობენ, ასე გასინჯეთ, რომ გამოთქმაც კი წმინდა რუსული აქვთ. ნეტავი ერთი მივიღოდენ და თავის თვალთ ნახავდენ და თავის ყურით მოისმენდენ ის პედაგოგები, რომელნიც ბუნებითი მეთოდს (ესტესტვენი მეთოდს რომ ეძახიან) უბიზატესობას აძლევენ და ყმაწვილებს ტყუილ-უბრალოთ აწვალენ და დროს აკარგვინებენ. მაგალითად, ყმაწვილს ეუბნები ორ სიტყვას ერთად: „ვირი“ და „ასიოლი“. ამაში ერთი წუთიც არ იკარგება. ახლა ავიღოთ ბუნებითი მეთოდი, რომელმაც მხოლოდ მიზანძვით უნდა წარმოუდგინოს მოსწავლეს საგანი, რომ მიახვედროს. ჯერ ხელებით ყურები უნდა გაიკეთოს, მერე დაიყროყროს და მერე კიდევ წიხლები ისროლოს. ცოტა დრო გაივლის, სანამღი თავს დაანახვებდეს მასწავლებელი?

თელავის ინტელიგენცია ფიზიკლათ არის, ისე, როგორც ერთს დროს გორში იყო. თავის პედაგოგიურ დანიშნულებას გულ-წრფელათ და ქეშმარიტათ ასრულებენ ვარეშე რამეების გადუყუალელათ. მაგრამ რაღა მართო ინტელიგენცია, თავად-აზნაურობასაც მარშლიდან დაწყებული უბრალომდე შეუგნიათ თავისი ცუდი მდგომარეობა და ცდილობენ, რომ როგორმე თავი დაახწიონ ეკონომიურ გაჭირვებას, მაგრამ ძნელია, თუ მიმშველი და მომხრე არ ეყოლათ. ცუდათ არიან ჩათრეული და შესალტული! მთელი კახეთი ვაჭრებისა და ჩარჩების ყმებათ არის გადაქცეული. კახელების სიმდიდრე ვენახებია და ისინიც ხომ სომხებს აქვთ გირაოთ... არა თუ მარტო მამული, თვით მემამულეთა შრომაც-კი: პატრონები მუშაობენ და მოსავალი-კი მოვალეებს მიაქვთ!..

ვისაც ჯერ კიდევ შერჩენიათ მამული, ისინიც ვერ

ასაღებენ ღვინოს: ჩარჩებს პირობა აქვთ შეკრული და როგორც უნდათ, ისე მიაქვთ. თფილისში გამართულმა ამხანაგობამ ცოტათი კი გამოიხსნა ამ გაჭირვებისაგან მემამულენი, მაგრამ ვინ იცის, ბოლო როგორი ექნება? ჯერ კიდევ, სანამ თ. ზაქარია ქავეკავაძე ხელს უწყობს „ამხანაგობას“ და მეთაურებიც შეგნებულნი ჰყავთ, არა უჭირს რა, მაგრამ ვაი, თუ მერე, როდისმე, ქართულმა პირმა—იმ შეჩვენებულმა უთანხმოებამ, გამოუაროს და მაშინ-კი მშვიდობით კახეთის მეღვინეობის საქმე!

თელავიდან სიღნაღზე წამოვედი და გზაში ბევრი სასიამოვნო არა მინახავს რა. ყველგან სთველი იყო გამართული, მაგრამ ლხინი და სარგებელი-კი სხვებისა იყო: თავზე მოვალეები ადგენ ყველგან და პატრონებს-კი ყურძნის ქამის ნებაც არა ჰქონდათ!.. გზაში შემთხვევა მომეცა, რომ მენახა კნენა ანდრონიკაშვილისა, ჩოლაყაშვილის ქალი, საზოგადოთ კახეთში მარშლის ცოლათ წოდებული. იმაზე ბევრი კარგი მქონდა გაგონილი და მართალიც გამოდგა. კნენა ერთი იმ ძველ ქართველ ქალთაგანია, რომელიც დღეს გვენატრება: ზრდილი, დარბაისელი, სიტყვა-პასუხიანი და ყოველ კარგის თანამგრძობი. სასიამოვნოთ დამრჩა არა თუ მარტო მისი ნახვა, არამედ იმათიც კი, ვინც მას გარს ეხვიენ და მომაგონდა დედნიჩემის დარიგება: შვილო, მეტყოდა ხოლმე, უნდა ცდილობდე კარგი ადამიანისა და კარგი საზოგადოების დაახლოებას, ისე როგორც მზისა და მთვარისას; იმათი სხივი და ნათელი შენც მოგხვდებოა და გამოგაჩენსო.

ერთი ღამე გზაში მამა პოლიევქო კარბელაშვილისას გავათიე, სადაც გავსინჯე მისი ქართული ბიბლიოთეკა და კმაყოფილი დავრჩი. ამ საზოგადო მოღვაწე მღვდელზე, როგორც მამა დეკანოზ ლამბაშაძეზე, ჩემ თავ-გადასაყვალში

ბევრი რამ მექნება მოხსენებული და მიტომაც აქ აღარას ვამბობ. მეორე დღეს სიღნაღში ამოვყავი თავი და ისე შეწუხდი, რომ ნეტავი არ მენახა-მეთქი...

სიღნაღისთანა თავ-გასული და გაბრიყვებული ქალაქი სხვა აღარსად მეგულება. იქაურ ვაჭრებს ისე შეუკრავთ ერთმანეთში პირი, სეკტანტებივით, რომ სხვას აღარავის იკარებენ. დღევანდელი გარემოებაც ხელს უმართავს მათ და ორიოდვე მცხოვრები ქართველები მათში დიდ გასაქირში არიან ჩავარდნილი და არა მარტო ეკონომიურადაც. მათი მოწინააღმდეგეები გამოვსვლა თუ ვინმემ მოინდომა, იმას არ გაახარებენ. ერთი ინსპექტორი იყო, რომელიც სიმართლეს არავის დაუთმობდა და სიღნაღის ვაჭრების ნება-სურვილს ყურადღებას არ აქცევდა; გადაემტერენ და მოსვანებას არ აძლევდნენ. სხვა რომ ვეღარა დააკლეს რა, სასწავლებლის ფანჯრებს უმტვრევდნენ. ერთხელ ესროლეს ქვა და მის პატარა შვილს თავი გაუტყვეს. გამწარებული მშობლები გამოვარდნენ გარეთ და დაიჭირეს დამნაშავე ქუჩის ბიჭი, რომელიც ალბათ სხვებისაგან შეგონებული იყო, და პოლიციაში დაუპირეს გაგზავნა. ახრიალდნენ ვაჭრები და კინაღამ თავზე გადაანგრის სასწავლებელიც! ერთი სიტყვით, სხვა ტომის ხალხის ცხოვრება ამ ქალაქში მეტათ საძინელოა. მთელ კახეთში მხოლოდ ერთად-ერთი ქიზიყია, რომ ჯერ ვაჭრებსა და ჩარჩებს ვერ მოუხერხებიათ ჩაყლაპვა, თუმცა საცადს არ აკლებენ. მაგალითად, შარშან და შარშან წინ მაჩხაანში ქართველებმა დეპო დააარსეს და ვაჭრების საგანგებო კომიტეტმა მაშინვე საზოგადო თანხიდან გამოიღო ფული და ქართველების დეპოს კრიქაში მარცხნივ და მარჯვნივ ორი მაღაზია აუშენეს, რომ ის აღარ გაახაროს. ხშირათ გვესმის სიტყვა „ეკონომიური ბრძოლა“;

მაგრამ განა შეიძლება იქ ეკონომიური ბრძოლა, სადაც იარაღი და ხერხი სულ სხვა-და-სხვა ნაირია? ვინ არ იცის, საზოგადოთ სომეხმა რომ ქართველის მაღაზიაში ივაქროს, მათი კომიტეტი ჯარიმას ახდევინებს! ქართველს-კი ამ გვარი რამ ფიქრშიაც არ მოუვა. მართალია, ქიზიყში-კი სოფლელებს პირის გაკვრა ნდომებოდათ, რომ იქაურ ვაქრებთან ნურც ლხინში და ნურც ქირში ნულარ მივალთო, მაგრამ ეთქვათ მაგისათვის დაისჯებითო და ამათაც შეშინებოდათ და დაეჯერებიათ. სწორეთ გულმკვდარი დავრუნდებოდი კახეთიდან, რომ ბოდბეში წმ. ნინოს მონასტერი არ მენახა. აღრე რო სიღარიბეში იყო, ის აღარსად ჩანს. ძველი ეკლესია გაუშვენიერებიათ, ძველი ნახატებიც შეუბლაღავათ დაუტოვებიათ; აუშენებიათ ახალი სადგურები, სადაც ასამდი მონაზონი ცხოვრობს; აშენებენ ახალ ეკლესიას, გაუმართავთ სკოლა, სადაც ახალგაზდა ქალებს ზდიან: ასწავლიან ხელსაქმარს, ხატვას, წერა-კითხვას როკორც რუსულათ, ისე ქართულათაც და ეს სულ იქაურ ილუმენის მცვადინეობით არის. ერთად ერთი ნაკლი მხოლოთ ის არის, რომ იმ ტაძარში, სადაც ქართველების სიწმიდე და საუნჯე — წმ. ნინოს გვამია დაკრძალული და სადაც თუთხმეტი საუკუნის განმავლობაში ღვთისადმი ლოცვა-ვედრება გაისმოდა, დღეს აღარც ერთი ქართველი ფეხს აღარ ადგამს და მიზეზათ იმას ამბობენ, რომ არა გვესმის რაო. ეს მოვახსენე მე წინამძღვარს და ვთხოვე, როცა წმ. ნინოს დღეობაა, მაშინ მაინც აწირვინეთ ხალხისთვის-მეთქი. წინამძღვარმა თავი იმართლა: „მონაზნები სულ რუსეთიდან მყავს ჩამოყვანილი, ქართული არ იციან, ქართველები კი არ დადიან და ვიღასთვის არის საქირო ქართული

წირვა-ლოცვაო?— „თქვენ აწირვინეთ ქართულათ და ნახათ თუ ხალხი არ მოვა-მეთქი“ — შევუბრუნე სიტყვა.

„განა ვერა ვხედავო, მიპასუხა, სხვებიც ბევრი არიან საყდრები და ტაძრები, სადაც ქართულათ სწირავენ და ხალხი მაინც არ დაიარებაო.“ ეს სწორეთ მართალი მიტხრა. დღეს სარწმუნოებაზე თან-და-თან გულგრილდება ქართველი ხალხი... ამას, რასაკვირველია, მიზეზი აქვს და ამ მიზეზს რომ გამოიკვლევდენ და ყურადღებას მიაქცევდენ, მადლია. წრეულ კახეთში ერთს სოფელში, ახმეტაში, აღდგომა კვირის მაგიერათ სამშაბათს გათენებიათ!.. მხოლოთ სამშაბათს შემოუვლიათ ლიტანია, „ქრისტე აღსდგაც“ მაშინ უთქვამთ და მაშინ გაუხსნილებიათ. ეს სამწუხარო და იმავე დროს სასაცილო საქმე ვისი ბრალია? მხოლოთ გარემოების და სხვისი არავისი.

ძველათ ქართველი მღვდლები მონასტრებში იზრდებოდენ. იმათ არც ფილოსოფიის კლასი ჰქონდათ გამოვლილი და არც მსოფლიო პოლიტიკისა გაეგებოდათ რა, მაგრამ საღმერთო წერილი-კი ზედ მიწევნით იცოდენ, ჯათასა და შრომას იყვენ მიჩვეული, ბევრის ატანა შეეძლოთ და ცოტას ჯერდებოდენ. რა მაკისთანა პატარა სოფელი ყოფილიყო, მაინც თავისი საკუთარი მღვდელი ჰყავდათ და მღვდელიც კმაყოფილი იყო. დღევანდელ მღვდლებს-კი მეტი ხარჯი უნდებათ და პატარ-პატარა სოფლები აღარა ყოფნისთ. ამიტომაც ერთ სოფელს მეორეზე აკერებენ, რომ სამყოფი მრევლი შეადგინონ ხოლმე. ამ გვარი მოძღვარი ყველა სოფელს ერთსა და იმავე დღეს ვერ გასწვდება, ხან ერთგან სწირავს და ხან მეორეგან და, აი, ახმეტასაც, უთუოდ ამიტომ რგებია აღდგომის წირვა მხოლოთ სამშაბათს. ბევრს რამეს ვიტყოდით, რომ გვეთქმოდეს და ახლა-კი მხოლოთ იმას

ვიტყვათ, რომ დღევანდელი ქართველების გულ-გრილობა გასაკვირვლათ მიგვაჩნია, მით უფრო, რომ თუთხმეტი საუკუნის განმავლობაში რჯულზე მტკიცეთ იდგნენ ჩვენი ძველები. რა არ აუტანიათ იმათ თათრებისაგან, მაგრამ ვერც ტანჯვითა და ვერც მოფერებით რჯულზე ხელი ვერ ააღებინეს! მხოლოდ ერთხელ-კი კათოლიკეთა მღვდლების მეცადინეობამ კინალამ შეუცვალა გული. ისინი შემოვიდნენ საქართველოში მოყვრულათ. თავდაპირველათ ხალხს ძალიან ეჯავრებოდა ისინი და ცუდი აზრიც ჰქონდათ მათზე, მაგრამ იმათმა კეთილმა და მეგობრულმა ქცევამ ნელ-ნელა მიიზიდა ხალხი. ფრანგის მღვდლები ცდილობდნენ, რომ არავეითარი შეურაცხყოფა არ მიეყენებიათ ხალხის თავმოყვარეობისათვის. პირ-აქეთ, შეისწავლეს ხალხის ენა, ვითომ და შეითვისეს მათი ზნე-ჩვეულება, დადიოდნენ მათ საყდარში და ისე აჩვენებდნენ თავს, რომ ბოლოს და ბოლოს ხალხმაც შეითვისა და შეიყვარა ისინი. მათაც გამართეს სკოლები, ასწავლიდნენ ყმაწვილებს, მშობლიურიდან გადაჰყავდათ უცხოზე და რომ ერთ უბრალო გარემოებას არ შეეშალა ხელი, დღეს საქართველო გაფრანგებული იქნებოდა. აი, როგორ გასჭრა ქკუამ და როგორ უნაყოფოთ ჩაიარა ძველათ თათრების უჭკუო ძალ-დატანებამ. დღეს, დღეთის მადლით, ამ გვარი არა გვიჭირს რა: მართლ-მადიდებელი რუსეთია მფარველი ჩვენი ეკლესიისა და ჩვენი ეკლესიაც ისევ ძველებურათ ამაღლდება, იმედია, და ხალხიც არ დაკარგავს სარწმუნოებას, რომ ღმერთიც აღიღოს და მფარველიც მოიხსენოს.

მწყემსის სიმღერა

შენ, ჩემო ძროსავ, შეინდაო,
საკვები აღარ გინდაო:
ზაფხული კარზე მოგვადგა,
ცამ ლურჯათ მოიწმინდაო.

გაგდენი საბალახოზე,
თან წამოგვები მეცაო;
ძირს ღედა-ძიწა ბიბინებს
და დაგქათქათებს ზეცაო.

იქ წეალი ჩამოჩუსჩუსებს
უკვდავებისა-წუაროთო,
შენ იმ ბუნების სიუსვით,
მე შენით გავისაროთო!

გაძლები, განისინდები,
ზურგზე დაიჯენ ღარსაო,
გაკიფრთსილდები თვალის ჩინს,
შემოგველები გარსაო.

დაემსგავსები ირემსა,
კისერსაც მოიღერებო...
ნუ გეშინია ნადირის,
ხელ-მარჯვეთ მოგიგერებო!..

—
საფხულიც მალე გაირბენს,
იქ არ დაფრჩებით დიდ ხანსო;
წველას უძტებ, ერთგულო,
გამოიტყნი ჯიქანსო.

—
სბოსაც ეყოფა, ოჯახსაც
ეგ შენი მონაწველიო,
არ დაგვაკლდებ საძთრისთვის
ერბო და საჭო-ფეკლიო.

—
მადლი შენს გაძმენს, შვინდაო!
დღეს მეტი რაღა გვინდაო?
საფხული კარზე მოგადგა,
ცამ ლურჯათ მოიწმინდაო!..

მცირე ზანიშხვა

ბატ. კიტა აბაშიძის საპასუხოდ „კვალის“ № 46
 დაზვეილილია ერთი შესანიშნავი სტატია, რომელიც სხვა
 და სხვა დასებზე მსჯელობს და სხვათა შორის მეც მიხ-
 სენიებს მეორე დასის მეთაურად. ნათქვამია: „რაც არ
 მერგებაო, არც შემერგებაო.“ მე ჩემ დღეში არა თუ
 მეთაური, უბრალო წვერიც არ ვყოფილვარ რომელისამე
 დასისა, მით უფრო, რომ ეს დასები არსად მინახავს.
 შემინიშნავს მხოლოდ ამ ორმოცი წლის განმავლობა-
 ში ჩვენ ახალგაზდებში, თვითო-ოროლა მოღვაწე ამა
 თუ იმ საზოგადო რომელსამე საქმეს რომ ხელს ჰკიდებ-
 და და მასთან ერთად სხვებიც იჯგუფებოდნენ ხოლმე
 მისივე ფეხის აყოლით. მაგრამ ყოველივე ეს ხომ შე-
 მთხვევითი მოვლენა იყო, გარეშე მიმზდაობით აღ-
 ძრული, ხან-მოკლე და უნიადაგო და თავის თავად-კი
 ფეხ-მოუკიდებელი. ამათთან მე საერთო, გარდა შორეუ-
 ლი თანა-გრძობისა და მეგანგაშეობისა, არ მქო-
 ნია რა: მათი კარგი ყოველივე მიხაროდა, მომწონდა
 და ვაქებდი... ცუდი მწყინდა და წუნსა ვდებდი. იმ თა-
 ვითვე ისე, როგორც დღესაც, მე დარწმუნებული ვიყავი,
 რომ, ჩვენდა საუბედუროდ, ჯერ-ჯერობით შეერთებული
 შრომა ჩვენში მოუხერხებელია!.. ერთს შეუძლია გააკე-
 თოს რამ, მაგრამ თუ იმავე საქმეში სხვებიც ამოიყენა გვე-
 რდით და საზიაროდ გახადა საქმე, მაშინ კი სახეირო აღარა
 გამოვა რა და შეიძლება კიდევ, რომ იმ სასარგებლო

საქმემ საენებელიც გამოიწვიოს. ამისი მაგალითები წინ ბევრი გვიძევს. აი, სწორეთ ამ მოსაზრებით მეც განზე ვიდექ და სხვების ფერხულში არ ვერეოდი. თუ კი რასმე შევძლებდი და მოვახერხებდი ჩემდა თავად—ვშრომობდი.. მივდიოდი თავისუფლად ერთხელვე არჩეული გზით, არცა რა ვისი ბატონობა მსურდა და არც ყმობა; ვისაც იმავე გზით მიმავალს ვნახავდი, რა გზითაც მე მივდიოდი, და სანამ ჩემ გვერდით იქნებოდა, მეც ის, რასაკვირველია, ამხანაგათ და ჩემიანათ მიმაჩნდა. ჩემი მტერ-მოყვარეობაც იმაშივე ისახებოდა, თვარა თამამად შემიძლია ვთქვა, საპირადო და კერძო არავისთან რა მქონია. ეს ჩემი კრძალვა-მორიდება და გამართლება მაშინდელ წრეებისათვის გაუგებარი იყო და მათგან ჩემი ათვალწუნებაც ამის მიზეზი უნდა ყოფილიყო. ერთხანს უნიქოთ მთვლიდენ და დამკინოდენ. ბოლოს, როცა ხალხმა მათ აღარ დაუჯერა, ნიქზე აღარას ამბობდენ, მეგრამ ჩემს უმეცრებას, გაუვითარებლობას და სიზარმაცეს კი ძალიან შეთანხმებით უკიჟინებდენ. მეც ჩემის მხრით იმათ ისე ვუყურებდი, როგორც უდროვოთ შემოსულ ხილს, რომლის ნაადრი დამწიფება ხშირად ქიის ბრალია ხოლმე. ეს ორი მიზეზი საკმაო იყო, რომ ჩვენში ერთობის კავშირი გაწყვეტილი ყოფილიყო. ისინი მოღვაწეობდენ თფილისში: გამოსცეს ჟურნალი, გახსნეს სტამბა, გამართეს ბიბლიოთეკა და თავისებურათ შეუდგენ ახალგაზდობის წრთენა-განათლებას. მე კი იმ დროს იმერეთისაკენ ვჩხირ-კედელაობდი.

მაშინ სწორეთ ის წრე ტრიალებდა თფილისში, რომელისაც გ. წერეთელი მეორე დასათ აღიარებს. იმ წრის მეთაურად, ანუ უფრო მართალი იქნება ვთქვათ, მეუფროსეთ ნ. ნიკოლაძე ითვლებოდა და ვაი მისი ბრა-

ლი, ვინც მის ქიანურზე ბუქნას არ დაუვლიდა და გადაუხვევდა!.. საზოგადოთ ჩვენი ინტელიგენციის შესახებ ამ ორმოცი წლის განმავლობაში და კერძოთ ბატ. ნ. ნიკოლაძის წრის შესახებაც დაწვლილებითა მაქვს მოხსენებული ბევრი რამ „ჩემ თავ-გადასავალში“ და აქ მხოლოთ გაკვრით ვიხსენიებ მცირე რამეს მის დასამტკიცებლათ, რომ მე იმ წრეში არა ვყოფილვარ. ამას გ. წერეთელიც ამბობს: „აკაკი მერე შემოგვიერთდაო“, მაგრამ ესეც პატარა შეცდომაა:

მაშინდელი ჩვენი ერთად ყოფნა დროებითი, უცაბედი შეხვდერა იყო და არა შეთანხმებით შეერთება. აი, როგორ მოხდა ეს: ერთხელ ქუთაისიდან მცირე რამეზე შენიშვნა გამოვგზავნე გაზეთში დასაბეჭდათ და კიდევ დაიბეჭდა „დროების“ № 20 1870 წ. სტატიაზე ხელი არა მქონია მოწერილი. იმ წერილმა დიდი დავი-დარაბა ასტეხა ჩვენში. მაშინდელ ახალთაობასაც მოსწონებოდა ტფილისში და ნიკოლაძის დაწერილათ მიედოთ. ნიკოლაძეს კი გაეგო ვისიც იყო. იმ ხანებში ჩამოვიდა ქუთაისში და მნახა. მაშინ ნიკოლაძე მე ძალიან მიყვარდა, როგორც ცოცხალი, ენერგიით სავსე და საიმედო ახალგაზდა. ბევრი რამ არ მომწონდა მისი, ბევრშიც არ ვეთანხმებოდი, მაგრამ გულში ამას ვამბობდი: არაფერია, ჯერ კიდევ ყმაწვილია, სისხლი არ ასვენებს, ერთ დროს ჩადგება სწორ-კალაპოტში, ეკალი გასცივია და ვარდი დაგვრჩება-მეთქი. და ამ რწმენითაც აიხსნება ჩემი და ნიკოლაძის მაშინდელი მტერ-მოყვრული ერთსა და იმავე დროს განწყობილება. იმ დღესაც მტერ-მოყვრულათ შევხვდით ერთმანეთს და, სხვათა შორის, მთხოვა: „გაზეთში მონაწილეობა მიიღე და ფელეტონები მოგვაწოდე ხოლმეო...“ მეც შემდეგის პირობით დავეთან-

ხმე: მე არ უნდა დავმორჩილებოდი რედაქციის „შიგნი-
თურ“ კანონებს, ჩემ ნაწერებს ხელს ვერ შეახებდა რე-
დაქცია, ვერც გადაასწორებდა და ვერც გადააკეთებდა.
რომელზედაც თანახმა არ იქნებოდა, იმ სტატიის შე-
სახებ თავისი საკუთარი აზრი უნდა წარმოეთქვა იმავე გაზეთ
ში. დავთანხმდით და „დროების“ № 97. 1871 წ. კიდევ
დაიბეჭდა ჩემი პირველი „ცხელ-ცხელი ამბები“ რედაქცი-
ის შენიშვნით. აი, რასა სწერდა ნ. ნიკოლაძე სხოლიოში:
„თ. აკ. წერეთელი დაგვიპირდა ჩვენ ხანდისხან ფელეტო-
ნებისა და სხვა-და-სხვა შენიშვნების გზავნას ამ რუბრი-
კით: „ცხელ-ცხელი ამბები“. ჩვენ სიამოვნებით ვაძლევთ
და მივსცემთ კვალადაც ადგილს მის ნაწერებს, თუმცა
ძლიერ ხშირად ისიც შეგვხვდებოდა, რომ ჩვენ მის აზრს
არ ვეთანხმებოდეთ და მის ნაწერებს არ თანავუგონობ-
დეთ. მკითხველი ამ შემთხვევაში დარწმუნებული უნდა
იყოს, რომ ჩვენ სხვათა შორის აზრთ აგვაქვს ხმის ამო-
საღები ასპარეზი მივცეთ იმისთანა მწერალს, როგორიც
აკ. წერეთელია“ ამას შემდეგ მე ჩემ პირობაზე ვიდექ და
ისინიც თავისას არ იშლიდენ: ხშირად გვქონდა ხოლმე
ერთმანეთში კამათი, რომელისამე საქმის შესახებ. ჩვენ მტერ-
მოყვრობას ორის წლის განმავლობაში ხელს გარეშე არა
უშლიდა რა. მხოლოდ 1873 „დროების“ № 46-ში და-
იბეჭდა ჩემი შენიშვნა კაცხის გლეხების შესახებ. რედაქ-
ციამ თეორიულის მხრით შეხედა ამ საქმეს, მე კი, თეო-
რიის საზოგადოთ არა უარ-მყოფელი, ამ შემთხვევაში
პრაქტიკულის მხრით ვუყურებდი. ჩვენმა უთანხმოებამ
გამოიწვია უსიამოვნობა და რადგანაც რედაქციამ უარი
განაცხადა ჩემი საპასუხო წერილების ბეჭდვაზე, მეც სრუ-
ლიად ჩამოვშორდი რედაქციას და აღარა მიბეჭდვინებია რა.
მხოლოდ რამდენისამე ხნის შემდეგ, როცა რედაქციის წე-

ვრები წავიდ-წამოვიდენ და „დროება“ დარჩა მარტო სერგეი მესხის ხელში, მაშინ მივუბრუნდი ისევ და ვეხმარებოდი იმ კაცს, რომელმაც გამიცნო და თავისი აღრინდელი სხვების ხმის აყოლა თითონვე იჩინებდა და მეგობრულათ მთხოვა, რომ მასთან მეც მეშრომა. აი, ეს გახლდათ სულ და ამ გვარი ჩემი მონაწილეობა წრეებში და რაც შეეხება „დასობას“, კიდევ აღვიარებ, რომ ის ინტელიგენტიური დასები, ხალხის ცხოვრებაში რომ კვალს ავლებენ და ჩამომავლობას ერთ რომელსამე გადაჭრილ გზაზე აყენებენ, მე ჯერ-ჯერობით არც კი შემიწინააღმდეგებ და, მაშ, მეთაურობას როგორღა გავუწევდი ან ერთსა და ან მეორეს?

† სამძივარი

ოც ნოემბერს დაასაფლავეს სიონის ტაძარში კნენია ქეთევან გიორგის ასული ორბელიანისა, დიდი ოჯახის შვილი და არა ნაკლებ ოჯახისავე რძალი. ეს შესანიშნავნი მოხუცი მოწამე იყო ყოველ-გვარ იმ ცვლილებისა, რომელიც-კი შემოულიათ ჩვენში ამ საუკუნის განმავლობაში და შეგნებულადაც ჰქონდა გათვალისწინებული, როგორც ჩვენი წარსული, ისე აწმყო და, შეიძლება, მომავალიც. ის ეკუთვნოდა იმ ქართველების გუნდს, რომელთაც თავის მცნებათა აქვთ აღსარებული რუსეთთან საქართველოსი სიყვარულით შეკავშირება და ოქროს ჯაჭვითა და არა ჩინოვნიკური გრეხალით გადაბმა. მთავრობისაგან პატივცემული, ხალხის საყვარელიც იყო და ის სიყვარული იხატებოდა იმის უბრალო, უტიტულოთ სახელწოდებაშივე: „კნენია ქეთევანო“ რომ ახსენებდენ, მთელმა აღმოსავლეთის ქართველობამ იცოდა, თუ ვინ იყო ის „ქეთევანი“. განსვენებული გინკერძობითს მოვლენას არ წარმოადგენდა საზოგადოთ ქართველ ქალებში. ეს იყო მხოლოთ უკანასკნელი ნაშთთაგანი იმ ძველი დედებისა, რომელთაც დღეს ველარა ვხედავთ და რომელთა თვისებას შეადგენდა მახვილი და გამჭრიახი გრძობა-გონება, ხასიათის სიმტკიცით დაგვირგვინებული. გარდა სხეულის დაზავრისა, სიბერემ ვერა დააკლო რა და, იმ თავიდან ამ ბოლომდე განსვენებულს არ უმტყუნია თავის ზნე-ჩვეულებისათვის. გულ-წრფელი და სიმართლის დროს შეუბოვარი,

კარგათ არჩევდა ავსა და კარგს და თავის საკუთარ მსჯავ-
რსაც უშიშრათ სდებდა: მოსაწონს აქებდა და დასა-
წუნს—აძაგებდა. ერთხელ, წირვის დროს, ეკკლესიაში
მივიდნენ მასთან და უთხრეს: „ჩამოდექით, მანდ თქვენი
აღაგი არ არის!“ შეხედა მშვიდობიანათ და წყნარათ
უპასუხა: „აქ არის შესაკრებელი უფლისა, რომლის წი-
ნაშეც ყველა თანასწორია. მე ვადგივარ თავზე ჩემი თა-
ნა-მემცხედრის საფლავს და ღმერთს ვავედრებო!“ ერთ-
ხელ კიდევ ჰკითხეს: ქეთევან, რას იტყვი ახლანდელ
ქალებზე, როგორ მოგწონსო? გაიცინა და თქვა: „რა
უნდა მოგახსენოთ? ძველი ქალი ვარ და ახალი რომ
აღარა მომწონდეს რა, განა გაგიკვირდებათ? ჩვენ სულ
სხვებ ვიყავით გაზრდილი და ესენი-კი სულ სხვა ნაირათ
იზრდებიან. ჩვენ დროში უსაქმურათ შინიდან ფეხის გა-
დგმა და აქეთ-იქით ხეტიალი დიდი სირცხვილი იყო!..
მახსოვს კარგათ, ერთი უცხო სახლობა ჩამოგვევრია, იმ
ოჯახში ქალებიცა და კაცებიც ნაადრი იყვენ, ე. ი. მა-
შინ მარტო ისინი იქცეოდნენ ისე, როგორც დღეს ყვე-
ლა: გათენდებოდა თუ არა, მოირთვოდნენ, მოიკაზმოდნენ
და... ერიჰა!.. გაუდგებოდნენ გზას. „სად დადიან? სად
არიან?“ ვკითხულობდი და „საგულაოთო“ გვეუბნებო-
დნენ. რა საქმეა და რა ხელობა ეს რაღაც „გულაობაა“?
ვეკითხებოდით ერთმანეთს მაშინდელი ქართველი ქალები
და ვერა გაგვეგორა!..

მოატანა ზამთარმა დადგა ჩვეულებრივი ტალახი და
ლაფი, როცა კარგი ძალლიც-კი ძნელი გასამეტებელია
კარში გასაგდებათ. ვამბობთ: მადლობა ღმერთს, ახლა

მინც ვგება შეისვენონ იმ ტრახუნა ქალებმა!.. მაგრამ რა ბძანებაა?... ისინი კიდევ მინც თავისას არ იშლიან: სტოპავენ ამ დიდ-ლაფში დილიდან საღამომდე. ჩვენ ავდექით და იმ ქალებს „ლაფი-ტოპია“ დავარქვით. რა ვიცოდით მაშინ, რომ ეს თურმე განათლებაა და ოდესმე ჩვენს ქალებსაც მისთანვე განათლება მოელოდაო?!.. ამისთანაები ბევრი რამ და კიდევ უფრო საგულისხმოც, ბევრი ისმოდა კნენინა ქეთევანის პირიდან, მაგრამ ყველა რომ მოვიხსენიოთ დღეს აქ, გარემოება ნებას არ გვაძლევს, იმედია, რომ უფრო სრული და ვრცელი ბიოგრაფია განსვენებულისა დაიბეჭდება და გამოქვეყნებულიც იქნება. დღეს-კი მხოლოდ გაკვრით ვიხსენიებთ მცირე რამეებს. ამბობენ, სიცოცხლეში ხშირათ ინატრებდა ხოლმე განსვენებული, რომ ნეტავი იკორთაში დამმარხავდნო! ეს ნატვრა უსაფუძვლო არ არის და კიდევ შეეფერებოდა განსვენებულს. „იკორთა“ ერთი იმ ძველ ტაძრებ-მონასტრებთაგანის ნაშთია, სადაც არა თუ მარტო ერისთვებთა გვარეულობის ისტორია, თვით მთელი საქართველოსი-კი დიდებულათ დაკრძალულია. აქ არის გმირთა სავანე და მათში ურევია წმიდა ნაწილები შალვა და ელიზბარ ქსნის ერისთვებისა, ბიძინა ჩოლოყაშვილთან ერთად რომ ეწამენ შაჰ-აბაზისაგან და მოწამეთათანაც შეირიცხენ. ესენი ყველა განსვენებული ქეთევანის წინაპრები იყვენ და მათთან ერთად განსვენება და გვერდით დასაფლავება დიახ სანატრელი იქნებოდა ქართველ-ქალისათვის. მაგრამ ჩვენ დღეს აღარც-კი ვიცით რა არის „იკორთა“ და მისთანაები და ან სად რა საუნჯე-სამკაულაა ჩვენი?! მაგიერათ შესწავლილი გვაქვს ტროტუარის პირზე, გაღმა-გამოღმა, მაღაზიები, ვიცით რა აწყვია ჩარახჩიანის მაღაზიაში და რა მოუტანია

ბერლემონს! კალენდარიც გვიჭირავს ხელში, რომ დღევანდელი გმირების დღეობა არ გამოგვეპაროს და ამ მაღაზიებიდანაც მისალოცავი საჩუქრები გამოვიტანოთ ხოლომე მამი-სისხლათ შეძენილი. განსვენებულს დიდ-ძალი შეძლება დარჩა და გონივრულათაც გაუნაწილა მემკვიდრეებს. არც საზოგადო საქმე დავიწყებია და ასი თუმანი უანდერძებია „ქართული დრამატული საზოგადოებისათვის.“ ეს შესაწირი მის ქონებასთან იგივეა, რაც ზღვაში ერთი წვეთი, მაგრამ ეს ერთი წვეთიც-კი დღევანდელ დღეს დიდ-მნიშვნელოვანია ჩვენი საზოგადო ცხოვრებისათვის. დღეს-დღეობით ქართველებს არა გვაქს შეგნებული, თუ რა მნიშვნელობა აქვს „საეროსა“ და „საზოგადო“ საქმეს. ქართველი არა თუ სიცოცხლეში, სიკვდილის შემდეგაც, როცა მისი შეძლება და ქონება საიმქვეყნო საგძლათა და ბარგათ აღარ მიჰყვება, არას ტოვებს საქველმოქმედოთ. რამდენი მაგალითი ყოფილა, ამა თუ იმ შეძლებულ ქართველს პირდაპირი მემკვიდრე რომ აღარ დარჩენია, გარეშეებისათვის დაეგდოს მისი ადგილ-მაული ღ ამ ნაანდერძვეს უსიამოვნობაც გამოეწვიოს: მემკვიდრეებს შორის მომხდარიყოს ერთი უსიამოვნობა, ერთი შფოთი, ვაი-უბედურება და განსვენებულის არა თუ სული, ხორციელათ სახელიც საწყევრათ გამხდარიყოს!.. და ეს მით უფრო გასაკვირველია ჩვენში, რომ ქართველი საზოგადოთ გულ-უხვია და უზომოთ მფანტავი... სხვა ქვეყნებში რომ არ გადავიდეთ, საკმაოა შევხედოთ სომხებს: მათში მისთანა არავინ მოკვდება არც მდიდარი და არც ღარიბი, რომ ცოტა რამ წვლილი მაინც არ დააგდოს ქვეყნის სასარგებლოთ. ზოგიერთები ამბობენ, რომ ეს ჩვეულება არც ჩვენ წინაპრებს ჰქონიათო, მაგრამ შემცდარი აზრია. ქართველებს გვქონდა მონასტრები სხვა-

და-სხვა ქვეყნებში, — მაგალითად: იერუსალიმში, ანტიოქიაში, შავ-მთაში და კიდევ მრავალგან მცირე აზიაში; აქ ცხოვრებდნენ ქართველი ბერები, ჰქონდათ სკოლები, საიდანაც უკეთესი ქართველი მანულის-შვილები გამოდიოდნენ! ვინ იყვენ სირიელი მამები, შავთელები, ათონლები, იერუსალიმლები და სხვები, თუ არ იქ გაწვრთნილ-გამოზდილი ქართველები? ამ მონასტრებს, ამ სკოლებს დიდ-ძალ ყმასა და მამულს სწირავდნენ ჩვენი ძველები და მით ქვეყანას და ქვეყნის საქმეს სამსახურს უწევდნენ. დღეს, მართალია, ის იმათი ანდერძი და შესაწირი ჩვენთვის გამოსადეგი აღარ არის, მაგრამ ეს უბრალო გამოურკვეველობის ბრალია და არა მათი. ის ტაძრები, დროთა ვითარების მიხედვით, სხვებმა ჩამოგვართვეს, ჩვენი იქ აღარც ბერები არიან, ქართულად ქვეყნის ღვთისაღმამი მავედრებელნი, აღარც ქართული სკოლებია და შეწირული მამულები-კი დღესაც მათვე უჭირავთ ხელში და სარგებლობენ!.. აბა, ჰკითხეთ ჯვარის მამებს: სად და რილასთვის შეგაქვთ ჩვენი ქვეყნიდან შესაწირი მაშინ, როდესაც იქ აღარც ჩვენი ვინმეა და აღარც სკოლები გაქვთ ჩვენი შვილების გამოსაზრდელათ-თქო? უეჭველია, ვერას გიპასუხებენ. დღეს, როდესაც ჩვენი შვილები შინვე, რუსეთში, იზრდებიან, რატომ ის შესაწირიც აქვე არ უნდა იხარჯებოდეს? იმ შემოსავლიდან რომ რამოდენიმე სტიპენდია აკადემიებში და უნივერსიტეტებში გვექონდეს დადგენილი, გვაწყენდა? მაგრამ აქ ამაზე ჩვენ არ გვალაპარაკებენ და ესეც, რაცა ვთქვით, ვთქვით მხოლოდ მის დასამტკიცებლათ, რომ ჩვენი ძველები ჩვენ არა გვავდნენ და საქვეყნო ანდერძიც იცოდნენ. დღეს-კი სადღა არის ეს წმინდა მოვალეობა და შეგნება? სასულიერო წოდებაში იმერეთში მხოლოდ ნეტარ-ხსენე-

ბული გაბრიელ ეპისკოპოსი იყო და აქ, ამერთში, ყოვლად სამღვდელიო აღექსანდრე, რომ უკანასკნელ თავის შეძლებასაც-კი საზოგადო საქმეს ახმარებენ. ერის კაცებში-კი ამ ორი წლის წინეთ თ. გიგო წერეთელმა გვიჩვენა მაგალითი: ასი თუმანი შესწირა საქველ-მოქმედოთ, საიდანაც ოცი თუმანი ზეპირსიტყვაობის საქმესაც ერგო. აქაც თ. ნ. ჭავჭავაძემ და ერთმა-ორმა სხვამაც შემთხვევით გაიხსენიეს საზოგადო საქმე და მითი მორჩა და გათავდა. განსვენებულმა ქეთევანმა რომ თეატრი არ დაივიწყა და ის მცირე წვლილი დაუგდო, კარგი ჰქნა და აქაც გონივრულათ მოიქცა. ადრე ისე სასირცხვილოთ მიაჩნდათ ჩვენში თეატრიში სცენაზე გამოსვლა, რომ თავის მოჭრა ეგონათ. ვორონცოვის დროს რომ „გაყრა“ ითამაშეს, პირველი მაგალითი კნენა ქეთევანმა უჩვენა ყველას: ითამაშა და მით აგრძნობინა სხვებსაც, რომ აქ სასირცხვილო არა არის რაო. დღეს, როდესაც ჩვენი ქალები სხვა თეატრებში დაცუნცულობენ, ქართულს-კი გაურბიან და მიზეზადაც იმას იგონებენ, რომ კარგათ ვერ თამაშობენო და ან იმას, რომ ქართული არ გვესმისო—კნენა ქეთევანის ანდერძი დიდი საგულისხმოა, თუ მიხვდებიან. ღმერთმა საუკუნო განსვენება ნუ მოუშალოს ერთად იმ ჩვენ საქმე ღედებთან კნენა ქეთევანს!

პატარა კასი

სუთმობედებიანი ისტორიული ღრამა

მღმმმელი პირები:

კახეთას მეფე, თეიმურაზ II
დედოფალი თამარ, მისი მეუღლე
ზატარა-კახი, მათი ძე—მემკვიდრე
თ-ღი გიგა ჩოღაყაშვილი, ჰატარა კახის გამზღელი
თ-ღი ლევან ქვაბულაძე
თ-ღი რევაზ ბებურიშვილი
მწეჰსა
გღეზი, ძოხუცა ბრმა, გელად წოდებული
ტურფა, მისი ქალი
თედო რამაზიშვილი, რევაზის მსახური
კლენე, ლევანის და
თ ღი ბაადურ-კუტი
მუშები
შიკრიკები
და
ამალა.

მოქმედება პირველი

დიდი ტყე, წინ ვაკით. შორით უზარ-მაზარი მთები მოსჩანან. ერთ
პატარა გორაზე ზის მწყემსი და სალამურს უკრავს.

გამოსვლა I-ლი

მწყემსი (ჩამოდის ვაკეზე და მარჯვნივ
ტყისკენ იყურება).

დაიგვიანეს, ჯერ არსად სჩანან!
მაგრამ სალამურს თუ მოჰკრა ყური,
ანდამატურის ძალით გამოსწევს
აქეთკენ მის გულს ხმა უცნაური.

(დაფიქრდება. ნაღვლიანი ღიმილით)

ვინ ქვაბულიძე და ვინ მეცხვარე?!
იქ, ბარში, ყველა ჩემი ტოლები
მტრებში ვეფხვივით დანაგარდობენ,
და მე კი ცხვარში აქ ვიმალები!..
ისინი მტრის სისხლს ჰღვრიან უწყალოთ,
ზიზღით ვესებათ მრისხანე გული,
მე კი, ქალივით, აქ ცრემლებს ვაფრქვევ
და სიყვარულით მიძგერს გლახ-გული!..
მერე როგორ დროს? მაშინ, როდესაც
სხვა უდიდესი წინ გვიძევს ვალი!.. (დაფიქრდება)

მაგრამ ეს მოხდა ჩემ უნებურათ,
გულთა მხილავო, და არ მაქვს ბრალი!..
კიდევ არ სჩანან... ეგებ წავიდენ,
გაიარეს და ვერ მოვპკარ თვალი?
აჰ, ღმერთო ჩემო! ჯერ უმისოდაც
დაბნეული მაქვს მე გზა და კვალი!

(მიბრუნდება და მაცვალს დაუწყებს კრეფას).

გამოსვლა II-რე

ბბმა მოხუცა და სახლგანდა ქალა

(საჩუქრის შეხვედრა)

მოხუცა

აქ შევივინოთ.

ქალა (აქეთ იქით იყურება)

თქვენი ნებაა.

სწორი, ვაკეა... ჩრდილიც ყოფილა...

წამოწექ!.. მუხლზე დამადევ თავი

და დაიძინე!.. აქ კიდევ გრილა.

მოხუცა

მუხლზე? კი, მაგრამ რომ გეტკინება?

ქალა

მაშ, ქვას მოვიტან... სადმე იქნება...

მოხუცა

აჰ! არა, შეილო, რა საჭიროა,
 უსასთუმლ ოთაც დამეძინება (ჯდება).
 საკვირველია, თითქოს გაგძელდა.
 ეს პატარა გზა დღეს ერთი ორათ!
 ამასთან კიდევ მხარიც მომექცა
 და მომეჩვენა უსწორ-მისწორათ!.. (ამოქნარებს)
 ასე სცოდნია თურმე სიბერეს:
 დააუძლოურებს თვალებსა და ყურს...
 ერთი ხანია ყურიც მიწივის,
 თითქოს უკრავდენ სადღაც სალამურს!

ქალა (გაწითლდება)
 ეგ, მამავ, მართლაც სალამურია.

მოხუცა

სალამურია?! მერე ვინ უკრავს
 იმ ღროს, როდესაც ურიცხვი მტერი
 ამ ჩვენს ქვეყანას გარშემო აკრავს?!..
 მაშინ, როდესაც ბარში ქვრივ ობოლებს
 მტრები მუსრვენ და სარზე აგებენ,
 აქედან ჩვენი ეს მთიულები
 სალამურის კვრით უბასუხებენ?!..

ქალა

მწყემსები უკვრენ და თავს იქცევენ;
 ხელში კომბლებით აქ უღვნიან ცხვრებს.

მახუცა

ეგ უკეთესი!.. ვაჰ, ჩემს მოსწრებას!..

რა ესმის ამ ჩემს დასადგომ ყურებს?..

ამისთანა დროს იმ შერცხვენილებს

რა ემწყემსებათ და რა ეცხვრებათ?!

მაშინ, როდესაც იმათ მოძმეებს

(მელოდრამა) მძიმე ბორკილი თუხში ეყრებათ... (დაფიქრდება)

ეჰ, თეიმურაზ! რა მტყუანი ხარ,

რომ მოაშურე ამ მთის სიმაგრეს,

და ბარელები ოხრად დაჰყარე,

რომ არ უყურო იმათ სიმწარეს!..

შენ რომ გულს იტყებ, მტერი თამამობს

და შეუპოვრათ ქართველს აძრობს ტყავს!..

დამნაშავე ხარ!.. მაგრამ მეფე ხარ

და ვინ რას გეტყვის? ვინ რას მოგკითხავს?..

ქალა

კარგია, მამავ! მაგდენს რომ უფოთავ,

კიდევაც მიტომ არ გეძინება.

მახუცა

მგზვრმა რა გითხრა? ქოშის გორამდე

მისასვლელი გზა შორი იქნება?

ქალა

არა!.. ასე თქვა: „აგერ არისო!“

(მელოდრამა) თუ მართალია და არ მოქორა!.. (სიჩუმე)

მამილო, ვისი აგებულია
და ან რათ ჰქვიან მას ქოშის გორა?

ძახუცა

ძველი დროების ამბავი არის,
მე ზღაპარივით გამიგონია,
და გეტყვი, შვილო, რადგანც სურვილი
მაგის შეტყობის გულში გქონია:
„ამბობენ, ვითომც, რომ თამარ მეფემ
ერთ დროს არავინ ინახულაო;
ორმოცი დღე და ორმოცი ღამე
აქ, შუამთაში იმარხულაო.
რომ გაიწმინდა სულით და ხორცით,
ქოში გაიძრო მოქედლილო,
ააგსო მიწით და თან წაიღო,
რომ დაენიშნა ის ადგილიო,
სადაც ერთ დროში კახელ-ყმაწვილებს
თავი დაედვათ წამებულადო,
და იქ დაჰყარა ნაკურთხი მიწა
ძღვნათ და საკურთხათ დიდებულადო.
იმის მაგალითს სხვებმაც მიჰბაძეს:
ყოველი კურთხით იწყეს ღენაო;
გაკეთდა გორა და ზედ თამარმა
წმინდა ტაძარი ააშენაო.
როდესაც თურმე პირველათ სწირეს,
მაღალმა მთებმა იწყეს დრეკაო
და თამარ მეფეს, ნათლით შებურვილს,
ზეცით მოესმა ზარის რეკაო!“

ქალა იმეგ კოვინა

ნატავი იმ დროს და მაშინდელ ხალხს,
რომ სასწაული თვალით უნახავს!..
მამილო, ახლა ქართველ ქალებში
თამარისთანა აღარავინ გვყავს?

მოხუცა (იკინის)

რას ამბობ, შვილო? იმისთანები
განა ყოველთვის იბადებიან?!
ოცნებასავით სამაგალითო,
ვარსკვლავებივით ნათლად ჰქრებიან!..
(სიჩუმეა. რაღასაც იგონებს)
სიტყვა უდროოთ გამაწყვეტინე!
არ მაგონდება... შვილო, დავბერდი...
ჰო, ქოშის გორა ვის სახელზეა?
ის უნდა მეთქვა... მაზედ გავჩერდი...
ტაძარი, ყოვლად-წმინდის სახელზე,
სულ ჩუქურთმებით აგებულია
და სასწაულის მოსაგონებლათ
ხვალინდელი დღე დადებულია.
მივალთ და ვნახავთ იმ ძლიერს ტაძარს...
გულს დავიმშვიდებთ სიწმინდის ნახვით!..
ჩვენც გვმართებს, შვილო, რომ სხვებთან ერთად
ლამე ვათიოთ ლოცვით და მარხვით.

ქალა

მაგას რაღა ჯობს?! მაგრამ თუ მართლა
ამალამ ძილი არ შეიძლება,
აქვე რომ ცოტა გამოიძინო

და შეისვენო... რა გენაღვლებო?
მეც ცოტა ხნობით ტყისაკენ წავალ,
სოკოს მოვძებნი, ან მოვჭკრებ მაყვალს,
მაგრამ აქვე კი ახლოს ვიქნები,
არ მოგაშორებ არც ერთს წუთას თვალს.

მოხუცა

ჰო, კარგი, შეილო! მაყვალს კი ნუ სქამ,
რომ დასუნთქული არ ჩაატანო
მანამდე მეც აქ თვალს მოვატყუებ,
მაგრამ შენ კი არ დამაგვიანო (მიწვება).

ქალი

(მოდის ტყეში და აქეთ-იქით იხედება).

რა ამბავია, რომ აღარ მოდის?
ამდენ ხანს რისთვის დაიგვიანა?
რომ არ მოვიდეს? როგორ არ მოვა?
ჩემ უნახავათ დღეს გასძლებს განა?
არა! .კი მოვა, მისი ჭირიმე!
მაგრამ, ვაი, რომ, როდესაც ვხედავ,
გულში ბევრი მაქვს მასთან სათქმელი
და პირადად კი ვერას ვუბედავ!..
გული მიტოკავს და რალაც ყელში,
როგორც რომ ბურთი, ისე მეჩრება,
ენა მებმება.. . ხმას ველარ ვიღებ,
სიცხეს მაძლევს და პირი მიშრება!..
ჩუ!.. სალამური... სწორედ ის არის!..
იშ!.. შეხედვასაც რომ ვერა ვხედავ!..
მაყვალს დაუწყებ ჩემთვის აქ კრეფას,
ვითომ არ მესმის!.. ვითომ ვერც ვხედავ..
(ზურგს შეაქცევს და მაყვალს დაუწყებს კრეფას)

გამოსვლა III-მე

(ისინივე და მწყემსი. გამოდის მარჯვნივ)

მწყემსა (მიუახლოვდება)

ტურფავ!

ქალა (შეერთება)

უიმე!

მწყემსა

რამ შეგაშინა?

მე ვარ, ვერ მხელავ, შენ გეთაყვანე!

ქალა

უეცრად შევკრთი... აღარ გელოდი,
ამდენ ხანს რისთვის დაიგვიანე?

მწყემსა

მე კი არა, თქვენ დაგიგვიანდათ!
დიდი ხანია, რაც მე აქ ვცდი.

ქალა

ვერ მოვატანეთ... გზა გაგვიგრძელდა,
რადგანაც განგებ ბევრჯელ გადავცდი.

მწეპსა

გადაცდი? რათა?!

ქალი

როგორ თუ რათა?
ბრმა არის, მაგრამ არ ავიწყდება...
სულ იმ ერთი გზით რომ მოვიყვანო,
დაუკვირდება და მიგვიხვდება.
რაც შემძლია, ვუბნევ გზა და კვალს!..
კიდევ კარგი, რომ გზა გამშრალია!..
ხან აღმა მიმყავს და ხან თავ-დაღმა,
ვატყუებ, მაგრამ შენი ბრალია!..

მწეპსა

შენ გენაცვალოს ჩემი სიცოცხლე,
რომ ჭკვიანი ხარ!.. მოხერხებული!..
მაგ ნაირ ცოდვას ზეცაც არ გიწყენს...
თავდები არის თვით სიყვარული.

ქალი

მეც მაგრე ვფიქრობ, რომ ბევრს შეუნდობს
და აპატივებს კაცს სიყვარული...
მაგრამ, რა ვიცი, რომ ამ ჩვენ ორში
ერთი არ არის მოტყუებული?
უფროსებისგან გამიგონია,
კაცები ქალებს აბრიყვებენო
და, სიყვარულს რომ გამოსტყუებენ,
გულ-გრილად ხელსაც აიღებენო.

მწეპსა

ეგ მართალია!.. მოხდება ხოლმე,
მაგრამ მე სხვა ვარ!.. ნუ გამრევ მათში!..
მაშინ შემირცხვეს გვარის შვი... ჩემი...

(გამოიგლეჯს უღვაშის ღერს და აძლევს).

აი, წაიღე! ეს სიყვარულის
საწინდარია!.. შენ შეინახე!..

თუ გიღალატო, „ფუ!“ უთხარ, დამგმე,
შემარცხვინე და ცუდათ დამსახე!

მამა-პაპური ეს ჩვეულება
დღეს რჯულობათ არის გადაქცეული
და ვისაც ქუდი ახურავს თავზე,
ვერ გატეხს... თუ არ შეჩვენებული.

ქალი

არ ვიცი, რა ვქნა? ერთი ხანია
რაღაცა ძალი გარს შემომედო...
ჯერ ვინაობაც შენი არ ვიცი,
მაგრამ გული-კი სრულად მოგენდო.
შენგან მოხიბლულს და დამონებულს,
რასაც-კი ამბობ, უიქვოთ მჯერა,
ამას გიმოწმებს დღეს ჩემი სახე,
ჩემი თვალები და გულის ძგერა.
ახლა შენ იცი და შენმა ღმერთმა...
შენ მოგაბარებ ამ ჩემს გულის-თქმას
და ჯერ, სანამდი ჯვარს არ დავიწერთ,
ისე გენდობი, როგორც ჩემს ღვიძლ ძმას!
მაგრამ მაინც მსურს, რომ შემოგფიცო...

(გამოიძრობს თმას, გამოსკვნის და აძლევს).

აჰა, წაიღე ჩემგან საწინდრათ!
თუ დაგივიწყო, ჩააგდე ცეცხლში,
რომ მეც დავიწვა და ვიქცე ნაცრათ.

მწეჟმსი (აღტაცებით) —

ოჰ, ნეტარებავ! სიტკბოების ზღვავ,
გაუზომელო, სივრცით უძირო!
თვით უკვდავების კამკამო წყარო,
ჩემთვის ცისა და ქვეყნის კავშირო!..
შენ შემოგველოს გარს ჩემი თავი!
უშენოთ ქვეყნათ განა-კი გავძლებ?
ასი სიცოცხლეც რომ მქონდეს, ერთად
შენ შემოგწირავ!.. შენ დაგანაცვლებ!!

ქაღი (ხელსა ჰკრავს)

უი!.. რას შვრები?!

მწეჟმსი

ქაღი

გვარის წერამდი? ცოდვა რომ არი?
აჰ! არა! არა!.. წადი... გამშორდი!..
ვერა ჯერ... სანამ არა ხარ ქმარი!..

მწეჟმსი (დაღონებით)

მოგშორდე? კირგი! შენი ნებაა...

ქალა (აღშფოთებით)

ჰო! წადი... წადი... მომშორდი მალე...
(მწყემსი მიდის)

მიდინხარ? — კარგი, მაშ იქ ამოდი...

ქოშის გორაზე... შენ გენაცვალე!..

მიდის!.. წავიდა... არა, ნუ წახვალ!..

(მივარდება და მიეკვრის გულზე, მერე ისევ მოშორდება)

ოჰ, ღმერთო ჩემო, რა მემართება?! (ხელს ჰკრავს)

ახლა-კი წადი!.. ნულარ მოიციდი...

ნუ! ნუ! ხომ ხედავ?! არ შეიძლება!..

(თვალეზე ხელს იფარებს, მერე ისევ მობრუნდება).

წასულა!.. აგერ, მთაზე გადადის...

აი, მობრუნდა და იყურება...

ნეტავ, რათ არის ერთ და იმავ დროს

ტკბილიც და მწარეც ბედნიერება!..

(ჩაჯდება, თავს ჩაღუნავს, ხელებს მიიფარებს და ტირილი აუვარდება).

მოხუცა (წაეოვარდება ზეზე შემ-
ფოთებული).

რა ამბავია?.. აქა ვარ, შვილო!..

რა დაგემართა? რამ შეგაშინა?

ძალღმა ხომ არსად შემოგიტია?

წყეულმა გველმა ხომ არ გიკბინა?

ქალა

არა, მამილო, არაფერია!..

მოხუცა

მაშ, შვილო, მაგრე რამ მოგაწყინა?

ქალი

მარტო რო დავრჩი, ჯავრმა წამილო
და უნებურათ გული მატკინა;
მწარე ნალველიც, ცრემლში ჩართული,
თვალთ მომეჩქეფა, გადმომეწურა!..
თვითონ არ ვიცი, რა ძალა იყო,
რამ ამატირა... ცრემლათ დამწურა?

მოხუცა

ჰმ!.. სულ ეგ იყო, სხვა არაფერი?
მივხვდი!.. ეგ, შეილო, არაფერია:
სისხლი თამაშობს მოქარბებული
და გულიც მისგან ანაძგერია. •
მოგწყინდა განა? რალა თქმა უნდა!
სულ მარტოობა ვის იამება?..
მე ჩემს მომვლელათ ამიყვანიხარ,
და შენ კი გული სხვას გეუბნება.
შენი ყვავილი ახლა იშლება,
ჩემი ფესვებიც კი დამზრალია
და ერთ უღელში რომ გაბმული ვართ,
ეს მე რომ ბრმა ვარ—მისი ბრალია!
მაგრამ, ეჰ, შეილო, მოიცა ცოტა:
ჩემი ცხოვრების გზა გავლილია,
აწ სადაც არის მომიკითხავენ,
ჩემი დღეები გამოთვლილია!..

ქალი

აბა, რას ამბობ?!.. კიდევ ეგ არის,

რომ მე მატირებს და სულს მიხუთავს!..
შენ გეჭირვება ყურის მგდებელი
და მაგისთანა კი არვინა გვყავს.
მწყემსი, რომ ჩვენ არ მოგვშველებოდა
იმ დღეს ძაღლების მოსაგერებლათ,
ხომ გაგვწიწკნიდენ სულ ლუკმა-ლუკმათ
და გავხდებოდით ყვავ-ყორნის მსხვერპლათ?
არა, მამილო, ქალი სუსტია,
კაცის ოღნობას როგორ შეიძლებს!
ნეტავი ერთი ვაჟი გყოლოდა!..

მახუცა

ეჰ, რათ მაგონებ დაკარგულ შვილებს?
ვაი, მათ მომგონს!.. განა არ მყავდა,
მაგრამ არ შემრჩა! გამიწყდა ყველა!..
სამი ერთს ომში ერთ დღეს მომიკლეს
და ეს თვალებიც მან დამიბნელა...
ცოდვა არ არის, მე კიდევ ვიყო
და ისინი კი... (ტირის. სიჩუმეა)

ქალა

ნეტავი ერთი
ყმაწვილი ვინმე გეშვილებოდეს,
რომ ჩემთან ერთად შენ ყურს გიგდებდეს,
სულ შენთან იყოს, თავს გვეღებოდეს...
მაშინ მეც...

მახუცა

შენ რა? შენ რას იზამდი?..
გამიზიარე შენი გულის-თქმა!

ქალი

იმას რომ... მაშინ შეყვარებოდა
შენი გულისთვის, როგორც ღვიძლი ძმა.

მახუცა

ჰმ... მესმის! მესმის! თუ რა ღვიძლი ძმა!

ქალი

როგორ თუ რა ძმა?.. ეგ რა სიტყვაა?

მახუცა

ვიცი, რაც არის! განა ვერ მივხვდი?
შენ რომ ძმას ამბობ, ის ძმა სულ სხვაა! (იციანის)

ქალი

იჰ, რაებს ამბობ? (მორცხვობით) რა დროს ეგ არის?
მზე შუბის ტარზე გადმოიხარა.

მახუცა

მართლა? მაშ ახლა კი დრო ყოფილა,
აბა, ჰე, შეილო, წავიდეთ ჩქარა. (მიდიან)

მოქმედება მეორე

გამოსვლა II-რე

(ტყიდან გამოდის პატარა კახი და აღტაცებით იხედება აქეთ-იქით)

პატარა კახი

ძლივს მარტო დავრჩი!.. ოჰ, რა კარგია
სამოთხის ნიქი, თავისუფლობა!..
რათ მინდა, რომ ვარ ბატონის შვილი?
და რაღათ მიღირს უფლის წულობა,
თუ ჩემს ნებაზე ბიჯსაც ვერ გავდგამ?
უნდა მივდიო ქვეყნის მაცდურ ხმას!..
მძიმე უღელი დავდგა ჩემს სიყრმეს
და შევაკვეცო ფრთები გულის თქმას!..

(შორიდან სალამურის ხმა მოისმის)

ჩუ!.. სალამური!.. მწყემსია სწორეთ.

აი, სად არის ბედნიერება:

ცხოვრებს თავისთვის ბუნების შვილი
და გულს უსრულებს, რაც ენატრება.

(დაჯდება და ყურს უგდებს სალამურს.)

ვიშ! რა კარგია ეს სალამური!..

როგორ იტაცებს გრძნობა-გონებას!..

სიამით ხიბლავს უსაზღვრო სურვილს
და აფერადებს მაცდურ-ოცნებას!..
მიგვაფრენს სადღაც ლაყვარდ უფსკრულში,
ედემით კიდით შორეულ მხარეს
და იქ აერთებს ნათლის კავშირით
ჩვენს სიტკბობას და ჩვენს სიმწარეს!..

(დაფიქრდება და ყურს უგდებს სალამურს)

გამიგონია, ვითომც ლერწამი
ობლის საფლავზე ამოსულიყოს
და თავის ქნევით, დამუქრებული,
მალლა ზეცისკენ ის წასულიყოს,
რომ მიეტანოს იქ ჩვენი ქვეყნის
მწარე ამბავი და საჩივარი.
მაგრამ იმავ დროს, ეშმაკის სული,
დასტაკებოდეს გრიგალი, ქარი,
გადაელუნოს, გადმოელუნოს
და მოეთხაროს სულ ძირიანა.
მერე ენახოს მწყემს წაქცეული,
ხელში აელოს პატარა დანა
და გამოეჭრას მას სალამური,
რომ მოწყენის დროს სული ჩაჰბეროს,
და მთა და ბარის დასატკობებლათ
ააკენესოსო და აატიროს...

ეს უნდა იყოს ეს მაცდური ხმა?
პირველ მწყემსისგან მოგონებული!
აქ ისმის ცის და ქვეყნის ამბავი,
ერთად შეთხზული, შეზავებული!..

(ხმა ტყიდან)

ბატონიშვილო!.. უუუ!..

შატაბა კახი (შეკრთება)

უჰ, ღვთის რისხვა!
რომ არ მომნახო, არ შეიძლება?
დარბაისლური ზდილობით მოხვალ,
რომ მომიწამლო ტკბილი ოცნება!..
უუუ! აქ ვარ!.. აქეთ წამოდი!..

გამოსვლა II-რმ

(იგივე და გივი)

გივი

ბატონიშვილო, სად ბძანდებოდი?
ერთ ხანს გეძებე ამ უტებს ტყეში
და, რომ ვერ გნახე, შიშით ვკვდებოდი!..

კახი

რამ შეგაშინა? მგელი შემჭამდა?
რისთვის, ჩამომრჩი? ვისი ბრალია?

გივი

წინ შემხვდა ერთი მოხუცებული,
იმასთან შევდექ, შემეყოლია.

კახი

მართლა?'. მეც შემხვდა... ვგონებ, გიჟია!
ან დღეს უთუოდ სადმე დამთვრალა:

ფული მივეცი მას სამოწყალო,
იუკადრისა და დამამწყრალო!

გოგო

რომ სცოდნებოდა, თუ ვინ ბძანდებით,
კადნიერებას ვერ გაბედავდა;
მაგრამ ბრმა არის ის, უსინათლო
და ბატონიშვილს ვერა ხედავდა!..

კახა

ვლახაკი, ბრმა და ამპარტავანი?!

გოგო

ვლახა არ არის, თუმც კი გახლავს ბრმა:
სახელოვანი იყო ის ერთ დროს
და დღესაც სხვაა მაგის გულის თქმა!..
სხვას რამეს ითხოვს მაგისი გრძნობა,
სხვაგან მიტრინავს მაგის გონება!
მაგისი ღვაწლი და სამსახური
სამოწყალოთი არ იწონება...
გიორგი არის... გვარად ხმალოძე...
შვენოდა სიმხნე და მამაცობა...
მტერთან საომრათ მაგას დაჰყავდა
დაბალი ხალხი და გლეხ-კაცობა...
მთაში და ბარში სწორათ ნაქებსა,
დღესაც იგონებს მაგას სუყველა;
ვასაოცარი ვაშ-კაცობისთვის
მეტეი სახელი დაარქვეს „გელა.“

კახა

ეგ არის გელა?

გაგა

დიახ, ეგ გახლავს.

დაბრმავებულია ერთი ხანია...
მიკვირს, აქამდის რომ ცოცხალია,
რაც მაგას ჭირი აუტანია!..
ამდგარა, დადის სოფლიდან სოფლათ,
წინ დაუძღვება პატარა ქალი,
და გლეხ-კაცობას ურჩევს, რომ იმათ
გამოახილონ ამ ცუდ ღროს თვალი
და მიეშველონ ძმურათ ბარელებს,
მტრისგან დაჩაგრულს და დამონებულს!
გულის გასახეთქ საყვედურებით
მათაც აშფოთებს და უღელვებს გულს!..

კახა

ხალხი რას ამბობს?

გაგა

სიტყვას უჯერებს:
ემზადებიან მტერთან საომრათ
და, მეთაური თუ გამოუჩნდათ,
თან მიჰყვებიან ყველა ერთ-პირათ.

კახა

მეთაურიო?.. მერე ბატონი
თეიმურაზი რაღასა ბძანებს?

გოგო

ჯერ ლოცვაშია!.. ხალხს ღმერთს ავედრებს
 და მტერთან ბრძოლას კი აგვიანებს!..

კახა

მერე და არ ჯობს, რომ უბატრონოს
 და ყური უგდოს დაჩაგრულ მოყმებს?
 ცრემლით ვედრება და წირვა-ლოცვა
 მიანდოს მხოლოთ მან წმინდა მამებს?

გოგო

ეგ მართალია! მარამ ბატონი
 გულის ფრიალმა დაასწულა...
 დღეს ქვეყნის თვალი თქვენ შემოგყურებს
 და მხოლოთ თქვენზე იმედობს ყველა.

კახა

მე?

გოგო

ღიახ! და თქვენცა გმართებთ სიფრთხილე,
 დღეს ჩაგვაშხამეთ კინალამ ღილა:
 დაკოდელ დათვზე ხმალ-და-ხმალ მისვლა
 ვისგან ნახულა? სად გაგონილა?!

კახა

მინდოდა მკლავი გამომეცადა,
 ერთი მოქნევით გამეპო, — მსურდა,

და ის მაწუხებს, რომ უღონობით
ჩემი სურვილი ვერ შემისრულდა!..

გაგა

რას ბრძანებთ?! მაგრე მტერს რო შემოჰკრათ,
თვით ბუმბერაზსაც ჩამოაგდებთ ძირს.

კახა

ნეტავ პირველათ ჩემი მახვილი
მტერს მოხვედროდა და არა ნადირს.

გაგა

განა მაგას კი ვერ მოესწრებით?!

კახა

რაღა დროს, ჩემო მოქირნახულე?
მეჩვიდმეტეში გადამდგარი ვარ!..
თექვსმეტი წელი დღეს შევისრულე,
მაგრამ მორჩილი რომ ვარ ტანადათ,
მიტომ გგონივართ ყველას პატარა
და ნადირობით გინდათ გამართოთ!..
ტყვილა ნუ ჰფიქრობთ... ახლა კი კმარა!..
საკუთარ ტანჯვათ მე მიმაჩნია
ჩვენი სამშობლოს უბედურება
და ვერ ვუყურებ გულ-დამშვიდებით,
როცა ამდენი სისხლი იღვრება!..
რა დროს ღებინია და ნადირობა!
განა ეს არის დღეს ჩვენი ვალი?!

წადი, მშობლებთან მიშუამდგომლე:
გზა დამილოცონ, მიკურთხონ ხმალი!

გაგა (ალტაცებით)

გმადლობ, ღმერთო, რომ ამ დღეს მომასწარ!
ამას ელოდა მოხუცი გივი!..
და ჭირ-ნახული რომ არ წამიხდა,
ბედს არ ვემდური! აღარას ვჩივი!
ბატონიშვილო, ეგ სიტყვებია,
შენგან რომ მსურდა მე გამეგონა...
მომეცი ხელი, რომ გიამბორო! (იჩოქებს)
შენ წინ მუხლს ვიდრეკ, ერთგული მონა.

კახა

ნუ! ნუ! ადექი!.. ჩემო გამზრდელი!
ეგ შენს ქალარას არ ეკადრება... (აყენებს)
მამაშვილური შენი მოხვევა
გულსა სწყურია... სულს ენატრება
(გადაეხვევიან ერთმანეთს და ჰკოცნიან)
ახლა კი დროა, ჩემო გამზრდელი,
საქმეს შევუდგეთ... დრო ძვირათ გვიღირს!..
რევაზმა რისთვის დაიგვიანა?
საფათერაკო ეგებ რამე სჭირს?!

გაგა

არა, ბატონო, თქვენს დაკოდილ დათვის
ის გამოუდგა წელან კვალ-და-კვალ...
შორს არ იქნება და, თუ მიბძანებ,
მე დაუუძახებ, ახლავე წავალ!

კახა

კარგი იქნება! მანდ, ვგონებ, ახლოს
მწყემსია ვილაც, სალამურს უკრავს,
და გადასძახე, რომ ჩამოვიდეს,
მაგრამ ნუ ეტყვი ჩემს ვინაობას!

(გივი გადის. კახი დაფიქრდება და ცოტა ხნის
შემდეგ ამბობს)

რაები მითხრა ჩემმა გამზდელმა?
გული დამწყვიტა და ამიძგერა!..
ღვთისმშობლის ხვედრი საქრისტიანო
რომ ამოვარდეს,—სწორეთ არ მჯერა—
მაშინ, როდესაც ბრმაც თურმე ცდილობს,
რომ აუხილოს ქვეყანას თვალი,
მე თავხედობათ რათ ჩამეთვლება,
რომ ავასრულო სამეფო ვალი?
თუ მამა ჩემი, ნამდვილი გმირი,
სახელ განთქმული და თავ-მომწონე,
დღეს სწეულებამ ისე დასძლია,
რომ მიხდელი აქვს ძალი და ღონე—
მე აქ არა ვარ?.. შვილი არა ვარ?!
იმისა ვალი მე არა მხდება?
რა მშობელია მამა, რომელიც
ნაშობისაგან არ ითავსება?
კმარა მონება! კმარა მოთმენა!
დრო არის ადგეს ერთ-პირათ ერი,
ან ბრძოლის ველზე სული დალიოს,
ან მოიგეროს მოსული მტერი!..
მონას რათ უნდა კრული სიცოცხლე?
ვისთვის აანთოს წმინდა ლამპარი?

ჯობს მონებაში გადიდკაცებულს
თავისუფლების ძებნაში მკვდარი!

გამოსვლა III-მე

(ისევ და მწყემსი. მოუახლოვდება)

მწყემსა

ბატონიშვილო!.. (თავს უკრავს ქულ-მოხდით)

კახა

თითქოს მეცნობა?!
გამარჯობა! შენ მწყემსი ხარ, ვგონებ?

მწყემსა

მწყემსი გახლავარ, შენი კვენესა მე!
რისათვის მიხმე და რას მიბრძანებ?

კახა

მაგდენს არაფერს! — ის შენ იყავი,
რომ აკვენესებდი წედან სალამურს?

მწყემსა

მე გახლდი!

კახა

მარტო შენთვის უკრავდი,
თუ სხვაც გიგდებდა აქვე სადმე ყურს?

მწეებსა

ჩემთვის ვუკრავდი, ჩემო ბატონო,
მწარე ნაღველის გასაქარვებლათ.

კახა

კი, მაგრამ, შენთან რა უნდა ნაღველს:
მთებში დადიხარ აქ თავისუფლათ.

მწეებსა

ეჰ, დალოცვილო, რა გამოვიდა,
რომ ვიყო მარტოთ თავისუფალი...
მაშინ, როდესაც მთელს ჩვენს ქვეყანას
რისხვით დაპყურებს მალლით უფალი?..

კახა

ჩანს ბარელი ხარ?

მწეებსა

არა, ბატონო.

კახა

მაშ აქაური თუ ხარ, მთიული,
რაღა გაწუხებს ამ სიმაგრეში?

მწეებსა

იქაურებზე შემტკივა გული!..

განა მარტო მე? მთლად მთიულები
იმითი ცოდვით ილაგებიან!..
მაგრამ ვერ ხედვენ ვერსად მეთაურს
და თავის-თავად რას გახდებიან?..

ქახი

ბატონი მეფე?

მწეემსი

აქ ამობძანდა...
თავი აქ მოსცა, ამ სიმაგრეში,
და ბარელები ოხრათ დაჰყარა,
სულ უპატრონოთ, თათრების ხელში!..
კიდევ კარგი, რომ ამის მნახველი,
ჯერ არ იტყვნენ მთიულები გულს
და იმედი რამ პატარა კახის,
როგორც მომაკვდავს, მათ უბრუნებს სულს.

ქახი

პატარა კახის?

მწეემსი

დიახ, ირაკლის
ძალიან რამეს მოგახსენებენ.
ჯერ მისი საქმე არვის უნახავს,
მაგრამ ისე კი მეტათ აქებენ!..
განაგონობით ასე ამბობენ:
გივის გაზრდილი სხვა იქნებაო

და არ შეარჩენს თათრებს ჩვენს სირცხვილს,
ღმერთმაც წყალობა თუ ინებაო!..

კახა

მართლა? მაშ, რო თქვას ბატონიშვილმა:
„მტერზედ მივალო“, — ხალხი გაჰყვება?

მწეემსა

განა კაცები მართო? ქალებიც
თან გაჰყვებიან... არვინ დარჩება...

კახა

შენც თან გაჰყვები?

მწეემსა

მე რა დამიშლის?

კახა

ცხვრებს რაღას უზამ, ჩემო ძამია?

მწეემსა

ცხვრებს რაღას დაესდევ, ამისთანა დროს!..
სუყველა მგლებსაც დაუქამია!..
ნეტავ კი მართლა მოვესწროთ იმ დროს,
რომ წინ გვიძღვოდეს ბატონიშვილი
და ქართველებიც თან მისძახოდენ:
„ან გამარჯვება და ან სიკვდილი!“

კახა

ამინ! გისმინოს ღმერთმა... ინებოს!
ეგრეც რომ მოხდეს, კი შეიძლება... (დააფიქრება)

მწყემსი (თავისთვის)

მოედვა!.. (სიჩუმე)

კახა

დაცხა... წყალი მომწყურდა!..
(მწყემსს) ახლოს ხომ წყალი არ გეგულება?

მწყემსი

ცოტა შორს გახლავს; კარგი წყაროა,
მაგრამ როგორ ვქნათ? არ გვაქვს ქურჭელი.

კახა

აი, თანა მაქვს აგერ მათარა
და ეს წაიღე, მოჰკიდე ხელი..
(გადაუგდებს. მწყემსი აიღებს და გაუდგება გზას
(ფიქრის შემდეგ))

ჰე! ვერა ჰხედავთ, რას ამბობს მწყემსი?
თურმე იმასაც კი სტკივა გული,
რომ უცხო ხალხი შემოგვესია
და ჩვენც თავს ვუხრით სულ-განაბული!..
მაგრამ ჯერ კიდევ, მადლობა უფალს,
არ შესჩვევია ხალხი მონებას
და საქვემძრომოდ არ ავარჯიშებს
მონური ხერხით ჭკუა-გონებას!..

დიახ, მონობის მიუჩვეველი,
ჯერ კიდევ გული სხვას გვეუბნება
და სავაშკაცო პირდაპირობას
მოითხოვს მუდამ მტკიცე ბუნება!..
ჩვენც თუ ახლავე არ მივაწოდეთ
სამართლიანი მას სულის საზრდო
და ხანგრძლივობამ თავისი კვალი
ნელ-ნელ შეპარვით ერთხელვე დასდო,
მორჩა, გათავდა... ამოიფხვრება...
ტყუილიდა მერე იმედი
და ის ჯობს, ბარემ ახლავე ვნახოთ,
რასაც გვექადის მერმისთვის ბედი!.. (დაფიქრდება)

გაგოსვლა VI-სმ

(ისვე, რევაზ და გივი)

ქახი

რევაზ? სად იყავ?

რევაზ

თქვენს დაკოდილ დათვის
გამოვუდექი, კვალში მივჰყევი,
თუმც სასიკვდილოთ არის დაქრილი,
მაგრამ გადავლო ის ღიღი ხევი
და ჩაიმალა ისეთ ნაპრაღში,
რომ აღამიანს არ მიესვლება.

ქახი

ყორნები ხომ კი ჩაფრინდებიან?
დევ, ილხინონ, ჰქონდესთ უფლება. (იციინის)

რეკავი

ყორნებს, ბატონო, რომ არ სცალიათ?
ჯერ კაცის ხორცსაც ვერ ერევინა!
გადაფრენილან აქედან ბარში
და ჩვენ მოძმეებს თავს დასჩხაღიან!..

კახა

რევაზ! რათა გაქვს ეგ მწარე ენა?
სიტყვას არ იტყვი, თუ არ დაშხამულს!..
არ იცი, რომ ეგ შენი პასუხი
ეკლათ ესობა ჩემ ნალვლიან გულს?

რეკავი

რა ვქნა, ბატონო, რომ მეც ამ გულში
ჩამგუბებია მწარე ნალველი
და ტკბილათ ველარ მისველებს ენას,
რომ ტკბილ რამესი ვიყო მეც მოქმელი!..
ღმერთმა ხომ იცის...

(დაინახავს მწყემსს, წყალი რომ მოაქვს და შეკრთება)

ჰე! ეს ვინ არი?!

ამას რას ხედავს ჩემი თვალები?

ახლა კი გიციან, ვინც ხარ, შე მხდალო...

გაჩერდი!.. ველარ დამემალეები!

(ხმაღს ამოიღებს და მიაშურებს)

მწყემსი

რევაზ! მიცანი? კეთილი! მაგრამ
ხომ არ არ გაშინებს ჩემი კომბალი?
აჰა, ესეც კი გადამიგდია,

რომ არ წაგიხდეს შენ შიშით თვალი!
გინდა ხელებიც მქონდეს შეკრული,
მაშინაც მაგ ხმლით ვერ შემაშინებ,
დრო გაქვს მოხვიდე ხელ ცარიელზე,
ძლევა დაგრჩება და გაიცინებ...

რეგაზ (ხმაღს ჩააგებს)

ჰა, დედაბერო! შენ მაგ სიტყვებით,
იცოდე დღეს თავს ვერ შემაბრალებ!..
ხანჯალი ხომ გაქვს? მოჰკიდე ხელი!
მეც მარტო ხანჯალს დავატრიალებ!..
(იღებენ ხანჯლებს და იწევენ ერთმანეთზე)

კახა

ეი!.. შეჩერდით.. არ იცით, სად ხართ?
მაგ თავ-ხედობას აქ ვისთან ბედავთ?!
დაგვიწყებიათ, ან თქვენ ვინა ხართ?
და ან მე ვინ ვარ—ველარა მხედამთ?!
ვფიცავ თავს და მზეს დედი ჩემისას,
თუ წინ წაგიღგამსთ აწ კიდევ ფეხი,
მაშინ თქვენ ჩემი ძლიერი რისხვა
თავზე დაგატყდესთ, როგორც რომ მენი...
გივო, რას ნიშნავს ეს მოქმედება?!

გაგა

მტრები გახლავან ერთი მეორის!

კახა

ბებურიშვილი მტერია მწყემსის?!
ვილაც მეცხვარის, ვილაც მელორის?!

გაგა

მე მწყემსი ლევან ქვაბულიძეა...

დეკაზ

ჩემი ძმის მკვლელი, ჩემი მოსისხლე!

კახა

მართლა?!

ლეგან

მე მოვჰკალ სწორეთ მაგის ძმა,
მაგრამ არა ვარ მაგის მოვალე!..
და სასახლიდან გამოგდებული...

გაგო (სიტყვას აწყვეტინებს)

ალარ შეეძლო მეფეს ხლებოდა.

დეკაზ

ამდენი ხანი თურმე მწყემსებში,
ჩანს, უსირცხვილოთ იმალებოდა!..

ლეგან

სცდები!.. არ ეთქმის უსირცხვილობა
იმას, ვინც ჩვენში ამისთანა დროს
ტყეში გაჰრილა ყაჩაღათ მისთვის,
რომ ქვეყნის მტრებზე მან ინადიროს.
ურცხვი ის არის, ვინც დღეობებში

ღმინებს უნდება და აშიყობას!..
გლახაკათ დაერჩე, ის მირჩევენია,
თუმც-კი დიდ კაცობ, შენსავით ყოფას!..

რეკაზ

თუ კაცი იყავ და წვერი გესხა,
უმალ მე უნდა გამსწორებოდი!..

ლეკან

პირადი მტერი არა ვყოფილვარ
და უბრალო სისხლს ვერიდებოდი!..

რეკაზა

როგორ! ნოდარი შენ არ მოჰკალი?
და ის ჩემი ძმა განა არ იყო?

ლეკან

ეს მხარეც ჩემი სამშობლო არის
და ვალათ მედვა სისხლი ამელა.

კახა

რაები მესმის?!..

ლეკან

დიახ, ბატონო!
ის იყო ჩემი გულის ტკივილი,
რომ თავს დაგვესხენ მტრები თუ არა,
მათ მიეკედლა ბებურიშვილი...

ქართველობაზე უშვერდა მათ თითს
და, თავ-მომწონედ, ქიზიყის მხარეს
ურცხვათ აძლევდა ბორბოტ მაგალითს!..

რეკაზ

სტყუი!.. ის მხოლოდ მტერს იტყუებდა,
თვალეხს უბამდა... და ღროს ეძებდა...

ლექან

გულში რა ჰქონდა—ეგ ვინ რა იცის,
და საქმით-კი სულ სხვას გვიჩვენებდა.

რეკაზ

აგრეც რომ იყოს, შენ არ შეგეძლო
მაინც ჩემი ძმის გასამართლება!

ლექან

ქვეყნის ორგული რომ არ დაზოგოს,—
ყოველ კაცსა აქვს სრული უფლება.

გოგა

ეჰ, ყმაწვილებო, ყური დამიგდეთ!
უადგილოა სიტყვები მწარე!..
გეტყვით უბრალო ჰემმარიტებას,
მას დამიმოწმებს ყველა მეცხვარე:
როცა მეცხვარის ძაღლებს მოუვათ
ჩხუბი და მწარეთ ერთმანეთს ჰკბენენ,
მაშინ პატრონსაც აღარ ჰზოგავენ,
თუ მიეშველა,—მასაც უღრენენ...

მაგრამ იმავე დროს, თუ გაჩნდა მგელი
იმ არე-მარეს სადმე მახლობლათ,
შესწყვეტენ ბრძოლას და ყველა ერთად
იმ მტერს მისდევენ მოსაგერებლათ.
თუ კი ოთხფეხსაც ჰქონია, ვხედავთ,
ამდენი გრძნობა და მოსაზრება,
მაშ, ადამიანს... მაღალ ქმნილებას,
განა შეშვენის და ეკადრება,
რომ მთლად გადაჰყვეს მის პირადობას,
შინაურებზე არისხებდეს გულს
და ვერ ხედავდეს, მეტი სიფიცხით,
მის დასალუპვათ მტერს, მაზე მოსულს?!..
ნუ თუ ვერ ხედავთ, რა დღე გვადგია?
რამ დაგავიწყათ თქვენ თქვენი ვალი?!
გინდათ დაჩლოუნგოთ თქვენ ერთმანეთზე
მტრის სასიკვდილოთ ნალესი ხმალი?!
ეგ ლალატია, და დრო კი სხვას გთხოვთ...
მიეცით ხელი ერთმანეთს ძმურათ
და წმინდა სისხლი ერთად დასთხიეთ
მამულისათვის მამა-პაპურათ!..

ლეკან

თუ არ მაგ მიზეზს, სხვას რას შეეძლო,
რომ ქვაბულიძე გამოეცვალა?! (ტანზე იხედება)

რეგან

აღარას ვიტყვი! დრომდი მოვიციდი!..
რა გაეწყობა: „აღმართს ჰხნავს ძალა!“

კახი

ბებურიშვილო, ვერ ვინ დაგძრახავს,
რომ გულს გიკლავდეს დამკლის-უფლობა
და მიტომ უფრო გეკუთნის დღეს შენ,
მოთმინებისთვის ჩვენი მადლობა!..
შენ, ქვაბულიძევე, კარგათ ვერ გიცნობ,
მაგრამ ისე კი ბევრჯერ მსმენია,
რაც შეგმთხვევია ქვეყნის გულისთვის,
და ან სიმდაბლით მოგიტმენია!..
ხომ გაიგონეთ გივის სიტყვები?
იმასთან ერთად მეც პასუხს ველი!
და წინდაწინვე ვიცი, ამ რჩევას
რომ ვერ უარ ჰყოფს ვერა ქართველი!
ღიახ, თქვენ გმართებსთ, რომ ერთად, ძმურათ,
მტრის შესამუსრათ მისცეთ ხელი-ხელს
და ვაშკაცობა თქვენი მიუძღვნათ
ამ ჩვენს ქვეყანას, როგორც ტკბილ-მშობელს.
მინდა, რომ თქვენთან მეც ერთად ვიყო,
საასპარეზოთ მოგცეთ მხარი-მხარს
და ჩვენს მაგალითს ყველა მიჰბაძავს,
ვისაც სამშობლო კი რწამს და უყვარს!
მტერი დაგვეცინის!.. ჩვენ ხმას არ ვიღებთ!
რა დროს შიშია და რა დროს ძილი?!
წავიდეთ!.. საქმეს შევეუდგეთ ერთად
ან გამარჯვება და ან სიკვდილი!..

(მიდის და ისინიც თან მიჰყვებიან)

გაფა (მარტო)

გმადლობ, უფალო! ახლა კი ვხედავ

არ წამხდენია მე კირნახული!
პატარა კახის გმირულმა სიტყვამ
რალაც იმედით ამივსო გული...
თუმცა უდროოთ დაგვისნეულდა
ძველი არწივი, თეიმურაზი,
და მის შემყურე მამულის შვილებს
გულს სასალბუნო დაჩნდათ ხაზი,
მაგრამ მის ნაცვლათ მალლით ბუდიდან
გადმოფრენილა დღეს შევარდენი!..
ახლა კი დროა სვიმონივით ვთქვა:
„აწ განმიტყევე მე, მონა შენი!..“

მოქმედება მესამე

სცენა პირველი

(მალღობზე შორით ქოშის გორა მოჩანს, ზედ ეკლესიით. თემობაა. დაბლა ვაკეზე, გზის პირათ, მუშები სიმინდს თონიან და მღერიან)

გამოსვლა I-ლი

მუშეა

ყანაო, მუშის სამოთხე,
გლენის დიდებავ, ყანაო!
ცისკრის სხივებმა შევმოსეს
და ნამმა გადაგბანაო,
დაგქროლა დილის ნიაემა,
აღერსით გითხრა ნანაო,
ჟუჟუნა წვიმამ ზედ დაგკრა
ზურმუხტათ ავამწვანაო!“

მეთაურა

აბა, ბიჭებო, თქვენი ჭირიმე!

ნუ შეჩერდებით! ჯერ ნუ დაღალდით!..
ეს ერთიც კიდევ ჩამოვუაროთ...
სულ ჯარასავით დაუტრიალდით!..

მუშება

ნუ გეშინია! წაგვიძეხ, გასწი...
არ ჩამოგრჩებით ჩვენც, მეთაურო!

1-ლი გლეხი

ხომ ხედავ? ისეც აღმური აგვდის
რათ გინდა, უფრო რომ გაგვახურო!..

მეთაურა

ჰო! მაგრე! მაგრე! თქვენ დაგენაცვლეთ!
დაჰკარით, სანამ მიწაც სველია!..

მოსუცა

ეს ყველა კარგი, მაგრამ უქმს რომ ვტყნთ,
ეს განა კარგი საქციელია?

ახალგაზდა

ვითომ რა იცის?

მოსუცა

როგორ რა იცის?!

მაშ აღარ არის მადლი და ცოდვა?
მღვდელმა რა გვითხრა?..

ახალგაზრდა

მღვდელს რას უყურებ?!
ასე იციან სულ იმათ როტვა.

2-ზე გლეხა

იმან თუ არ თქვა, ჩვენ კი არ ვიცით,
რომ უქმის ტეხა მართლა ძნელია?

3-ზე გლეხა

ნეტავ, რას ამბობ? რა ღროს ეგ არის,
გეტყობა, საქმე შემოგელია!
ვერ ხედავ, ბარში რა ამბავია?
თესლად მარცვალის აზსად ვარდება!
ჩვენ რომ აქ ახლა უქმეს მივსდიოთ,
ბარი შემშილით ამოვარდება...

4-ზე გლეხა

ახლა სხვა ღროა! ღმერთიც არ გვიწყენს,
შრომა მისივე ნაბრძანებია.

ახალგაზრდა

კარგია ერთი, რაებსა ჰბოდავ?!
ვგონებ, სიზმარი დაგზმანებია!..

მეთაურა

გაუსვით ჩქარა... ტყვილა ნუ ცდებით,
ცოდვა ჩემ თავზე მე მიმიღია!..

ახალგაზდა

აბა დავიწყით ისევ მუშური
და ბანი გვითხარ შენ პირადია!..

მუშება

ყანაო, გულ-ხელ გაშლილო,
ქვეყნის მოკეთევ, ყანაო!
მოყვრულათ შემოგსევივართ
მტრულათ გიმეტებთ განაო?
გავმარგლავთ ბალახ-ბულახსა
გავთოხნით ყოველგანაო. (ბუკს აყვირებენ)

ახალგაზდა

რა ამბავია?

2-რე გლეხა

რა უნდა იყოს?
ხატობაა და ბუკს აყვირებენ.

ახალგაზდა

ვითომ რათაო?

3-მე გლეხა

აყვირონ თვარა,
მაგითი ყვენს გააკვირვებენ!..

ძახუდა

გელა იქნება. უთუოდ უნდა
შეჰყაროს ხალხი და უთხრას რამე.

მეთაურა

აბა, ბიჭებო, გაუსვით ჩქარა!..
მომყევით წყობით (ახალგაზღას), შენც მხარი მამე!

მუშება

ზედ უფლის თვალი დაგყურებს,
შენი ბარაქა ბჰანაო,
აგწორდეს გვალვა და სეტყვა,
მოსავლის გამოცანაო!..
ყანაო, ოქრო-ზურმუხტო,
ყანაო, ჩემო ყანაო,
მაღალმა ღმერთმა აკურთხოს
სხვაც ბევრი შენისთანაო!..

(შეჩერდებიან)

მეთაურა

ბიჭოს!.. სამხრობა წამოგვპარვია!
ახლა კი დროა, რომ შევესვენოთ!
წავიდეთ, ჩრდილში სამხარი გველის,
მოეწყინება მარტოდ, უჩვენოთ...

ახალგაზღას

აბა, ჰე, მოდი წავიდეთ ერთად!
თუ მაგრე არის, უნდა ვუშველოთ!

მობუცა

სწორეთ არ გვაწყენს, რომ ცოტა ყელი
ჩვენც ჩავიწმინდოთ და ჩავისველოთ. (მიდიან)

გამოსვლა II-რე

(მობუცი და ყმაწვილი ქალი)

მობუცა

სად ჩამოვედით?

ქალა

ყანაში.

მობუცა

მერე

რატომ მუშები აღარ მღერიან?

ქალა

წასულან იქით, სამხრათ დამსხდარან,
აგერ მუხის ქვეშ, ჩრდილში არიან...
მივიდეთ?

მობუცა

არა, ჯობს მოვეუცადოთ,
აქავე მოვლენ, რომ ისამხრებენ.
(სხდებიან. სიჩუმეა)

ქალა

ამდენ ხანს თემი რომ არ იშლება,
რა ამბავია? რას უყურებენ?

მამუცა

აწ საღაც არის დაიძვრის ხალხი;
ქვეითად ამ გზით ჩამოვივლიან.

ქალა

ცხენ და ცხენ რატომ არავინ მოდის?

მამუცა

ჩვეულებაა და ვერ შესცვლიან!
ქვეით ბარში ჰყავთ დაყენებული
დიდ-კაცებს მათი ბედაურები.
წესას გატეხა ძნელია, შვილო,
სასწაულს აგრე ნუ ეხუმრები!
იჰ, ვენაცვალე იმის ძალს და მადლს,
რომ არ სჩვევია კაცის გარჩევა,
გინდ დიდი იყოს, გინდა პატარა,
ერთია მისი რისხვა-კუთხევა!..

ქალა

რა ხალხი იყო?

მამუცა

სულ დიდ-კაცობა!..
ბატონი-შვილიც იქ ბჰანდებოდა.

ქალი

ასე ამბობენ, იმდენი ხელი
სუყველა იმას შესჩერებოდა!

მამუცა

შენ რომელს უფრო შესჩერებოდი?
იმას, თუ იმის ვილაკ შინა ყმას?
ჰა!.. რათ გაჩუმდი? რალათ მიმაღავ
გულის პასუხებს შენს მშობელ მამას?

ქალი

აკი გითხარი?

მამუცა

ჰმ.. სულ ის იყო?
სწორედ მაკვირვებს, სად მიგიგნია?!
და დიდი-კაცის შვილი რო იყო,
ვითომ აქამდი არა გცოდნია?

ქალი

რას მივხედებოდი და რა ვიცოდი?
უბრალო მწყემსად თავს მაჩვენებდა!..
უკან დაგვდევდა ყველგან ლანდივით,
გზაში გვხვდებოდა, არ მასვენებდა...

მამუცა

პირველათ, შვილო, სად გაიცანი?

ქალა

არ გახსოვს, ძალი რომ მოგვიგერა?

მოხუცა

მაშ, იმ ტყეშიაც ხომ ის არ იყო,
უცრათ გული რომ აგიძგერა?..
ახლა კი მესმის!.. ესეც მითხარი:
მწყემსურათ რაღათ იმოსებოდა?

ქალა

აკი გაიგე წუხელი? თურმე
ბატონის რისხვას ემალებოდა.
მაგრამ, რაღაი ბატონიშვილმა
იცნო, ვინც იყო და თან იახლა,
ტანისამოსი გამოიცივალა
და თავსაც აღარ იმალოვს ახლა.

მოხუცა

შენ რაღა გითხრა?

ქალა

რა უნდა ეთქვა?
ფიცი ხელ ახლა გამიმეორა.

მოხუცა

ეგები უნდა გაცდინოს, შვილო,
და ყმაწვილურათ რამე მოკორა?..

თორემ სად ჩვენ და სად დიდი კაცი!..
შორი-შორს გვიძევს, შვილო, საზღვრი!
შენ არ შეგირთოს, განა ცოტაა
თავადის ქალი გასათხოვარი?

ქალი

ის ასე ამბობს, რომ სიკვდილამდე
არ გაგეყრები... ჯვარს დავიწერო...

მოხუცა

აჰ, არა, შვილო, გულში ნუ იღებ
მაგ სიტყვებს!.. ჯობს, რომ არ დაიჯერო!

ქალი

იცი, რა მითხრა? „გელას ქალი ხარ,
მერე დედოფლის მონათლულია
და რომ შეგირთო, ვერ ვინ დამძრახავს,
ვერც მცირე და ვერც დიდებულია!“

მოხუცა

ეგ მართალია!.. ღმერთმა ჰქნას, შვილო!
მაგაზე კარგი რაღა იქნება!

ქალი

არა, მამილო, რომ არ მატყუებს
გული მარწმუნებს და მეუბნება.

მოხუცა

რატომ აქაჰდინ არ მითხარი რა?

ქალი

მეუბნებოდა: ჯერ დაეფაროთო,
მერე უეცრათ, ჯვარის წერის დროს,
მოხუცი მამაც ვაფხაროთო!..

მოხუცია

ქრისტემ ახაროს და აძლიეროს,
თუ ცბიერობით არ ამბობს ტყუილს!..
ქვაბულიძეა... სიტყვა, ვგონებ, რომ
დაეჯერება მამი მისის შვილს!
მამა მისს, ზაალს, კარგათ ვიცნობდი,
ერთხელ სიკვდილსაც გადავარჩინე!..
როდესაც ტურა რამაზიშვილი
მის წინ სატყვერით ძირს დავაწვინე.
თუ არ მომეკლა, ჰე, ის-ის იყო,
ზაალს მოჰკლავდა ის მოლაღატე,
მაგრამ მიეუსწარ, დღე დაფუშოკლე
და იმისი დღე ზაალს შევმატე.
ის რომ მოვკალი, მისი წუნკლები,
ლეკებიც შეკრთენ... გაიქცა ყველა!..
და მეტ-სახელათ მაშინ დამერქვა
ვაშკაცობისთვის გულოდი „გელა“.

გამოსვლა III-მე

(რევაზ ბებურიშვილი და თედო რამაზიშვილი ჩამოივლიან და შო-
რიახლოს დგებიან: ათვალიერებენ ქალს)

რევაზ

ეს არის? მართლა კარგი ყოფილა!..

ოქლა

მე განა ტყუილს მოგახსენებდით?
კარგია, მაგრამ რა გამოვიდა?
ამ დაწყველილთან რომ ვერას გავხდით!

რეკაზ

ეგები, ბიჭო, თავ-პატიყს იღება,
მაგითი უნდა მეტი დაკვცინცლოს!..

ოქლა

რა ბძანებაა! ცოტა ვაძლიეთ?!
არ მიიკარა, არ იქნა, ახლოს!
იმდენი ფული და სამკაული
გადმომიყარა, თავში მახალა!
„მე შენი გულის არ გავხდებო!..
დამეთხოვეო!“ — შემოგითვალა.

რეკაზ

ნეტავ რას ნიშნავს ეგ გულმაგრობა?

ოქლა

ლევანზე არის გადარეული:
იმას იგონებს, იმაზე ჰფიქრობს
და მისთვის უძგერს უტყუვრათ გული!

რეკაზ

მე კი ლევანზე რაღა ნაკლევ ვარ?

თქვა

მეც ეგ არ მიკვირს! მაგრამ თვალია.
ჯერ ერთს შეხედავს, მოეწონება,
მერე მეორეს... ეგეც ქალია!..
მე კიდევ ისე იმ აზრზედა ვარ:
რომ მოვიტაცოთ, კარგი იქნება,
მაგრამ ლევანი გადაირევა,
რომ გაიგონებს და ეწყინება!..

რეკაზ

ლევან ვინ გდია? იმას რას დავდე?
ნეტავ შემეძლოს, გულზეც გავხეთქო!
ერთხელაც არის, ხომ უნდა შევხვდე
და სასიკვდილოთ უნდა ვაფეთქო!..
მე იმას ვუიქრობ, რომ სასახლეში
ეუცხოებათ, გაჯავრდებიან!..

თქვა

თათრობა არის... მათ დაჰბრალდება...
ექვს ვინ აიღებს, რას მიხვდებიან?
სულ მარტოთ-მარტო შორს მთაში სცხოვრობს
მოხუცებული ჩემი მამიდა...
რომ მოვიტაცოთ, იქ მივიყვანოთ
და იქ დავმალოთ, მეტი რა გვინდა?
მაშინ სულ სხვაა... მამიდა ჩემი
დაგვეხმარება, რაც შეიძლება,
და დაგნებდება, როცა იქნება,
ქალია, გული გამოეცვლება.

რეკაზ

კარგი, მაგრე ვქნათ, რა გაეწყობა,

უნდა ვუცადოთ უნებურათ დროს,
ახლა კი უნდა ისევ წავიდეთ,
ბატონიშვილმა არ ჩიმოგვასწროს... (მიღის)

თქვა

ჰმ, გელავ, გელავ! მე შენი სისხლი
დიდი ხანია უნდა ამელო,
მაგრამ ბრმა რომ ხარ, დრომდი ვიცდიდი
და მოთმინება ახლა კი მეყო!
რომ მომეკალი, რა იქნებოდა?
რადას ჰგრძნობს კაცი, როცა გაჰქრება?
არა, ამ გვართ ვალის გადახდა
არ იქნებოდა შურის ძიება!..
ქალის დაკარგვით, ამ სიბერის დროს
უნდა დაგტანჯო და გაგამწარო
და მამიჩემის მკვლელის, ამ გვართ,
გულიდან ჯავრი ამოვიყარო!..

ბამოსვლა IV-სმ

(ჩამოდინა: გივი და ბაადურის აყვანილი მოჰყავთ)

ბაადურ

სადახარ, ჩემო ყმაწვილ-კაცობავ?..
როგორ დავკუტდი!.. როგორ დავბერდი!..
საღლაა ის დრო, ჯეირანივით
აქ რომ ავირბენ-ჩამოვირბენდი?!

გივი

მეც მაგას ვჩივი, ჩემო ბაადურ!..
ვინ დაგვიბრუნებს ისევ გაზაფხულს?!

მხოლოდ სხეული ძალას ვერ ატანს,
თორემ სურვილი შერჩენია გულს!

ბანდურ

შენ კი რა გიჭირს ჯერ, ჩემო გივო,
მაინც ვერ დაგრევს ჯერ ხელსქალარა...
მე თუ ასე ვარ... განა სიბერით?
უფრო ქრილობამ დამსაპყარა.
რალა ვარ ახლა? აღარ ვეკუთვნი
აღარც აქ ცოცხლებს და აღარც იქ მკვდრებს!..

გოგი

ცოტა მიგიძღვის განა აქ ღვაწლი?
უმსახურობას ვინ დაგაყვედრებს?!
რასაც გვინიშნავს ბედის ვარსკვლავი
გაღუვალა ჩვენ თავზე ყველა... (სიჩუმეა)
ჩვენ რომ ვეძებდით, არსად ყოფილა!
აქ ჩამოსულა, ეგერ ზის გელა.

ბანდურ

აქ არის მართლა? მაშ, მიმიყვანეთ!
აღარ მინახავს დიდი ხანია...
ბრძოლის ველიდან ბევრი დაქრილი
ორივეს ერთად გაგვიტანია.

(ქალი განზე მიღგება. მიიყვანებენ)
ვის ვხედავ კიდევ? გმადლობ, უფალო!
ჰა! გამარჯობა! რასა იქ, გელა?

გელა

ღმერთმა გაცოცხლოს, მაგრამ ველარ გცნობთ,

უსინათლო ვარ... ჩემთვის დღეც ბნელა...
ხმასაც რომ ვეღარ ვარჩევ, ბატონო?!
შელახული მაქვს სიბერით ყური...
ცოტათი, ვგონებ, კი მცნიშნება —
ხომ არ ბძანდებით თქვენ ბაადურ?

ბაადურ

გამოიცანი, სწორეთ ისა ვარ!..
შენ ბრმა ხარ და მე — დაკუტებული!..
სხვებ ხომკარგათ ხარ? რასა იქ, გელა?
არ გაგტეხია განა ჯერ გული?

გელა

გული რომ მერჩის, იმის ნახევრათ
ნეტავ მიჭრიდეს ძალი და ღონე!..

ბაადურ

გული მეც მერჩის, მაგრამ სიბერეს
თავი მივეცი და დავემონე...
წავიდა, გელავ, ჩვენი დრო, გაჰქრა,
სულ სხვა დრო არის და სხვა კაცები!..

გელა

მეც ეგ მაწუხებს, ჩემო ბაადურ,
და გულს მიწყლოლებს, ღმერთს გეფიცები!
დროსაც სკოდნია დაჩიავება:
აღარავენ ჰგავს თავის წინაპარს...
და, ამ მიზეზით წაქეზებული,
შემოგვეხვია მტერი მედგრათ გარს!

ბეჭა

არა, უფალი სულ არ გასწირავს
მღვთის მშობლის წილ-ხვედრ საქრისტიანოს!
მხოლოდ გამოსცდის, რომ შეცოდება
მას აგულისხმოს და შეანანოს!..
(ქუდს მოიხდიან და პირჯვარს იწერენ)

გამოსვლა V-თე

(პატარა კახი, რევაზ, ლევან, თედო და სხვა მსლებლები)

კახა

ხედავთ, ბებრები სადა ყოფილან?
ეგერ თავისთვის ლაპარაკობენ!

რევაზ

უთუოდ, ახლა ჩვენს დროს ჰკიცხავენ
და თავისას კი დიდათ ამკობენ.

კახა

განა არა აქვთ, რომ ვთქვათ, სიმართლევ?

რევაზ

კი, მაგრამ მიგით რა გაკეთდება!

ლევან

ძველი ამბავი მოხუცებულებს
სულსა და გულზე მაღამოთ ხედება.

კახა

ეგ მართალია! (გახედავს) ე, დაგვინახეს...
გვიე წამოდგა, მოხუციც ღვება...

მივიდეთ, ვუთხრათ თქვენი ამბავი;
რომ გაიგონებს, გივს იამება! (მილიან)
გივო, ერთ რამეს გიმახარობლებ,
რალა თქმა უნდა, რომ გიამება!
ლევან და რევაზ დღეს შევარიგე
და მათი შუღლი აწ გათავდება.
ერთი მეორის დაშორებული
აქამდის მეტის შურით და მტრობით,
დღეიდან უნდა შევაკავშიროთ
საშვილიშვილოთ ტკბილის მოყვრობით:
ჩვენ გადავწყვიტეთ, რომ ქვაბულიძემ
ცოლოთ შეირთოს ამ რევაზის და...

ქალა

უი! (ხელებს მიიფარებს პირზე)

ვეკლანი

რა იყო, რა ამბავია? (მიცვინდებიან)

კახა

რამ შეგაშინა, ქალო, რა მოხდა?!

მანუცა (თავისთვის)

ვიცი, რაც არის! (ქალს)

რას შერები, შვილო?

კახა

ბუზი!.. კინალამ ბუზმა მიკბინა!..

ღევან

ბუზი კი არა, ფურცკარი იყო,

მეც დავინახე, — რამ შეგაშინა?
მაგის ნაკბერი დიდხანს არ გასტანს,
წყლული ადვილათ მოგიშუშდება!
ახლა რომ გულში ჩაითქვა რამე,
გამიგონია, — ავისრულდება.

კახი

იცი, ვინ არის ეგ ქალი, ლევან?

ქალი (თავისთვის)

რა მომივიდა, ვაი, სირცხვილო!

რევაზ

გელას ქალია. (ხელს ადებს გელას)

კახი

გელა ეგ არის?

ბელა

გახლავარ, ჩემო ბატონიშვილო!

გაგი

დნახ, ეს გახლავსთ და მისი ქალიც
ბატონ-დედოფლის მონათლულია!

ბექა

სწორეთ... და ესეც დიდი ხანია
მათი დანახვის მონატრულია.

კახა

მართლა? მაშ, რატომ თავის ნათლიას
არ ამოუყვან და არ აჩვენებ?
იცოდე, ხვალვე ამოიყვანე
და დღეს კი დედას მე მოვახსენებ.
(ქისას იღებს და უჭირავს ხელში)
შენ, ჩემო გელავ, — გუშინაც შევეცდი,
რომ მოგაწოდე ეს სამოწყალო..
მაგრამ ნათლულს კი ნება მაქვს მივსცე,
ჰა, გამომართვი ეს ქისა, ქალო!

ბექა

ბატონიშვილო, ნუ გამიწყრებით!
ვინ ბრძანდებოდით, არ გამიგია,
თორემ, ვიცე, რომ თქვენი წყალობა
ტალახიანი ჯოხიც კარგია.
სადა ხარ, შვილო? მოდი, იახელ
და მოეხვიე მუხლებზე ბატონს!
ღმერთი მოხედავს მაგ შენს ობლობას
და გამოგვიჩენს მფარველს და პატრონს!
(ქალი უპირებს მოხვევას, ირაკლი არ აძლევს ნებას)

კახა

მაგას ნუ იზამ, სულიერო დავ!..

მოდის, როგორც ძმას, მომხვეიე ხელი!
(თვითონ მოჰხვევს ხელს ქალს და ჰკოცნის)
აბა, მოხუცო, არ დაგავიწყდეს:
ხვალ სასახლეში უთუოდ გელი!..
(მზღებლებს) დროა წავიდეთ აწ, უმაწვილებო!

რეჟაზ

თქვენი ნებაა, როგორც გგიბძანებთ!

გაგა

ჩვენც გამოგყვებით, ჩემო ხელმწიფევ!

ბაადურ

ვიახლოთ, ნურც ჩვენ დავიგვიანებთ.
(მიდიან. რეჟაზ და თედო ჩამორჩებიან)

რეჟაზ

რა უთხრა გელას ბატონიშვილმა,
ხომ გაიგონე? ახლა შენ იცი!
სულ ორი ბიჭი და ერთი ცხენი...
ჩამოართვი კი ორივეს ფიცი... (მიდის)

თედო

მესმის, ბატონო! განა არ ვიცი,
ეგ სულ ადვილი სამსახურია...
(თავისთვის) მეც გადაგიხდი სამაგიეროს,
გელავ! მე შენი სისხლი მწყურია!.. (მიდის)

გამოსვლა VI-სე

(მოხუცი და ქალი)

მოხუცა

შვილო, რა იყო, რომ შემარცხვინე?

ქალა

რა ვქნა, მამილო, უეცრათ შევეკრთი...

მოხუცა

აკი ვამბობდი—ტყუილია თქო!
გენიშნა განა? ახლა ხომ მიხვდი?
რალა რევაზის დას დანიშნავდა,
თუ ნდომებოდა ჯვარის დაწერა...

ქალა

არა!.. მგონია, აქ სხვა საქმეა,
რომ მილალატოს, მაინც არ მჯერა!
ფუტკრის არაკი რომ მოაყოლა,
ჩემ გასაგონათ თქვა და არა სხვის!
ა, აგერ მოდის, დაბრუნებულია,
და ვნახოთ თვითონ, აბა, რას იტყვის?

გამოსვლა VII-დე

(ისინივე და ლევან, მობრუნებული)

ლევან

დავბრუნდი, რომ შენ გისაყვედურო:
ისე შეკრთომა განა იქნება?

ქალა

გული ბუდიდან ამოჰივარდა...
ახლაც კი მიძგერს!.. შენ გეცინება?..

ლევან

ჩანს, არ ყოფილხარ ჩემ სიყვარულზე
ჯერ კიდევ კარგათ დარწმუნებული,
თორემ რას დასდევ, ვინც რა უნდა თქვას?
ნუ თუ საგულეს არა გაქვს გული?

გელა

გაფიცებ, ლევან, მამიშენის სულს
ამ საცოდავ ქალს ნუ ეხუმრები!
მართალი არის, ბრმა კი ვარ, მაგრამ
გონების თვალით ჯერ ვიყურები:
თქვენ მხოლოდ ხუმრობთ...

ლევან (სიტყვას იწყვეტინებს)

როგორ თუ ვხუმრობ?!
ვგონებ, თვითონ შენ მწუნობ სასიძოთ!

გელა

მე თქვენ სიძობას ვერ დავიჯერებ,
რა ვქნა, ხატზედაც რომ შემომფიცოთ!..

ლევან

შენ, ჩემო გელავ, კარგათ ვერ მიცნობ,
სიტყვის გატეხას არ ვარ ჩვეული

და სათმმაშო, საბავშო ბურთად,
არ მიმაჩნია ეს ჩემი გული!
უცნაურ ძალით და უნებურათ
შემყვარებია ეგ შენი შვილი
და რაღა გაგვყრის ამიერიდან
უკუნისამდე, თუ არ სიკვდილი?

ბეკა

კარგი... იმაზე, მაშ, რაღას იტყვი,
ბატონიშვილმა რომ აქ გიბძანა?

ლევან

იმან რომ ბძანა, მერე რააო?
ვალდებული ვარ დავთანხმდე განა?
თუ საჭიროა მე და რევაზის
შეკავშირება და დამოყვრება,
მეც მყავს ერთი და, განა ელენე
რევაზს საცოლოთ არ ეკადრება?
იმათ საცოლ-ქმროთ დაახლოვებას,
რაღა თქმა უნდა, რომ მეც ვეცდები
და თავის დროზე ჩემ საიდუმლოს
ბატონიშვილსაც გამოვუტყდები!

ქაჯა

მაშ, არ შეირთავ იმ რევაზის დას?

ლევან

რომ მკითხავ, თვითონ ვერა გრძნობ განა?

ქალი

ვიცი... ვიცი, რომ არ მომატყუებ,
გინდა გაცრუვდეს ცა და ქვეყანა!..
მაგრამ მამა კი ვერ დავაჯერე,
გულ-გატეხილი სხვას შეუბნება!

ლეგან

ნუ გაუგონებ, ჩემო სიცოცხლე,
ჩემო იმედო, ჩემო ოცნება...
მოხუცი ყველა იქვიანია
და არ იჯერებს, რაც მართალია,
მაგრამ ხომ ნახავს? ახლა მშვიდობით,
მათ უნდა დავწვდე, არა მცალია! (მიდის)

ქალი

აბა, რას იტყვი? ხომ გაიგონე?
მაგის სიტყვები არც ახლა გჯერა?

გელა

არ ვიცი, შეილო, ველარას ვიტყვი!..
შემთხვევა არის და ბედის-წერა...

გამოსვლა VIII-ში

(ისინივე და მუშები მოვლენ)

მუშები

ჰაა... გამარჯობა! რასა იქ, გელა?
არაფერს გვეტყვი ღღეს ახალ ამბავს?

გელა

ცოტა რომ აღრე მოსულიყავით,
თვითონ ნახავდით კაი სანახავს:
აქ ბძანდებოდა პატარა-კახი,
დარბაისლებით, დიდი ამალით!

მოსუცი გლეხა

მართლა? ნეტავი ერთი მენახა
მობძანებული აქ ჩემი თვალით!

სხაღგაზდა გევი
მართლა რომ კარგი სანახავია!..

მეთაურა

რაო? რა ბძანა? რასა ჰფიქრობენ?

გელა

გაუკრავსთ პირი თავადიშვილებს!..
რაღაცა ამბავს კი აპირებენ...
ამბობენ: კმარა რაც უსჯულოებს,
ვემონებოდით ამდენ ხანსაო,
ახლა კი დროა, რომ მათი სისხლით
წითლათ ვღებავდეთ ალაზანსაო!..

1-ლი გლეხა

ეტყობა, ახლა აღარ ხუმრობენ...

2-ე გლეხი

ემზადებიან!..

3-ე გლეხი

ჩვენ რაღას ვშვრებით?

მძხუცა გლეხი

რაღა უნდა ვქნათ? ჩვენც კაცები ვართ
და ქუდი გვხურავს, რათ ჩამოვრჩებით?!

4-ე გლეხი

განა როდისმე ჩამოვრჩენილვართ!

3-ე გლეხი

ან უკან როდის დაგვიხევია?

მეთაური

მათ ხმალთან ერთად უჭრია ჩვენსას
და ფარიც ერთად დაგვიხევია!

მძხუცა

კი, მაგრამ ყველას რომ აღარა გვაქვს
თოფ-იარაღი?

ახალგაზდა

რათ გვინდა მეტი?

ჩარეულ ომში რაღა ნაკლია
შენ ხმალ-ხანჯალზე ქვები და კეტი?

1-ლი გლეხა

ცული და წალდი ხომ ყველასა გვაქვს?

2-რე გლეხა

და ეს კი განა არ გამოდგება?..

(უჩვენებს თოხს)

პირიკ კარგი აქვს, ყუაც კარგი აქვს,
გამომდგარია... რათ უნდა ქება!
ვითომ გიმტყუნოსთ?! თქვენ არ მომიკვდეთ!
ნუ გეშინიათ, დაატრიალეთ!

გელა

თქვენი ჭირიმე, ბიჭებო, თქვენი,
რომ მაგას ამბობთ, თქვენ გენაცვალეთ!

1-ლი გლეხა

ჩვენი მამები თუ კი ომობდენ,
იმათზე ნაკლებ ჩვენ რილათი ვართ?!
თუ წინ წამძლოლი ვინმე გვეყოლა,
გულ და გულ მივალთ, ყველა მზათა ვართ...

გელა

წინა მძლოლს ეძებთ? — მე აქ არა ვარ?
რათ გავიწყდებათ ნაცადი გელა?

მეთაურა

კი, მაგრამ დღეს რომ ველარა ხედავს,
საუბედუროთ, მისათვის ბნელა?!..

გელა

ეგ არაფერი! მართალი არის,
ველარას ვხედავ, დამიდგა თვალი,
მაგრამ, სანამდი გვერდში მიდგია
და ხელსაც მკიდებს ეს ჩემი ქალი,
არა მიჭირს რა, ისევ გულადათ
მივეგებები ჩვენი ქვეყნის მტერს!
გელას დანახვა ჩვეულებრივით
მათ შეაშინებს და შეუცვლის ფერს!..
თქვენ კი მომყევით!.. მაგრამ ჯერ უნდა
ჩვენს მეზობლებსაც შევატყობინოთ
და სავაშკაცო ჩვენი განძრახვა
წასაქვებლათ ყველგან მოვფინოთ.
არა გვიშავს რა, ჩვენი ქვეყანა
ისე მაგრათ დგას, როგორც რომ მუხა
მტერი მუმლივით ეხვევა, მაგრამ
ჯერ ვერ გაახმო, თუმც შეაწუხა...
„მუმლი მუხასა“ — მუშურს რომ ვამბობთ,
არ ვმღეროთ უაზროთ და უადგილოთ,
არა, იმაში სიბრძნეა ხალხის
გადმონაცემი საშვილი-შვილოთ!..

მუშუბა

შენი გამჩენის კირიმე, შენი,

რომ მაგრე გიქრის ქკუა-გონება!
ეგ შენი კარგი სიტყვა-პასუხი,
გულს რომ გვიმთელებს, სულს ეფონება!..
წავიდეთ, აბა რაღას ვგვიანობთ!

მეთაურა

მართლა, აწ დროა, წავიდეთ ყველა!
ეს გზა სიმღერით გადავიაროთ!
აბა, წაგვიძებ ისევ შენ, გელა!..
(თოხებს გაიდებენ მხარზე. გელა ქალს მიჰყავს წინ და სიმღერით მიდიან)

მუმლი მუხასაო,
გარს ეხვეოდაო,
გარს ეხვეოდაო,
ვერას აკლებდაო,
მუმლი წყდებოდაო,
მუმლი ქრებოდაო,
ხე არ ხმებოდაო,
ხეთვე რჩებოდაო,
მუმლი მუხასაო,
გარს ეხვეოდაო!..

მ ო ქ მ ე დ ე ბ ა მ ე ო ტ ხ ე

ს ც ე ნ ა პ ი რ ვ ე ლ ი

ს ა ს ა ხ ლ ის წ ი ნ

გ ა მ ო ს ვ ლ ა პ ი რ ვ ე ლ ი

რ ე კ ა ზ და ს ა ს ა ხ ლ ის კ ა ტ ი.

რ ე კ ა ზ

ჯერ გამობძანდა მეფე თუ არა?

კ ა ტ ი

იქავ ბძანდება დარბაისლებით.
გივი თან ახლავს და ბაადურიც
ახლა შევიდა.

რ ე კ ა ზ

ჩვენც ვიახლებით.

კ ა ტ ი

ვერა, ბატონო, არ შეიძლება!..
ნაბძანები მაქვს, სხვა არ მივიღო.

რეკაზ

ბატონიშვილის მოციქული ვარ
და როგორ მიშლი? რას ამბობ, ბრიყვო?!

ქანა

მაინც ვერ შეხვალთ, ჯერ მოიცადეთ.

ბამოსვლა II-რე

(ისინივე და თელა შემოიბრებინ)

თელა

ბატონო! გეძებთ თავ-ქუდ მოხდილი...
სასახლეშიაც გახლდით, ვერ გნახეთ!
ლამის გავგიჟდებ მე ცოდვის შვილი!..

რეკაზ

რა ამბავია?!

თელა

რაღა რა არის!
ვერა ვარ კარგი მახარობელი!..

რეკაზ

მოკვდა?

თელა

აგათაც არა ყოფილა,
იმას წაუწყდეს შემქნელ-მშობელი!..

რეკაწ

და ეგ არა სჯობს?

თქლო

იპ, როგორ თუ სჯობს?
ამდგარა ჩუმით და გაპარულა!

რეკაწ

სად გაპარულა?

თქლო

ღმერთმა ნუ იცის!..

რეკაწ

მერე მაზიდა?..

თქლო

მოტყუებულა!..
ახლა კი ტირის და თავში იცემს,
მაგრამ ტირილით რაღას გააწყობს?
დიღას მღვერები გამოვუყენე...

რეკაწ

ეტყობა, კარგათ იცნობს ავადმყოფს!..
შენ რაღას უცდი? წადი, მონახე,
უმისოთ ნულარ დამენახვები,
თორემ ურმით გღვე!

თედო

წავალ, ბატონო,
თუ ვერ ვიპოვე, თან გადავევები!.. (მიღის)

გამოსვლა III-მე

(რევან. ლევან შემოდის)

ლევან

რას შვრები, რევან? ბატონიშვილი
მოულოდნელათ მიეღის პასუხს!

რევან

რომ არ შემიშვებს?! დარბაისლები
შეუყვანია და გული უწუხს.
შეყრილან ერთად ნათუსალები
და მეფე იმათ ეთათბირება!..

ლევან

რა დროს ეგ არის! იმ დალოცვილმა
არ იცის ახლა, რა გვეჭირვება?

რევან

კიდევ ეგ არის, რომ კარგათ იცის!..
გულსაც ეგ უტებს და ეგ აღონებს,
სიფრთხილე მართებს ამისთანა დროს
და პატარა კახს რას დაუჯერებს!
მართლაც, თათრებთან პირდაპირობა,
უნდა გამოვტყდეთ, საეჭველია!..

ლევან

მე ალისკანტი უფრო მაჟიქრებს:
ლევებთან ბრძოლა უფრო ძნელია!..

რევაზ

მეც მაგას ვამბობ... ამდენი ჯარი
ერთად ჯერ კახეთს არ მოსდგომა!..

ლევან

მეტი რა გზაა? უნდა გავბედოთ...
ერთი წაშალი მხოლოდ ომია!
ან გავიმარჯვებთ, ან სულ გავწყდებით,
მოვიდეს, რაც რომ მოსასვლელია!..
თორემ ამდენი ტანჯვის ატანა,
სწორეთ სიგლაზე, სისულელეა!..

(ცოტა სიჩუმის შემდეგ ხელს დაადებს რევაზს)
რევაზ, მე ერთი სათხოვარი მაქვს,
ის უნდა გთხოვო და ამისრულე!
თუ გამაწბილო და დაივიწყო,
ღვთის და კაცის წინ იყო მოვალე!

რევაზ

რა?

ლევან

ალისკანტის ჯინი მიჰიქრებს,
იმან მომტალა სწორეთ ის ქალი
და, თუ სანაცვლო არ გადვუხადე,

მე რაღათ მინდა თავი ცოცხალი!..
დავლურში მინდა გამოვითხოვო,
ან უნდა მოვჰკვდე, ან შევაკვდები,
თუ, ვინიცობა, მე დამამარცხოს,
შენ მოერიდე, ნულარ გაჰყვები!

რეკაზ

რას ამბობ, ლევან, შენ ჩემ წინ მოგკლან
და ავიტანო ის მე გულ გრილათ?!

ლევან

სწორეთ!... ორ გვარი გაწევს შენ ვალი,
რომ არ აჩქარდე და იყო ფრთხილათ:
პირველი ის, რომ თავის გაწირვით
ველარას მარგებ, კარგათ იცი, მკვდარს!..
და მეორეც ის, რომ შენ მაგიერ
ვინდა მოუვლის ჩვენ ცხენოსან-ჯარს?
ერთსაც ამას გთხოვ, თუ, ვინიცობა,
ის ქალი კიდევ სადმე გამოჩნდეს,
შენ უბატრონე, ჩემ მაგიერათ,
როგორც ღვიძლი და—გებრალეობდეს!..

რეკაზ

ნეტავ რას ამბობ?! რა დროს ეგ არის?
ღმერთმა გაშოროს, ძმაო, სიკვდილი!..

გამოსვლა IV-ხმ

(ისინივე და შიკრიკი შემოდის)

შიკრაკა

გიცდიან... გთხოვენ, მალე მობძანდეთ!

რეგაზ

ვინ გვიცდის?

შიკრაკა

ვინ და ბატონიშვილი. (მიღიან)

ს ც ე ნ ა მ ე ო რ ე

დარბაზი

გამოსვლა I-ლი

(მეფე, დედოფალი, გივი, ბაადურ და სხვანი)

ბაადურ

საპყარი მოველ, ვერ გადავუდგ
ბატონიშვილის მოციქულობას...
და თქვენი რისხვით, ჩემო ხელმწიფევე,
ნუ შეურაცხყოფთ შუამდგომლობას.

მეფე

ჩემო ბაადურ, რა უნდა გითხრა?

მაგის პასუხი ახლა ძნელია!..
სიჩქარით „ჰო“ და „არა“ არ ითქმის,
როდესაც საქმე საექველია.
უნაგარიშოთ და უფიქრელათ,
საშიში არის ბედის მინდობა!
ვაი, თუ უფრო გავაზვიადოთ
ახალ-გაზდების ჩვენ თაყვანდობა!

ბაბა

გვიანდა გახლავსთ ახლა სიფრთხილე...
ამდენ მუქარას და ამ ამდენ სირცხვილს,
არ გვიჩვენია ღმერთი ვახსენოთ
და დავეთანხმოთ დღეს ბატონიშვილს?

მეფე

თქვენ, დედოფალო, რაღას გვიბძანებთ?

დედოფალა

გივს ვეთანხმები, რადგან ფრთხილია
და, ძნელ საქმეში წინ დახედული,
ყველაზე უფრო გამოცდილია.

მეფე

აქამდი სწორეთ მაგრე მეგონა,
მაგრამ დღეს ეგეცუკი შემცდარია:
ჯერ უმისოთაც წამხდარი საქმე,
მაგან სულ უფრო არივ-დარია!
ვერა ხედავდა, რომ ჯერ ირაკლი

ამოდენ ჯარს ვერ მოგვიგერებდა?
რათ არ ურჩია? როგორც მის გამზღველს,
მაგას ხომ სიტყვას დაუჯერებდა?

გაგა

ჩემო ხელმწიფევე, ეგებ ის ჯობდეს,
ბატონიშვილი რასაც აპირებს!

მეფე

როგორ თუ ჯობდეს?! შენი პასუხი
ვერ გამიგია, სწორეთ მაკვირვებს:
ავაჲ, თუ კარგათ დღემდის ვუძღვებდით
შინ შემოსეულ მტრების მონებას
და დღეიდან-კი გარისხებული
გამოგვაცლიან ყოველ ქონებას.
ვერ გაიგონე, რა შემოთვალეს,
როგორი სიტყვა და რა მუქარა?
დღეიდან მაგათ დასამშვიდებლათ
ხარკი რომ მიესცეთ, ის აღარ კმარა!..
უღელზე კიდევ უღელს დაგვადგმენ,
აუტანელი გახდება ტვირთი...
თუ გავუძაღდიჲ, სრულათ წაგვლეკავს
მაგათი დეღვა, მაგათი ზვირთი!..

დედოფალი

ჩემო ხელმწიფევე, არც მაგრე ვარგა
გულის გატეხა და შეშინება!

ბაადურ

მარემ სულ გავწყდეთ, ის გვიჩვენია!..

ბაბა

ჩვენ გავცემთ პასუხს, გვიბოძეთ ნება!
საშვილიშვილოთ რომ ამოვვარდეთ,
აგრე ღმერთს როგორ დავაფიწყდებით?!
უთქვამთ: „ცდა ბედის მონახევრე“,
ან გავიმარჯვებთ, ან სულ გავწყდებით!..

მეფე

კერძოთ თუ მკითხავთ, მეც თანახმა ვარ,
როგორც მეფეს-კი არ მაქვს უფლება:
ჩემ ხელში არის მთელი სამეფო,
ბედის გამოცდა არ შეიძლება!..
როგორ გავწირო მთელი ქვეყანა?!
ღმერთთან და კაცთან დავრჩე მოვალე!..
ეს ღრო და ჭამი ცვალებადია:
დღეს ვინ რა იცის, რას გვეტყვის „ხვალე“?
თუ ყმაწვილობით ბატონიშვილმა,
მოულოდნელათ ცეცხლში ჩაგვყარა,
რომ გაასწორიას აწ ის შეცდომა,
მოვალე არის ჩვენი ჭალარა.

დედაფაქალი

რას იტყვი, გივო, ხომ გაიგონე,
ბატონი მეფის ბრძნული ბძანება?

ბაბა

თანახმა არ ვარ, ჩემო ხელმწიფე,
და პასუხს ვკადრებ, თუ მომცა ნება!..

ბეჭე

თქვი და მოვისმენთ.

გოგა

გმადლობ, ბატონო!
ღმერთმა გიკურთხოსთ დიდ-სულოვნება!
ყველა ვხედავდით, რაც ჩვენს ქვეყანას
მოადგა მტრისგან ტანჯვა და ვნება...
ყოველ სოფელში, ყოველ ციხეში
ჩამდგარი იყო იმათი ჯარი,
აღარ რჩებოდათ შეუბღალავათ
არ რა სიწმიდე, ხატი და ჯვარი!..
სიამ-ტკბილობა და მოთმინება
ჩვენი იმათთან არ გადიოდა...
ქვეყნის ორგულებს პატივსა სცემდენ
და ერთგულს ყველას ცრემლი სდიოდა!..
ამით უნდოდათ, რომ საქრთველო
ზნეობით სრულათ დაცემულიყო
და საუკუნოთ მონების ჯაჭვით
მომხიბვლელ მტერთან გადაბმულიყო!..
დღეს და ხვალობით ცოტ-ცოტათ სენი
გაუჯდა მხარეს რბილში და ძვალში!..
რომ ცოტა ხანი კიდევ დასცლოდა,
სიკვდილს უქადდა მას მომავალში,
მაგრამ გამოჩნდა მკურნალათ გმირი,
რომ ზნეობითი შეევესო ნაკლი
და უწინამძღვრა...

დედოფალა (სიტყვას აწყვეტინებს)

ეს გმირი იყო
პატარა კახი, ჩემი ირაკლი?

გიგა

ღიას, ირაკლი! ანდამატივით
გარს შემოისხა უმაწვილ-კაცობა
და მით უჩვენა, სამაგალითოდ,
პირადი ღვაწლი და მამაცობა:
დაჰყო ცალ-ცალკე გუნდებათ ჯარი,
ყველა კი მასვე ეთანხმებოდა
და, მტერს თუ სადმე შეიგულებდა,
მოულოდნელათ თავს ესხმებოდა.
ციხე კოშკებში ჩაემწყვდა მტერი,
გარეთ გამოსვლას ველარ ჰბედავდა...

მეფე (სიტყვას აწყვეტინებს)

უმაწვილ-კაცობაც, წაქეზებული,
მწარე მომავალს ველარ ხედავდა!
დააგდო მტერმა სიმაგრეები
და აქ მოგვადგა შეერთებულათ,
რომ სრულის ძალით, ბარემ ერთ თავად,
საშვილი-შვილოთ გაგვსრისონ სრულათ!..
ეგ მართალია! მაგას ჰფიქრობენ
და აღისკანტიც იმათვე ჰშველის,
მაგრამ არ სძინავს არც პატარა კახს!..
მომსვლელს, იცოდეს, დამხვედრიც ელის!..

ბაადურ

ჩემო ხელმწიფევ, იყო დრო, როცა
დიდ-სულოვნებით მეც მიგდებდით ყურს,
დღეს სნეულ-საპყარს რაღა მეკითხვის,
მაგრამ არ იშლის გული სამსახურს!..
მეც უნდა გკადროთ უგნური სიტყვა,
რომ არ ჩავიკლა გულში უთქმელათ:
ამ დროში ყველა არ გამოდგება,
რაც სასარგებლო ყოფილა ძველათ.
ცვალებადი წუთის-სამყარო. .
რაც კი არსებობს, ყველა იცვლება!
წარსული არ ჰგავს აწმყოს, მომავალს...
სხვა-და-სხვა არის მოთხოვნილება.
ჩვენი დროება სულ სხვა დრო იყო,
ახლა-კი სულ სხვა დრო და ჟამია!
მადლობა უფალს, ავით თუ კარგათ,
ჩვენ ჩვენი პური მოგვიქამია!
ეს დრო მივანდოთ ახალ-თაობას,
იმის რიგია, იმან განაგოს!
წაახდენს რამეს, თუ გააკეთებს,
ღვთის და კაცის წინ პასუხიც აგოს...
წინ დახედული პატარა-კახი
არას ჩაიდენს სასინანულოს!
არ იკისრებდა პირ და პირობას,
თუ არ ხედავდეს სასურველ ბოლოს.

მეფე (დედოფალს)

თქვენ რაღას ბძანებთ?

დედოფალი

თქვენ დიდ გონებას
რალას შემატებს სიტყვა და რჩევა,
მაგრამ სიბრძნესაც-კი ეჭირვება
ზეცის თანხმობა და ღვთის კურთხევა.
თვით მამა ჩემი, მეფე ვახტანგი,
ამის მაგალითს გვიჩვენებს ნათლად:
სიმხნით და სიბრძნით თანსწორ განთქმულმა
თავი შესწირა მის სამშობლოს მტლად!..
მისი სულის დგმა, მისი გულის თქმა
ქვეყნისთვის ჰქონდა მას შეწირული...
ყოველი მისი ბაჯის გადადგმა
თვით სიბრძნე იყო, წინ-დახედული!..
მაგრამ შავ-ბედის უკულმართობა
მას ხელს უშლიდა ყველგან, უცრათ
და მის ყოველი მეკუთრი ღვაწლი
ბოლოს რჩებოდა მტვრათა და ნაცრათ...
და უცხო მხარეს, იმ ნათლით მოსილს,
სიკვდილის წინეთ ეს წამოეთქვა:
„აქვე დამმარხეთ და საქართველო
გულზე მედება, ვით სამარის ქვა!“
ზედ ეწერება: „სადაც ველარ სჭრის
სიფრთხილე და შორს გამჭვრეტელობა,
იქ სჯობნებია გამბედაობა
და ღვთის ნანდომი საექველობა“..
დღეს ამ დღეშია სწორეთ სამეფო...

შეფე

თქვენც მაგას ბძანებთ?

დედოფალი

ღიას ბატონო!

მეფე

მაშ, გაგიწირავს რაღა ქვეყანა?!..
მაგრამ მსურს ერთიც რომ მოგაგონო:
ჩვენს ქვეყანასთან ხომ უნდა იქნეს
პატარა კახიც თან განწირული
და, როგორც დედას ერთი შვილისას,
რას გეუბნება, რას გირჩევს გული?

დედოფალი

როგორც ქართველ ქალს, ჩემი ირაკლი
ქვეყნის სამსხვერპლოთ გამომიზღვია
და სხვა დედებთან მეც ერთად ჩემი
მოვალეობა გადამიხდია!..
გადახდეს მასაც გადასახადი,
ქვეყნის სამსხვერპლო სესხი და ვალი...
და ჩვენც ღმერს ვთხოვოთ: აუღოცხოს
მისი ვარსკვლავი და მომავალი!..

მეფე (დიდის ფიქრის შემდეგ)

მაშ კარგი! ახლა მეც გეთანხმები,
უკუ მიკვია ჩემი სურვილი!..
ნება გაქვს, გივო, ახლავ წახვიდე
და შემომგვარო თავხედი შვილი.

გამოსვლა II-რე

(ისინივე და პატარა კახი ამალით)

მეფე

დარბაისლების მოციქულობამ
და დედაშენის სურვილმა გასჭრა!..
მაგრამ, ხომ ჰხედავ, რომ სწეულობამ
ასე უეცრათ გულს ისარი მკრა?
არ შემძლია ჩვეულებრივათ
რაზმის დაწყობა... ომში ტრიალი
და მოახერხებ შენ, რომ იკისრო
წინ დახედულათ დღეს ჩვენი ვალი?

კახა

ვეცდები თქვენის ხელ-მძღვანელობით.

მეფე

კეთილი! მაგრამ რისი იმედით?
იმათი ჯარი უთვალავია!

კახა

არა გვიჭირს რა, ჩვენც მზათა ვართ, ხვითთ...
მართალი არის, იმათი ჯარი
ჩვენსაზე ცხადათ უფრო ბევრია,
მაგრამ გავუძლებ მათ ვაშ-კაცობას!..
რიცხვით შეტობა არაფერია!..

გაფა

იმათზე უფრო მე ალისკანტი

მეჩოთირება და ის მაფიქრებს:
სამი ათასი ლეკით მოსულა
და მისასვლელზე მტერს ზურგს უმაგრებს.

ბაადუკ

დალახვროს ღმერთმა! რა მედროვეა?!..
რომ ველარ გაძლა ის ჩვენი სისხლით!
ნეტავ შემეძლოა, ახლაც დავლურში
რომ გამოვიხმო, თქვენი სიცოცხლით...
ჩემ დროში მაგას ბევრი სხვა სჯობდა,
მაგრამ სუყველას დედა ვუტირე!..

კახა

ნუ გეშინია... იმას ამ დროშიც
გამოუჩნდება მოპირდაპირე!..

მეფე

თუში ბევრი გვყავს?!

კახა

სამასი კაცი.

მეფე

ფშავ-ხევსურები?

კახა

ცხრა-ასიოდე.

300
900

1200

მეფე

სარდლათ მიეცი მათ ჭავჭავაძე.
ლეკებს ეომონ მხოლოთ, იცოდე!

ქახი

ჩვენც ეგ დავსკვნით.

მეფე

მემარჯვენე სარდლათ
ვინა გყავს, შვილო, გამორჩეული?

ქახი

ქვაბულიძეა, ლევან.

მეფე

მემარცხენეთ?

ქახი

მემარცხენთ — რევაზ ბებურიშვილი.

მეფე

მიმშველი ჯარის?

ქახი

ჯანდიერია.

მეფე

მოწინავესი?

კახა

მე ვარ, ბატონო!

მეფე

შენა ხარ? ეგ კი უხერხულია!
არ შემიძლია, რომ მოგიწონო!..
შენ უნდა დარჩე მთავარ-სარდალთან,
რომ ყოველის მხრით გეჭიროს თვალი!
სარდალს არ ჰფერობს მოწინაობა,
როდესაც სულ სხვა იწოდებს ვალი.

კახა

თქვენი ნებაა.

მეფე

მაშ კარგი, შეილო!
ახლა კი დროა, გზა დაგილოცო!..
ეს მინდა, გულზე რომ გადაგკიდო...
ჯერ კი მუხლ-მოყრით უნდა აკოცო
ამ ძელ-ჭეშმარიტს და ამ სასწაულს!
ეს იყოს, შეილო, შენი მფარველი!..
ახლა კი ადექ, მომიახლოვდი,
გადაგეხვევი, მომხვიე ხელი! (ჰკოცნის)
მშვიდობით, შეილო, მაღალმა ღმერთმა
გიწინამძღროს და მოგმადლოს ძღვევა!
ახლა დედასთან მიდი... იახელ
და გამოსთხოვე ლოცვა-კურთხევა!
(კრემლები ერევა).

დედოფალი

დედაშვილობის გამჩენმა ღმერთმა
გაკურთხოს, შვილო, გზა წარგიმართოს!.. (ჰკოცნის)
გივო, გაბარებ უკანასკნელათ
და ნუ გაუშვებ საომრათ მარტოს...
(ეთხოვებიან. ირაკლი გაღის ამალით, გივი გაჰყვება.
სიჩუმეა, მეფე აღღებულა და ორივე ხელები გულზე
აქვს მიღებული, დედოფალი ცრემლებს იწმენდს, ქალები
ჩუმათ ქვითინებენ)

ბაადურ

როგორ ბრძანდები, ჩემო ხელმწიფევ?
გულის ფრიალმა გიკლოთ, თუ არა?

მეფე

ლამის მამიდნოს ჩემო ბაადურ...
ახლა-კი ცოტა გადამიარა. (სიჩუმე)
(დედოფალს) მტერი მიიღებს ჰასუხს თუ არა,
უეჭველია, ბრძოლაც ასტყდება
და დედა-წულის აქ დატოვება
საშიში არის, არ ევარგება!..
ჩვენც, დედოფალო, უნდა წავიდეთ,
აქ აღარავის მოგვასვენებენ.
სუყოველიფერ აქაურ ამბავს
იქ შიკრიკები მოგვახსენებენ.

დედოფალი

ჩემო ხელმწიფევ, მე სუყოველთვის
ვყოფილვარ თქვენი სურვილის მონა,

მაგრამ დღეს უნდა სიტყვა შეგკადრო
და შემისრულეთ ეს ერთი თხოვნა:
მინდა, რომ შვილის მახლობლათ დავრჩე...
მის მოქმედებას თვალით ვუყურო
და თან-დასწრებით, ან მწუხარების,
ან სიხარულის ცრემლები ვღვარო...

ელენე

დიდო ხელმწიფევე, ჩვენც გადავსწყვიტეთ,
რომ აქვე დავრჩეთ ყველა მახლობლათ
ჩვენის ქმრების და ჩვენის შვილების
სანუგეშოთ და გასამხნევებლათ.

ბაადურ

ბატონო მეფევე, მეც მინდა დავრჩე,
ამათი მხვედრი გავიზიარო:
რომ ფეხ ალაგობ, შემომსევ მტერზე
ეს ძველი ხმალი კიდევ ვიხმარო!.. (სიჩუმეა)

დედოფალი

პასუხს მოველით და რას გვიბძანებ?

მეფე

რაღა უნდა ვთქვა?(აღელვებით)მეც თქვენთანა ვარ!
(დედოფალს) ერთად,სიცოცხლე ერთად სიკვდილი,
ჩემის გვირგვინის გვირგვინო, თამარ!..

ფარდა დაეშვება.

მ ო ქ მ ე დ ე ბ ა მ ე ხ უ თ ე

ს ც ე ნ ა პ ი რ ვ ე ლ ი

მ აღ ლ ო ბ ი ა დ გ ი ლ ი

გ ა მ ო ს ვ ლ ა I- ლ ი

(მეფე, დედოფალი, ბაადურ, ელენე და ამაღა)

შეფე (ღუღბინდით გადაჰყურებს)

საკვირველია! ამ სიშორიდან
ისე სჩანს ყველა თითქოს სარკეში:
ალაზნის პირათ დამდგარა ჯარი,
მხოლოდ ლეკები ჩამსხდარან ტყეში.

დედოფალი

ომი დაიწყო?

შეფე

დიდი ხანია.

შემოკრული ჰყავს მტერი ქართველ ჯარს
და იერიშით პატარა გუნდი
ტყისკენ აწვება ლეკების საფარს;
მაგრამ ეს მცირეც შუა გაიყო!
ნეტავ რას ნიშნავს, ვერ შემიტყვია?!

თუშის ჯარსა ჰგავს, ჩამოშორდა სხვებს
და მარჯვნივ განზე გადაუხვია!

ბაადურ

ეგ ნოშრევანის ხერხი იქნება:
გამოდებნიდა სადმე სუსტ მხარეს
და, ორთა შუა თუ მოიმწყვდია,
მტერს დააყენებს სიცხე-სიმწარეს!

დედოფალი

ღმერთო, მოგვხედე წყალობის თვალით!

ქალება

ნუ მოგვაკლებ დღეს შენს მოწყალებას!

ბაადურ

ამინ!.. უფალო, გადაგვარჩინე
მათ მწარე უღელს და ამ წვალებას!

ბეფე

დაიძრა ლეკი... მინდვრათ გამოდის,
მიკვირს, საფარში რომ ველარ დგება!

ბაადურ

არ მოგახსენეთ? უთუოდ, სხვა მხრით
თუში მოექცა და ის აწვება.

გაიქცენ?

მეფე

არა, წინ არ უშვებენ,
ყოველი კუთხით შეუკრეს გზები!..

დედოფალი

ოჰ, ღმერთო, შენს მაღლს, ღმერთო, მოგვხედე!..

მეფე

როგორ მისცვივდენ ფშავ-ხევსურები!..

ბაადურ

ჰიი, თქვენს გამჩენს კი ვენაცვალე
და თქვენს მარჯვენას, თუშ-ფშავ-ხევსურო!

მეფე

ლეკის საფრიდან გამოდის ჯარი,
თუში ყოფილა... თუშმაც მოასწრო!
ჰა, ჩაერიენ... გუნდი გუნდს ებრძვის...
გაერთდენ, ომი ხელ და ხელია!
ორივე მხარე საოცრათ იბრძვის,
ჯერ გამარჯვება საეჭველია...
აგერ ვილაცა ლეკის რაზმიდან
გამოდის... ცხენი გამოახტუნა...

ბაადურ

დავლურში იწვევს უთუოთ ჩვენსას,
მაგრამ თუ ერთი ბედმა უმტყუნა!..

მეფე

გაჰყვა ვიღაცა... მაგრამ ჰო! ჰო! ჰო!..
მისვლის უმაღლვე ძირს ჩამოვარდა!..
მეორე გადის... ესეც დამარცხდა!
რა ვქნა! ჩვენებს დღეს რა დაემართა?!

გოვა

ვაი, თუ თვითონ აღისკანტია?!
ბევრს გააფუჭებს შეჩვენებული...
მოდრი და ახლა ამის გამგონეს
ნუ მოგიკვდება, ბაადურ, გული! (თავს იქნევს)

მეფე

ორი გავიდა ერთად... პირველმა
მოატრიალა უკანვე ცხენი!..
ძირს ჩამოვარდა... მეორემ მოჰკლა!..
ეჰე! ჩვენსასვე ჰკლავს ისევე ჩვენი?!..

ბაადურ

მტერი იქნება, ალბათ ვერ ხედავთ...

მეფე

კიდევ აპირებს ვიღაც გამოსვლას
და არ უშეგებენ, გარს ეხვევიან...

ბაადურ

შეჩვენებულმა ეგეც არ მოჰკლას!..

ვერ შეიკავებს... გამოდის... ღმერთო!
ამას რას ვხედავ... ვგონებ, ირაკლი!..

დედოფალი

ირაკლი?!..

მეფე

დიახ, ირაკლის მოჰგავს!..

ბაადურ

ღმერთო, შენ მიეც ძლევა და შადლი!..

მეფე

მოჰკლეს!..

დედოფალი (იკივლებს)

ირაკლი?!..

მეფე

მოპირდაპირე.

ნულარა სწუხარ აწ, დედოფალო!

დედოფალი

სჩანს, ბედი ისევ ჩვენკენ ყოფილა...
დიდება შენდა, ღმერთო-უფალო!..

ბაადურ (აღტაცებით)

არ გაჰყვებოდა პატარა-კახი,
თუ არ ჰქონოდა გული საგულეს.

მეფე

გატყდენ ლეკები, აღარ იბრძვიან!...
ახლა-კი სწორეთ ჩვენებმა სძლიეს!
ლეკებთან ერთად სხვებიც შეჩერდენ,
პირი იბრუნა, გაიქცა მტერი!
ჰა, დაედევნა ცხენოსანთ ჯარი!
რა საოცარი ავარდა მტვერი!..
თვალით აღარა იხედება რა!..
მაგრამ ცხადია, რომ დაგვრჩა ძღვევა!..

ქალები

წმინდა გიორგი ალავერდისა,
მოგვმადლე შენი ლოცვა-კურთხევა!..

გამოსვლა II-რე

(ისინივე და შიკრიკი შემოდის)

შიკრიკი

ბატონო მეფევ, ნუ მოგიშლოს
ღმერთმა დიდება და გამარჯვება!
დამარცხდა მტერი... გაიქცა კიდევ
და შიშით უკან ვერ იხედება!..
თუ ლეკებს არა, ჩვენ აქამდისაც
დავამარცხებდით ყოველგან თათარს,
მაგრამ ლეკებმა ნამეტანი ჰქნეს...
სამაგალითოდ უმაგრებდენ მხარს!
საოცრათ ბრძოდენ, სანამ აღისკანტ
არ მოჰკლეს მათი ბელადი-ლომი;

მაშინ კი სწორეთ შეშინდა ლეკი,
ზარი დაეცათ და შესწყდა ომი.

მეფე

საპირდაპიროთ რომ გამოვიდა,
ის ალისკანტი ხომ არ ყოფილა?

შაკრაქა

სწორეთ ის გახლდათ, ჩემო ხელმწიფევე,
და ჩვენი მხრითაც ბევრი იმსხვერპლა.
ვინც კი გავიდა, ზედი ზედ მოჰკლა!
გაძნელდა მისი პირდაპირობა!..
ბოლოს გავიდა ლევანიც, მაგრამ
აღარ დასცალდა მისი გმირობა:
თან გაჰყვა ლევანს ბებურიშვილი,
რომ გასაქორში მოხმარებოდა,
მაგრამ, როდესაც ლევან ბელადის
შუა გაპობას ეპირებოდა,
გავარდა თოფი იმ დროს რევაზის
და უცაბედათ ლევან დაიჭრა...

ელენე

უი, ჩემს თვალებს! (გულს ეყრება,
ქალები მისცვივდებიან)

დედოფალი

მხოლოთ დაქრილა...

შაკრაქა

ნუგეშინიათ, არა უჭირს რა!..

შეშინებულმა ლეკმა რომ ნახა,
მოულოდნელათ სხვისგან დაქრილი,
გული მოეცა და იქვე დაჰკლა
ხმალ და ხმალ რევებზე ბებურიშვილი...

ძეგე

მერე გავიდა ბატონიშვილი?

შაკრაკა

ბევრი უშაღეს, არ დაიშალა...
მასაც მოასწრო წყეულმა თოფი
და მისვლის უმალ გულზე ახალა!..

დედოფალი (იკივლებს)

ირაკლი დასქრეს?!..

შაკრაკა

არა, ბატონო.

მის ძელ-ქეშმარიტს მოხვდა ის ტყვია,
ხატი გაქეჭყა და ბატონიშვილს
არც-კი უგრძენია, არ შეუტყვია...
მიაგდო ცხენი ხმალ და ხმალ მტერზე,
შუა გაჰკვეთა ერთი შემოკვრით
და მაშინ მტერმაც ომი შესწყვიტა,
ყოველი კუთხით და ყოველი მხრით!..

ბაადურ

გაიქცენ?

შაკრია

ღიას და ჩენი ჯარიც
უკან მოექცა, აღარ ასვენებს!..

დედოფლა

გივი სად არის?

შაკრია

ბატონიშვილთან
ორივე ერთად წინ უძღვის ჩვენებს!..

გამოსვლა III-მე

(ისინივე და 2-რე შიკრიკი შემოიჭრება)

2-რე შაკრია

ბატონო მეფე!

მეფე

რა ამბავია?

2-რე შაკრია

ცუდი ამბავი! დამარცხდა ჯარი!

მეფე

კი, მაგრამ ვისი?

2-რე შიკრიკა

ჩვენი, ბატონო!
გამარჯვებული დარჩა თათარი!..

მეფე

თათარი?! (1 შიკრიკს) აკი ჩვენ გავიმარჯვეთ?!

1-ლი შიკრიკა

მე რომ იქ გახლდით, მტერი გაიქცა!

2-რე შიკრიკა

გადატრიალდა ხელ-ახლა ბედი
და რისხვით თავზე დაგვატყდა ზეცა:
ალაზნის პირათ, ერთ ხეობაში,
მტერი ყოფილა ჩასაფრებული,
ჩვენ არ ვიცოდით... იქ შეგვიტყუეს
და ასტყდა ბრძოლა გამწარებული!..
დიდ ძალი ჯარი ამოგვიწყვიტეს:
გივი მოგვიკლეს და ჯანდიერი...
ბატონიშვილი დარჩა შუაში
და გარს ეხვევა ურიცხვი მტერი...

მეფე

ვაიმე, შვილო!..

დედოფალი

უი შენს დედას!..

ქალები

ვაი და უი ამ ღლის მოსწრებას'

ბანადურ (მსახურებს)

წამილეთ ჩქარა, იქ მიმიტანეთ,
რომ მივეგებო უბედურებას!..

დედოფალი

მეც წამიყვანეთ ჩემ ირაკლისთან,
რომ მისი ბედი გავიზიარო!..

მეფე

მე კი ვილასთვის და რალათ დავრჩე?!
წავალ, რომ მათთან სისხლი დავღვარო...

ელენე

ჩვენ რაღას ვუცდით?

ქალები

წავიდეთ ყველა!
ჩვენს ძმებთან, ქმრებთან და ჩვენს შეილებთან!

ელენე

და მათთან ერთად პირნათლათ წარვდგეთ
შეურცხვენელათ იმ ჩვენს ძველებთან (ლეჩაქებს მოიხ-
დიან და მიდიან)

გამოსვლა IV-ზე

(ისინივე და პატარა კახი)

ყველს

ამას რას ვხედავთ?!

კახა

გამარჯვებული,
თვითონ მოვდივარ მე მახარობლათ!
ისე გავსწყვიტეთ მთელი ლაშქარი,
რომ აღარ დარჩა არც ერთი მთხრობლათ!

დედოფალა

რას ამბობ, შვილო?

კახა

ძლევას გილოცავ!

მეფე

მაშ, ეს შიკრიკი?

კახა

მე გაახელით,
მაშინ, როდესაც, იმედ მიხდილი,
სიკვდილს ვფიქრობდი ჩემივე ხელით:
მოულოდნელათ შემოგვკრა მტერმა,
გზა აღარ გვქონდა ჩვენ წასასვლელი,
ველარ ვითვლიდით მკვდრებს და დაქრილებს,
ისე აივსო იქ ტყე და ველი..

მაგრამ მოგვესმა შორით გუგუნნი,
ხმა: „ჰკა მაგასა“ და ზედ კიჟინა,
მოზღვავედა უცბათ სულ გლგებ-კაცობა,
მტერს მიესია და დაუშინა!
შეიქნა ქვების ზუზუნ-ზუზუნნი,
თოხის და კეტის გაჩნდა ტრიალი!..
ამ უცნაურმა სანახაობამ
მტერს წაუხდინა გული და თვალი!
დაჰყარეს შიშით მათი ფარ-ხმალი,
მხოლოთ სიცოცხლეს გვევედრებოდენ
და, გასაქცევი გზა რომ არ ჰქონდათ,
აღაზანშიაც კი ვარდებოდენ!
გადაწყდა ომი! მტერი მოისრა!..
ნუ მოგეშალოსთ შვება და ლხენა!..

მეფე (აღტაცებით)

აკურთხოს ღმერთმა შენი გმირობა
და სასიკეთოდ გიძლოდეს ზენა! (ეხვევა)

დედოფალი

აქ მოდი, შვილო, ჩამეკარ გულში,
შენ გენაცვალოს ეს ძუძუები!
შენგან გამოსხნილ ჩვენს სამშობლოსთან
მეც ერთად, შვილო, დღეს ვიბადები!.. (ეხვევა)

ბაადურ

გვიბოძეთ ხელი, რომ გეამბოროთ
და სიხარულის ცრემლი დავღვაროთ!

კახა

მაგრამ სიხარულს ნაღველიც თან სდევს,
საუბედუროთ და სამწუხაროთ!..
ნათლის გვირგვინიც უფერულია,
თუ გარეშემო აღარ აქვს სხივი!
რაღაა ჩვენი ღღეს გამარჯვება,
როცა აღარ გვყავს მოხუცი გივი?!..
არ დაუგდია მას ბრძოლის ველი,
თუმც სასიკვდილო გულს აჯდა ტყვია
და გაქცეული რომ ნახა მტერი,
უკანასკნელათ გადამეხვია!..
მითხრა: „მშვიდობით, ჩემო გაზდილო,
გახსოვდეს ღმერთი და საქართველო“...
ეს თქვა და მეტი აღარ დასცალდა,
წითლათ შეღება მან მწვანე მღელო!..

მეფე

ღმერთმა აცხონოს!..

დედოფალა

აცხონოს ღმერთმა!
ჩვენის ქვეყნისთვის უძგერდა გული.

ბაადურ

და ღირსეული ღირსათ მომკვდარა
სამაგალითო მამულის შვილი..

კახა

ბედმა ეს ტანჯვა რომ არ მაკმარა?!
გამიორკეცა გულის ტკივილი:
ლევანი, ჩემი მარჯვენა ხელი,
მეტათ საეჭვოთ არის დაჭრილი!..
ნაბრძანები მაქვს, აქ მოიყვანონ,
რომ მოვუაროთ—ჩვენი ვალია!.. (მოჰყავთ)
ა, კიდევ მოჰყავთ... ხომ ცოცხალია?

მსახურება

თქვენს სასახლესთან სული დალია...

ელენე

უი, მიშველეთ! (ქალები მისცივდებიან)

ქალები

სსსუ! დაგავიწყდა,
სადა ხარ, ქალო, ვის ეკადრება?!

კახა

ვაიმე, ძმაო!.. შენი დაკარგვით
გამიორკეცდა დღეს მწუხარება!..

მსახურება

ბატონო, ვილაც უცხო ყმაწვილი
ვნახეთ დაჭრილი, ტყის პირათ ეგდო

და შეგვეხვეწა: „ნუ დამაშორებთ,
ლევანთან ერთად მეც წამიღეთო.“

მეფე

ვინ ყმაწვილია?!

ქახი

ერთი ვილაცა
უცხო ჩვენს ჯარში გამოერია,
იმის შევნიერ, ბავშურ სახეზე
ჯერ არც უღვაში და არც წვერია!..
ლევანს დასდევდა, არ შორდებოდა;
ნაცნობს ვერავის ვერ მივაგვანეთ!...

მეფე

ვინც უნდა იყოს, ჩვენი ყოფილა!..
მიდით და ახლავ შემოიყვანეთ.

გამოსვლა 5-თე.

(ისინივე და შემოაქვთ დაჭრილი)

დაჭრილი

სად არის ლევან? აბა მიჩვენეთ!
ეს არის, აგერ რომ ასვენია?
რითვის მიშორებ, შენ გენაცვალე...
რომ მიმატოვე... არა გრცხვენია?!..
„ერთად სიცოცხლე, ერთად სიკვდილი“
ასე არ იყო ჩვენი პირობა?!..
და შენ კი გინდა სიტყვა გატეხო?..

ამას იფერებს შენი გმირობა?!..
აჰა, გიბრუნებ შენსვე საწინდარს...
(იხსნის გულს, აიგლეჯს რაღასაც და გულზე ადებს)
თვით ღმერთი იყო ჩვენი თავდები!..
შენ კი აქავე მიშორიებდი,
მაგრამ მე იქაც არ მოგშორდები!..
წავიდეთ ერთად... (ჩაეკვრება და კვდება)

მსახურა

ქალი ყოფილა!!

ეველა

ქალი ყოფილა?!!

მეფე

ვინ არის ნეტავ?!..

ბამოცვლა VI-სმ

(ისინივე და მოხუცი შემოდის მედიდურათ)

მოხუცა

ვიცი, ვინც არის, ჩემო ხელმწიფევი!..
უსინათლო ვარ და მაინც ვხედავ!..
მაგრამ მაგისტვის ჯერ არ მცალია...
ბატონო მეფევე, ძლევა მოსილო,
ადიდოს ღმერთმა შენი მეფობა!..
და შენც გმირთ-გმირო, ბატონიშვილო,
ამიერიდან საშვილი-შვილოთ

კურთხეულ იყოს შენი სახელი,
რომ შენთან ერთად იდიდებოდეს
შენი მშობელი, შენი გამზდელი!..
დღემდინ ტანჯული ჩვენი ქვეყანა
შენით სულს ითქვამს აწ თავისუფლათ
და შენც, უფალო, ამდენი ტანჯვა
სამარადისოთ იკმარე მსხვერპლათ!..
ახლა კი, შეილო, შენთან მოვდივარ!..
აბა, მიჩვენეთ, მივიდეთ ვნახო,
რომ ხმალიძიანთ უკანასკნელ მსხვერპლს
უკანასკნელათ ხელი შევებო... (დაუჩოქებს)
აბა ხარ, შეილო?... ეს ვილა არის?..
შენი ლევანიც აქა გყოლია?..
მადლობა უფალს, რომ მაგის ჯავრი
სამარეში თან არ ჩაგყოლია!..
ერთად წასულხართ... აქ არ გეღირსათ
ბედნიერება, შვება და ღებნი,
მაგრამ იმ სოფელს სამაგიეროთ
დაგედგასთ თავზედ ნათლის გვირგვინი...
(მოეხვევა. ზარების რეკა მოისმის)

მეფე

ჩუ!

დედოფალი

კარისაა ეს ღეთის მშობელი,
პარაკლისს იხდის, ჩანს, სამადლობელს!..
ჩვენც ღმერთს მადლობით ავუპყრათ ხელი,
რომ თაყვანი ვსცეთ მის დიდ განგებას
და მოვიყაროთ მუხლები მის წინ. (იჩოქებს)

მეფე

„აღდგინ ღმერთი და განიბნინენ
ყოველნი მტერნი იმისნი!“

ეგვლა

ამინ!

(ისმის რეკა, ფარდა ნელ-ნელა ეშვება)

~~~~~

სატრფიალო ლექსები

(შეკრებილი სოსიკო მერკვილაძისაგან)

იმრეთი დამივლია,
ქართლი შემეჯერებია,
არ მინახავს შენისთანა:
ყელი მოგიღერებია,
წამწამსა და წამწამს შუა
ბალი გაგიჩერებია,
შიგ სურვილი დაგითვისავს
ყველა გაგიშტერება!..

ქალო, მესმა ქება შენი,
უცხო თემსა მიაშბესა;
სანახავათ გამოვიქერ,
მაგრამ ჯაჭვით დამაბესა,
არ მალირსეს ნახვა შენი,
ყველგნით მახე დამიგესა,
თვალსა ჩემსა ნახვა შენი
ვა, თუ დაუგვიანდესა!..

3

ქალო დაუდვა ურემსა, ობ ანოუნ
ზედ გაურიგა ბერაო, პიოტეშუ შეჯონიშ

დაუჯდა ურმის თავზედა,
ხმა წვრილათ დაამღერაო.

4
იგნატიე თოუნიშვილი

არ ნახულა შენისთანა
დედის მუცლით დასახული:
შექმნით—სახე-მხიარული,
წალკოტი ხარ პირმეტყველი,
თითქმის მზე ხარ ამოსული!..
რაც რომ თვალი შენსარ გხედავს,
სულ-ხორცითაც არ არს სრული!..

ქალო, ნეტაი შენი ხმა
აეთ-მყოფს გამაგონაო,
აქიმათ შენვე გაქცია,
შენს ახლოს დამალონაო!..

წყალს გაღმა ქალმა ლამაზმა
ჩიქილა დამიქნიაო,
ის იქით მოკლას სურვილმა,
მე აქეთ წამაქციაო!..

7

ქალმა როცა დაავსო,
ჩამოჯდა წყლის პირს ქვაზედა,

დანიშნულს დაპირებოდა:
იქ მოგიცდითო წყალზედა.

...იოიუღე იოსტე ეფეტოტოტ მსტეგმ
...8 მტეგნ იფტსე მსტეუ იე
...იქოიუღე იოსტე მსტეუ იქსოტ
გოგომ რომ ვაშლი მესროლო, მსტე
მატკინა გულის ფიტარი, მსტე მსტე აგინ
თუნდ მომკლან, სახელს არ ვიტყვი,
ღმერთმა უშველოს—ვინც არი. თობრ
...იოიუღე მსტეგდინს იობრ
...ოტ მსტე იფეტოტ მსტე იოიუღე
...ინსოუ თე იფეტოტ მსტე იოიუღე
ლამაზმა თქვა: საყვარელსა მსტე
სიცლით შევეყვარები, თე მსტე მსტე
შორიდან დავწვავ, დავდაგავ, მსტე მსტე
ახლოს არ მივეყარები.

გოგო, ისე ლამაზი ხარ, მსტე მსტე
ფერსაც ვერ გიცვლის ზამთარი; მსტე
მომცემ სიცოცხლეს, თუ მომკლავ?
შემომითვალე მართალი. მსტე მსტე

ნუ იცინი, ნურც მაცინებ, თუ მსტე
თვარამ დავაქორებენო, მსტე იფეტოტ
სიყვარულს რომ გავვიგებენ, იოიუღე
დავვაშორი-შორებენო! მსტე მსტე

12

ჩვენს კორდზედ ერთი ველია,
ია დგას ვარდი ჰუენია;
კოშკი დგას მარმარილოსი,
ცას წვერი მიუბჯენია,
შიგა ჯის ქალი ლამაზი,
ტან-ლერწამ-თმა გიშერია,
ბროლის ცულ მკერდა-ლაბაბა,
პირი თმისაგან ბნელია,
გულით მტრედია უმანკო,
ლონით ვეფხვი და ლომია,
ვისაც შებშია, სუყველა,
ვით კატა, და უმონია,
იმისა შემბმელი მტერი
ჯერ არვის გაუგონია.

13

შაქარზედა უფრო ტკბილო,
სანთელივით ჩამოქნილო,
ჩვენ მეუფემენუ გაგვყაროს,
ტურჯავ, ქოჩორ-დავარცხნილო!..

14

ქალო, ეგ რა შემოგვიკრავს,
შუბლი დაგიშავებია,
მარგალიტის ცუძუები
გულზედ აგისვენებია,

ჩემი გული შენ მოგიკლავს, იტყვ
 სხვისი გაგიმთელებია!.. იტყვ

15

ქალმა აიღო ქვა, დამკრა,
 რა გულმა გააბედვინა?
 შიგნიდან გული მომიკლა,
 გარს ცეცხლი მოადებინა..

16

ნეტაი ვიყო მე ვარდი,
 შენ წინა გავიშლებოდე;
 პატარა ჩიტათ მაქცია,
 უბეში ჩაგიჯდებოდე;
 შაქარ-ყინულათ მაქცია,
 ენაზე დაგადნებოდე;
 მასუკან მოვკვდე, რა მგამა,
 შენ კეთილს მოვესწრებოდე!..

17

აქიდანა და შენამდინ,
 ვარდი მასხია ენამდი,
 რომ ვინმე გამამიშვემდეს,
 სულ ფრენით მოვალ შენამდინ.

18

ლამაზმა ქალმა დამწყევლა,
 თავ-შედებულმა ინითა,

ნეტაი იმას შემყარა,
ავივსებოდი ლხინითა!

19

გზა სიარულმა დალია,
სიზი ქვა წყლისა ჩქერამა,
ყმაწვილი ბიჭი და გოგო
ერთმანეთისა ცქერამა.

20

ქალო, ღმერთმა ბედი მოგცეს:
შეხაროდე შენსა ქმარსა,
თავზედ გვირგვინი გეკურთხოს
წმინდა ეკლესიის კარსა.

21

თალალმე, გამათხოვებენ,
თულულმე, წამიყვანენო,
შემიკერვენ წითელ კაბას,
საყდარში შემიყვანენო...

22

რას მერიდები, გოგონა,
რას კეტავ კარებს მაგრათა?
შენი მტერი ხომ არა ვარ,
შემოგვივარდე ძალათა?!

23

ყოვლით მესმა ქება თქვენი —
 შვიდ მნათობთა მაგიერათ;
 ყოვლის ტურფის უმჯობესნო,
 ტახტზედ ჯიხართ ლმობიერათ;
 ღმერთმა თქვენი თავ-გვირგვინი
 მოგიხდინოთ ბედნიერათ,
 ყოვლად-წმინდამ ვაჟი მოგცეთ,
 შეგაბეროსთ ლმობიერათ!

24

ყველა ფრინველი ხეზე ზის,
 მწყერი მიწაზედ გოგდება,
 ქალო, რათ გინდა უცხო მხრის,
 დასნეულდება, მოკვდება!..

25

მინდვრიდან მოხვალე შენ, ქალო,
 ამომავალი მზე ხარო,
 ნეტაი იმის დედასა,
 რომლის მკლავზედაც წევხარო!..

26

ქალები დაგროვებულან
 სიმიდის სათოხნელათო,
 ლოყები დაწითლებიათ
 ბიჭების საკოცნელათო.

27

დაბრუნდი, თუ დაბრუნდები,
 ვით ხარატული ჯარაო;
 გამზდელი შენი ვაცხონე,
 ერთგული შენი ლალო.

28

ქალმა თქვა: ქმარი არ მინდა,
 ნუ გამათხოვებ, დედაო;
 თუ მიმცე, ისეთ კაცს მიმეც,
 რომ იყოს გუთნის დედაო.

29

გოგომ მოაწყო ოჯახი,
 ვით პატარძალიმ ორთული,
 წინდა, საჩოხე ჩამაცვა,
 თავის თითებით დართული.

30

"შენი შენობა დაიქცეს,
 შენი ქვითკირის კედლები;
 მითხარ, თუ ჩემი არა ხარ,
 წავალ სხვას შევეკედლები.

31

სად მოიცალა ი ღმერთმა,
 შენი თვალ-წარბის წერათა?

ან რით შეგამკო ვგეთი, *ან ამოღონ*
 ან სად დასწერა ხელათა? *ან იხვე*

32

საიდან მოხვალ შენ, ქალო,
 მხარზედ რომ გიდგას კოკაო?
 მომზადებულხარ სარძლოთა,
 დაგწითლებია ლოყაო.

33

ბიჭმა რა იცის გოგოსი,
 რას იმას უგდებს ყურსაო?
 შამოიჭირებს სარტყელსა,
 სამ დღეს არა ქამა პურსაო.

34

წყალსა ნაფოტი მოჰქონდა,
 აღვის ხის ჩამონათალი;
 დადექ, ნაფოტო, მიაშვე
 მოყვრისა შამონათვალი.
 — შენი მოყვარე ტან-წვრილი,
 შუა გზას ვნახე დაქრილი,
 დავჯექ და ბევრი ვიტირე,
 ზედ მივაყარე ქვა წვრილი.

35

გოგომ ფიჩხი ჩააყარა,
 თონე ამოპრიალდაო,

მორჩა საქმეს და თამლერა, დიბ მც
ხმები ჩააკრიალაო; აბეშე ვეს, მც
რომ შევხედე, — შემომხედა,
რეტმა დამატრიალაო...

36

ჩემი ძმა გადამეკიდა:
ბიჭო, შეირთე ცოლიო;
მთიულის ქალი დავნიშნე
ბრიყვი და გაუზდელიო;
მერე ლექსი გამომითქვეს
საკიცხავ-სალანძღველიო:
„მთიულის ქალი შეირთო
ბრიყვი და გაუზდელიო,
ტლანქი და ჩასქელებული,
გოგროხას უგავს წელიო!
სამი სარტყელი უყიდა —
სამრვე ქიაფერია —
წვერი წვერზე გადააბა,
ერთიც არ შემოწვდენია!
გერისთობას წაიყვანეს
მორთული საკვირველია,
ურემში არ ჩაეტია,
ცხენს მოუწყვიტა წელია!..“

37

გოგო, შენს მოლაღატესა
მალლა ღმერთი გაუწყრესა!

ომში შეტანილი ხმალი
მარაკშიაც გაუტყდესა;
იალბუზის მინდორზედა
ნიაფ-ღვარიც აუდგესა;
წყალ ძლიერ მოწყურებულსა
წყაროს წყალიც დაუშრესა;
გოგო, შენს მოღალატესა
მალლა ღმერთი გაუწყრესა!

38

ქალო, შენი ეგ მიყვარდა
ეზო-ეზო სიარული,
ტანთ ჩაცმა და თავთ დახურვა,
თეთრი პირა მხიარული;
წარბი გიგავს ვაზის წალამს,
წამწამი მელან-თალაქსა;
საითაც შენ გათხოვდები,
ნეტავ იმ სოფელ-ალაგსა!

39

იარე, ქალო, წავიდეთ,
მინდვრის ყანები ვნახოთო,
დავკრიფოთ ია და ვარდი,
დავსხდეთ და ღზინი ვნახოთო.

40

ვაი, დედა, თავი მტკივა,
სად არის შავ-ბალახაო?

შავმა ქალმა დამიტირა,
თეთრმა ქალმა დამმარხაო.

41

ამ სოფლისთანა ქალები ძალიან
არ არის ქვეყანაზედა: მშენ
დამწკრივდებიან შეშაზე,
როგორც ვარსკვლავი ცაზედა;
სალამოს მოიმღერიან
სხვა-და-სხვა ტურფა ხმაზედა;
ნეტაი იმათ ოჯახსა,
ვისაც მიუვათ კარზედა!..

42

სამკალშია შევიწიე
ე სოფლის გოგო, ქალიო;
ერთმანეთს ეჯიბრებოდენ,
ძნა დავდგი დიდი ძალიო;
ყველაზე კარგათა მკიდა
ოთარას პატარ-ძალიო,
მაგრამ ჯობნიდა იმასაც
ი გლენას*) ტურფა ქალიო;
ლოყები დაწითლებოდა,
როგორც რო ცეცხლის ალიო...
იმან მიჩხვლიტა გულშია,
ზე დამრჩა ორივე თვალიო,

*) გლენა მამაკაცის სახელია ქართლში.

თუ ცოლათ არ წამომყვებამ, იფიტე
სხვა ნუ მეღირსოს ქალითა!..

43 ჩინი, ენა ირე

„ჩადა რამას“ ხმაზე

ჩარი რამა, მანანაო!..
ქალო, შენმა სიყვარულმა
მე სიცოცხლე მანანაო!..

ჩარი რამა, მაგდანელო,
ჩემო დამწველ-დამდაგველო!..

ჩარი რამა, გულქანაო,
თეთრ-ფუნჩულა, სუქანაო,
შენმა მაყვალა თვალ-წარბმა
ჩაატანა გულთანაო!..

ჩარი რამა, ბიკოლაო!..
ჩვენ შიმშილით ვიხოცებით,
არა გამოგვიცხვია რაო.

ჩარი რამა, ძამიაო,
ჩვენი ასე გაჩერება
ძიმწარე და შხამიაო!

ჩარი რამა, მაგდანაო!

ნეტავი უმეძღვებინა
მამიყვანა მადანაო!

ჩარი რამა, ბიძიაო!
ხრმალ-ხანჯალი ჩაგუანგვია,
ველარ ამოგძიქვრიაო!

ჩარი რამა, მამიდაო!
ნეტა მოგვცა ის ძალ-ლონე,
როგორც ეხლა ჩვენ გვინდაო.

ჩარი რამა, ბაბუაო!
ქართულ თუთუნს ვერ გიშოვნე,
მახორკამა გაბრუაო.

ჩარი რამა, მატრონაო!
ნეტავი ჩვენს სახლსა და კარს
ჩვენვე დაგვაპატრონაო!..

44

ციდან წამოვა ტოროლა,
ჩამოთვლის ვალობასაო,
წიგნი, ქრა-კერვა გცოდნია,
ნეტა უენს ქალობასაო!

45

ლამაზი ხარ და კეკლუცი,
კაცი არ მოგვეზავნება,

თუ ჩემი თავი შენ გინდა,
ყველა შორს გაემგზავრება.

43

ასეთია კაცის გული,
ვით მორვეი შავი ზღვისა;
ქალის გული ისეთია,
როგორც მოწმენდილი ცისა.

44

პატარა გოგოს ვუყვარდი
შავ-თვალ-წარბ-გიშერ-თმიანსა;
ტანი უგავდა საროსა,
ლოყები წითელ ქლიავსა!...

45

ქალმა ვაშლი შემომტყორცნა,
ამოიღო უბიდანა:
— „ჩემეულათ შეინახე,
არ გადმიგდო გულიდანა.“

46

მიყვარს ქალი ფატუნო,
წელში გამოკვართული,
ყელ-ლაბაბ-ბროლ-ფიქლა,
შვხლართ-შემოხლართული.

47 მე და შენ
 ნეტაი, გოგო, მე და შენ
 ყანები მოგვცა ზიარი,
 შიგ სამარგელი გარია,
 ნაპირი მისცი ტყიანი;
 მე და შენ ტყეში შეგვლალა,
 ყანა თუნდ დარჩეს ტიალი!..

48

ტანი გიგავს ალვის ხესა,
 სამოთხეში ამოსულსა,
 კბილი ხშირსა მარგალიტსა,
 სასურველათ მიწყობილსა;
 შენ ხომა ხარ უცხო თემსა,
 ვერა გნახავ აქ მოსულსა,
 თუ შენ გულით არ მიყვარდე,
 ღმერთი ამომართმევს სულსა!..

„მეცხოტმონემ იუნიე ანუიბ
 :მეფინუ თუილია
 —
 „მეფილუტ თუფინუდე რე

მი
 :ილტე იუიბ ძიბეცინ
 :იუუაბეცონიგ იუიუნი
 :იუიბიუ-უიობ-მეიბი-უიუნი
 :იუიუაბი-იუიონემ-იბიბიბნი

სოფელი ჭოღვევა

(ქუთაისის მაზრა)

სოფელი ჭოღვევი ოკრიბაშია.*) ის მდებარეობს ჩრდილოეთ-აღმოსავლეთით ქ. ქუთაისიდან და ახლავს მას 7—8 ვერსის მანძილზე. ამ სოფელს საზღვრავს: აღმოს. და სამხრ. სოფელი კურსები, დასავლ. სოფ. სორმონი და ჩრდილ. — ზარათი და ოჯალა. ჭოღვევის აღმოსავლეთ და დასავლეთ მხარეებზე გაწოლილია ორი მომცრო ქედი, რომლის დაფენება გვერდებზე გაშენებულია სოფელი. ეს ფერდობები იღვევს ერთ პატარა ღელესთან, რომელიც ჰყოფს სოფელს ორ ნაწილათ: გაღმა-გამოღმა ჭოღვევით.

მცხოვრებლები ამ სოფელში 26 კომლამდე ირიცხება. მათ შორის 10 აზნაურია, დანარჩენი — გლეხები. აქ ცხოვრობენ: მესხი, ჭიჭინაძეები (მათ შორის ჩვენი ცნობილი მოღვაწე — ალექსი ბესარიონის ძე ჭიჭინაძე), ჩარკვიანი, ყიფიანი, ბოჭორიშვილი, მალლაფერიძე, მანუელაშვილები, ნიშნიანიძე და ოკრებიძე. ამათ ცხოვრების უმთავრეს სახსარს შეადგენს ხვნა-თესვა. თესვენ: სიმინდს, ლომს, ფეტვს (მჭადს) იშვიათად პურს.

სახნავე-სათესი თუ საბალახო მიწები ჭოღვევს თავისი საყოფი აქვს. აქაური მიწა ყანობს 7-დამ 10 და მეტ

*) ოკრიბა შედგება 5 საზოგადოებისაგან; აქ 40-ზე მეტი სოფელი ითვლება.

წლამდე. ამ სოფლის ერთ სიმდიდრეთაგანს შეადგენს ხეტყე. განსაკუთრებით საყურადღებოა აქაური წაბლარნი და რცხილნარი. მცხოვრებლები კრიან შეშას და ჰყიდიან ქუთაისში: ურემს—4-დან 7 აბაზამდე.

ქოლევლები ბეჯითად ეკიდებიან აგრეთვე ვენახის კეთებას. მოსავლიან ძველ წლებში მოსახლეს მოუდიოდა 10—40 საპნამდე ღვინო. ახლა კი ეს მოსავალი ძლიერ შემცირებულია. აქ აშენებენ შემდეგი ჯიშის ვაზს: ანადასტურა, ოხტოურა, კამურა, მწკანე (თეთრი და შავა), რკა-კენასი, საფურა, მარგული საფურა, ბოლო დროს აზახელა და სსკ. თითქმის ყველა მოსახლეს აქვს მოწყობილი მარნეულობა.

აქაური ხალხი ზრდილობიანი თავაზიანი და სტუმრის მოყვარეა. უმეტესმა მათგანმა იცის წერა-კითხვა, თუმცა შკოლა-კი არ აქვთ. აქ იციან გიორგობის დღესასწაულობა. განსაკუთრებული თვისება აქაური დღეობისა ის არის, რომ გიორგობის მეორე დღეს, 24 აპრილს, ეკკლესიიდან წმ. გიორგის ხატს გამოასვენებენ; გამოსვენების დროს შეჰმოკრავენ ზარს. წინ მიდის მნათე, რომელსაც ხატი უჭირავს ხელში, მას მიჰყვება მღვდელი და უკმევს ხატს, ამათ მიჰყვებიან მგალობლები წმ. გიორგის ტროპარის გალობით და შემდეგ—ხალხი. ამ ამბით შემოუვლიან საყდარს და მერე გაეშურებიან „სათემოსკენ“, სადაც ცაცხვის ძირში მდებარე ქვაზე დაასვენებენ ხატს და დაიწყებენ შეწირვას. მღვდელი დადგება ხატის წინ და მასთან შიდიან შემწირველები; ამათ მიაქვთ პატარა ნაჭერი სანთლისა, ზედ შაურიანი (ან მეტი) იქნება დაკრული; ყველა ამას შემოახვევენ ხოლმე „სანთლის გულს“. შემწირველი დაიჩოქებს ხატის წინ, მღვდელი მას ორარს გადააფარებს თავზე და იტყვის: „შემოუწირავს (ამას და

ამას) ფული, სანთელი და სანთლის გული თავის საცი-
კოცხლოთ, საჯანმრთელოთ; გაუმარჯვე, წმ. გიორგი!“
უკანასკნელ სიტყვებს პირიდან გამოაძლიან მღვდელს
და ხალხი გაიძახის: „გაუმარჯოს, გაუმარჯოს, გაუმარ-
ჯოს!“ შემდეგ შეწირვისა ხატს ისევე გალობით და ზარის
რეკვით მიასვენებენ თავის ალაგას.

რომ ჰკითხოთ აქაურებს, რატომ პირველ დღეს, 23
აპრილს, არ გამოასვენებთ ხატსო, — გიპასუხებენ: „უჩ-
ვეველსა ნუ დამაჩვევ, დაჩვეულსა ნუ დამიშლიო“, —
ნათქვამია და ჩვენც ასე ვართ დაჩვეული, მოშლა არ
გვინდა და ვერც მოვშლით, რადგანაც ერთხელ გამო-
ვასვენეთ ხატი პირველ დღეს და რა მოხდა! არსით ღრუ-
ბელი რომ არ მოჩანდა, უცბათ იგრიალა, გავარდა მენი,
გამოუშვა კოხი (სეტყვა) და მანამდე არ დაცხრა ტა-
როსი, სანამ ხატი თავის ალაგზე არ მივასვენეთო!..

ცრუმორწმუნეობას აქაურებში, ნამეტნავათ დედაკა-
ცებში, ღრმათ აქვს ფესვი გადაგებული მძინარე ან ღვი-
ძარე კაცს რომ ფეხი გადააბიჯო, სიკვდილი იცის; ბუს
ან ოფოფის ჩამოსვლა ეზოში ცუდი ნიშანია; მარიამობა
ლამეს არ უნდა დაიძინო, თვარა კუდიანები დაგახრჩო-
ბენ; ახალწელიწადს წემსს არ უნდა შეხედო, არც სიტყვა
„სავარცხელი“ იხმარო, — ამის მაგიერათ „ფოჩხი“ უნდა
თქვა და სხვ. თუმცა ქოლვევი, როგორც ზევეითაც ვთქვით,
ოკრიბაშია, მაგრამ აქაურები თავის თავს ოკრიბლებათ
არა თვლიან; ოკრიბლებს კიდევ დაცინიან და შემდეგს
ანეკლოტებს მოგვითხრობენ:

ა) ოკრიბელის ცოლი თავის სახლს წავიდა, ქმარი
შინ დატოვა და დაუბარა: წიწილები ქორმა არ წაგართვას,
კარგათ უდარაჯეო. ოკრიბელმა თქვა, რაღა ამ წიწილებს
ვუდარაჯეო, მოდი ერთი-მეორეზე გადავაბამ და დარაჯი

აღარ დაქირდებოა. ასეც ჰქნა, მაგრამ რა გამოვიდა? მოფრინდა ქორი და სუყველა ერთად წააწიალა!

ბ) ოკრიბელი გვრიტს გამოედევნა დასაქერათ. გვრიტი ხეზე შეფრინდა. „განა მე ვერ ამოვალ ხეზეო“, — თქვა ოკრიბელმა და ავიდა კიდევ. კარგა ზევით რომ აცოცდა, გვრიტი გაფრინდა, „მე-კი ვერ გამოფრინდებიო“, — თქვა ოკრიბელმა, იშვირა ფეხები, გადაფრინდა და მიწაზე კი დაიმსხვრა!..

გ) ოკრიბელს ცული (ცული) გაედვა მხარზე და ტყეში მიდიოდა შემისთვის. უცბათ ვიწრო ორლობეში მონადირეებისაგან დაფეთებული შველი შეებეცა. ოკრიბელმა თქვა: „პირით რომ შემოგკრა შველს, ტყავი გაეჭრება და ტიკი აღარ გამოვოა“. შველი რომ გაუსწორდა, ოკრიბელმა შემოუქნია ცული და ყუით შემოჰკრა, მაგრამ შველს ვერაფერი დააკლო; ტიკიც დაეკარგა და ხორციც!

დ) ორი მონადირე, სისონა და გლახუა, წავიდნენ თურმე შველისთვის. მოიკვლიეს ორი შველი — ნეზვი (დედალი) და ვაცი (მამალი). ნეზვი მოჰკლეს, ვაცმა თავს უშველა. სისონამ უთხრა გლახუას: — „ძმაო, ეს ნეზვი შველი მე გამატანე, ხვალ ვაცს მოვკლავთ და ის შენ წაიღეო.“ — „კარგი, მაგრამ შენ ზარალში იქნები: ნეზვი პატარაა და ის ვაცი, ხომ შეხედე, როგორი იყო?! ამ ნეზვს ერთი კაი დედალი ეკუთვნის დასამატებლათო“, — მიუგო გლახუამ, დაიქირა ერთი კარგი დედალი, დაადვა ნეზე შველს და გაატანა სისონას სახლში. მეორე დღეს ვაცი თვალითაც ვერ დაინახეს, არა თუ მოეკლათ. დარჩა გლახუა პირდაღებული!

ქოლევში და მის მიდამოებში ბინადრობენ:

მხეცები:

მელა, ტურა, მაჩვი, კვერნა, თრითინა, კურდღელი.
უწინ ყოფილა: მგელი, დათვი, შველი, გარეული ღორი
და სხვა.

ფრანგულები:

ქორი, ძერა, მიმინო, ბუ, უფუხუა, ზარნაშო, კო-
დარა, სილახოხა, შაშვი, ჩხართვი, წრიპა, ჩხიკვი, მესკია,
ბელურა, სკვინჩა, გულ-წითელა, ჩიორა, შეკვირტია, ჭინ-
კრაქა, კულუმბური, წყლის-შაშვი, ბოლოქანქალა, მე-
გუმბრია, გვრიტი, ტყის-ქათამი და სხვა.

ქვეწამავალი:

გველი, ძლოკვი, ხვლიკი, ფსვენა (ფსვლიკვი), მუდო,
ზლარბი, (ტყის ბუძვი), ბაყაყი.

ბუზ-შენლები:

ფუტკარი, ბზიკი, ბუზი, კერღანა, ბუზა-ყრუა, ბუ-
ზარია, ჭრიჭინა, კალია, ციციინათელა, ფუნა-გორა (ნეხვის
კია), მესნეულა, ხატის-პეპელა, ობობა და სხვა.
მატლები: მუხლუხო, მჭრელი და სხვა.

მცენარეულობა

ხეები:

ნიგოზი, წაბლი, რცხილა, თხმელა, ხურმა, ნეკერჩ-
ხალი, წიფელა, ურთხმელა, ცაცხვი, დათვისმსხალა, ვერ-

ხვა, თხივსელა, შინდა-ანწლი, ხრეკო, კაპარი. მსხლები: ხეჭაჭური, სასალო, ქვამსხალა, ორშომა, კვირისთავა. ვაშლი: ტყაპალა, წითელი ვაშლი, თეთრი ვაშლი (სახამ-თრო), კიტრა-ვაშლი და სხვა. ატამი: საპობი (სახეთქი), სათალი. ბია, ლეღვი: (ჩიტა-ლეღვი, ბერძული), ბეოლა, ტყემალი, ალუჩა, ალუჩა-ტყემალი, ქლიაფი: გვირილა, წყალ-ქლიაფი, კორკიმელი (ქანჭური), ბალი, ალუბალი, სხმარტლი და სხვა.

ჩარგვები:

ასკილი, იელი, შქერი, კაპარი (ჯონჯოლი), სირ-ვაშლი, ბაძგარა, ნარ-ეკალა, ჯახვედა, წითელი კუნელა და სხვა.

ბაღასებები:

მრავალ-ძარღვა (ჭრილობის წამალია), წალიკა, თი-ვა: ძურწა, წყერთეხა, ბურჩხა. ირაგა (რწყილის წამალია), ქინჯილოჯა, კრავის-კუდა, ნიგვზის-ძირა, ტუხტი, ოსა-რო (მოტეხილის წამალია), ძმერხლი.

ქაფიანი ბაღასებები:

ფშალა, ხვართქლა, კილამურა (ხველების წამალია), ლეშუტა (ბღერის წამალია), გვიმბრა, ანწლი, გვიმრაჭა, ფერა-ფერა, ლენცოფა, ბუძგურა, დიყა, ძირ-მწარე, კა-ხა. და სხვა.

ბოსტნეულები:

ქლაკვი, ტარხუნა, პრასა, ნიორი, ქონდარი, ზაფრანა, ჯაშკვლამი, ცერეცო, კამა, ნიახური, ოხრახუში, ქინძი და სხვა.

მხაღვეულები:

წითელი-მხალი, კანაფა-მხალი, მიწა-მხალი, ჩიტისთავა, წვადინელა, ეკალა, ქალშავა, ქალაკოდა, თიკნისკუდა, ქათმისქონა, ქათანაცერა, ჭინჭარი, ჯიჯლაყა, მოლოქა, ხარის-კბილა, მეჭეხი, სვინტრი, ძროხის ენა და სხვა.

ვკაგაღები:

ასკილი, ბაია, კოჩეტა, ია და სხვა.

სოკოები.

ჯღაფანა, ზურგ-მაგარა, არყა, ჩოხა-შავა, სოკო-შავა (ზამთარშია), ჭეჭკეტა (ჭაღუა), ტრედუა, ღვინუა, სოკო-წითელი (ნიყვი), ხახვილა, მიქელა, ქამა, წერესო და სხვ. მანჭკვალა, ბეოლის სოკო (სოკოებია).

დარუბანდის კარების ჩამოხსნა და გელათში მოტანა
დავით აღმაშენებლისაგან

(ლევენდა)

ერთ ქართველ ვაჭარს საქონელი წაეღო დარუბანდში გასაყიდათ. გზაში თურმე ლეკები დაეცნ და თუ რა-

მე ებადა, ყველაფერი წაართვეს. ვაჭარი მიიქცა ლეკის უფროსისადნი თხოვნით: შენს საბრძანებელში მოვედი, საქონელი მოვტანე გასაყიდათ და შენმა ხალხმა სულ წამართვა; სამართალს ვითხოვ: წართმეული დამიბრუნეთო.

— შენ სადაური ხარ? — ჰკითხა ლეკის უფროსმა.

— მე ქართველი ვარ.

— ჰო, აბა, მიდი საქართველოში და შენს მეფეს, დავითს, ფებ-ქეშ ჩაუგორდი და სამართალი იმას თხოვეო, — უთხრა ლეკმა.

— სამართალს მე შენა გთხოვ, თვარა დავითს რომ ეს ვუთხრა, საქმე ცუდათ წავა.

— ჰმ!.. ცუდათ წავა!.. რას მიზამს დავითი? დარუბანდის კარები არ ჩამომიხსნას!..

ვაჭარი დაბრუნდა საქართველოში და ყოველივე უამბო დავითს; ისიც დასძინა, ლეკმა რომ თქვა „დავითმა დარუბანდის კარები არ ჩამომიხსნასო“. დავითმა ვაჭარს უბრძანა: „რადგან შენ ლეკებმა საქონელი წაგართვეს და მათმა უფროსმა შენი თხოვნა არ შეიწყნარა, ამისთვის მე იმ დაკარგულ საქონელს საქონელითვე უკან დაგიბრუნებო“. ეს თქვა და მიაყვანია ათასი ცხენი, ათასივე მათი წინამძღოლი, გააკეთებია ორი ათასი კიდობანი და თითოში ჩასვა თითო შეიარაღებული ქართველი; ცხენების წინამძღოლები გამოაწყო ვაჭრულათ; ყველა ამაებს წინ გაუძღვარა მომჩივანი ვაჭარი და გაისტუმრა დარუბანდში, თითონ-კი უკან წაჰყვა. როცა დარუბანდს მიუახლოვდნენ, დავითმა გაგზავნა კაცი ლეკის უფროსთან, საქონელი მომაქვს გასაყიდათ და ქალაქის კარები გააღეო. ლეკებს გაეხარდათ: უფრო მეტ საქონელს ვიშოვითო და გააღეს კარები. დაღამდა. შუალამისას დავითმა გაახსენე-

ვინა კიდობნები და ამოაშვებინა იქიდან შეიარაღებულ-
 ლი კაცები. ჭეხზე იღვა სამი ათასი გულოვანი მეომარი.
 ამათ აიღეს დარუბანდი, წაართვეს ქალაქის კლიტეები
 ლეკთა მთავარს და ნადავლით დაბრუნდნენ შინ. დავითმა
 ჩამოახსნევინა რკინის კარები, რომელიც დარუბანდში
 შესაველ გზას იცავდა, შეუბა შიგ ლეკები და ისე ჩა-
 მოიტანა გელათში. ერთი ამ კართაგანი დღესაც მოწ-
 მობს დავითის სიღიადეს.

ლეკების მთავარს მეფე ღმობიერათ მოეპყრო, და-
 ნაშაული აპატივა, დაქვრილი ჰყავდა და გაუშვა. მაშინ
 გათავისუფლებულმა უთხრა მეფეს: „რადგან ამდენი სი-
 კეთე მიყავ, ეს მადლიც ზედ დასძინე: ერთი ხარის ტყა-
 ვის სიფართე აღგილი მიბოძე დასასახლებლათო“. დავით-
 მა უბოძა. ლეკთა მთავარმა მოატანია ხარის ტყავი, და-
 ქრა იგი წვრილ-წვრილ თასმებათ, გადააბა ერთი მეორე-
 ზე და ამ სახით თასმა იმ სიგრძე შეიქნა, რომ მთელ და-
 რუბანდს გარშემოუარა, დავითმა ვერაფერი ველარ თქვა
 და დარუბანდი ისევ ლეკებს დარჩათ.

მოხუცა და სომეხა

(ხალხური)

ერთ სოფელში ცხოვრობდა მოხუცებული ცოლ-
 ქმარი. მათ ერთი ღომის ყანა ჰქონდათ; შიგ წეროებმა
 დაიწყეს სიარული და ღომის ჰამა. ერთხელ დაუდარაჯ-
 და ბერი-კაცი, დაიქირა ერთი წერო და წაიყვანა შინ.
 გზაში წერომ უთხრა: «გამიშვი და ბედს გწევ; ყველა
 წეროებს დაგაქვრინებო». მოხუცებულმა დაუჯერა და
 გაუშვა. წერომ მადლი უთხრა; დაუბარა, ამა და ამ დროს

მოვალ, წეროებს მოვიყვან და შენი სახლის კარები ღია დამიხვდესო. დანიშნულ დროს მართლაც მოუჩინდენ წეროები, წინ მოუძლოდათ ნაცნობი წერო, რომელმაც ისინი მოხუცის სახლში შეიყვანა. მოხუცი კარებთან იყო მიმალული; უცბათ კარები მიუგდო და წეროები სახლში დამწყვდია, ნაცნობი წერო-კი გაუშვა. მოხუცებულებმა წეროები დაკლეს, გაფცქვენეს და შესაწვავათ გაამზადეს. იმ ღამეს ამათ ერთი სომეხი ვაჭარი ესტუმრათ. ვახშმათ მოიტანეს ოთხი შემწვარი წერო: ორი ცოლქმარს მოუნდებოდა, ერთი ვაჭარს მიართვეს და ერთიც — თავის ბებერ კატას. ვაჭარი გაკვირდა: ე რა მოსარიდებელი სულიერია ასეთი, რომ მაგასაც მთელი წერო მიართვესო. „მოსარიდებელია და არა!.. — მიუგო მოხუცმა: ეგ წეროები ყველა მაგ კატის დაქერილია! — მაგას დავაკრავ ფიცარზე, შევდებ მალალ ხეზე და რაერთიც ფრინველი გაიქროლებს ჰაერში, სუყველას დაიჭერს და ძირს ჩამოჭყრისო“.

გაუკვირდა სომეხს! „მომყიდე ეგ კატაო“, — უთხრა მოხუცს. — „მაგის ფასი დიდია, ვერ შეიძლებ ყიდვას, თავი გაანებეო,“ — უთხრა მოხუცმა.

— მაინც?

— ათასი მანეთია უკანასკნელი ფასი!

სომეხმა ამოიღო ათასი მანეთი და მისცა მოხუცს; კატა წაიყვანა, დააკრა ფიცარზე გულ-აღმა, როგორც მოხუცმა ასწავლა, შედგა მალლა ხეზე და ერთ ღამეს ამყოფა ზედ. მეორე დღეს, დილით, სომეხი აჩქარებული მივარდა ხის ძირში, თან ტომრები წამოეღო ფრინველების ჩასაყარათ, მაგრამ იქ ვერაფერი ნახა, გარდა კბილებდაკრეჭილი კატისა! გაჯავრდა ვაჭარი: ე რა ხრიკი მიყო ი ბებერმაო, და გასწია მოხუცისას. უკანასკნელმა

აღრევე იცოდა, რაც მოხდებოდა. ამისთვის აიღო ხარის გარეცხილი წელი, გაავსო ქათმის სისხლით და შემოახვია ცოლს კისერზე ისე, რომ არც-კი ეტყობოდა. როცა ვაქარმა ფულების თხოვა დაუწყო მოხუცს, უკანასკნელმა ამოიღო დანა, გაუქნია ცოლს კისერში, ქალი იქვე დაეცა და სისხლი დეარათ წასკდა. „ამის ბრალი იყო იმ კატის გაყიდვაო“, — იძახოდა მოხუცი. სომეხი შემინდა, გაქცევა დააპირა, ხათაბალა არაფერი გადამეკიდოსო. მოხუცმა შეაჩერა: რას მირბიხარ? რამ შეგაშინა? ამ ქალს, თუ გინდა, ახლავე გავაცოცხლებო, აი ჩემი შავ-ტარიანი დანა აქა არა მაქვსო? ეს თქვა და აიღო დანა, უჩურჩულა რალაცა და ქალი ფეხზე წამოდგა! გაუკვირდა სომეხს: რას ხედავს ჩემი თვალგბიო! მომყიდე ეგ დანაო, შეეხვეწა სომეხი მოხუცს. მორიგდენ კიდევ ათას მანეთათ. გახარებული სომეხი წავიდა შინ. იქ ქორწილი ჰქონდა: ქალიშვილი გაათხოვა. სომეხი გადმოველო თავზე სუფრას და ცეკვა დაიწყო. ხელში დანა დაიკავა. პატარა ხანს იქით ცოლიც გამოითხოვა საცეკვრათ და ისიც გამოჰყვა. გამხიარულებულმა სომეხმა მოინდომა სასწაულის ქმნა და გაუყარა ცოლს დანა კისერში. ქალი იქვე დაეცა. შეიქნა ერთი წივილ-კვილი და ყველანი მომაკვდავს მიესიენ!.. სომეხი-კი არხეინათ ცეკვავდა! მაგას ახლავე აღვადგენო, თქვა ვაქარმა, აიღო ნაყიდი დანა, დაუწყო ჩურჩული და, როდესაც გაათავა, ქალმა სული დალია! იყვირა სომეხმა, ითავცემა და გაჯავრებული წავიდა მოხუცთან. ბებერმა უთხრა: „ჩემი ქმარი სამი დღეა, რაც მოკვდა, ქილახორში გღია, გამსვენებელიც არავინ არისო“. — მაშ, მე გავასვენებ მაგასო, უთხრა სომეხმა, მოიკიდა ზურგზე ქილახორი და წაიღო ზღვისკენ. გზაში ჩამოისვენა, ტყისკენ გადაუხვია. მაშინ მოხუცი ამოძვრა ქილახორიდან და

იქვე ცხვრის მწყესს უთხრა: „მე მეფეთ მივყავარ იმ კაცს შორეულ ქვეყანაში, მაგრამ, რადგანაც მოხუცებული ვარ და მეფობა აღარ შემიძლია, ამისთვის იმ ჩემ აღგიღოს შენ გაძღვე, წადი ჩაწევი ქილახორშიო. მწყესს გაეხარდა და ჩაწვა ქილახორში. სომებს არაფერი შეუტყვია, მოიკიდა ზურგზე ქილახორი, მიიტანა ზღვასთან და გადაუშვა შიგ. დაბრუნდა, მოდის და რას ხედავს! წყალში გადაგდებული, დამრჩვალნი მოხუცი აკი ცხვრის ფარას მიერეკება აგერ!!— „შენ აქ რა გინდა, ზღვაში არ გადაგადგეო?“ შეჰყვირა, სომეხმა. — მართალია, მაგრამ ხომ გაიგონე, ზღვაში როგორ ვბუყბუყებდი; მაშინ ცხვარს ვერეკებოდი ზღვიდან, გამოვრეკე და აი, აგერ მომყავს. სომეხმა იფიქრა, ალბათ ბევრი იქნება კიდევ ზღვაში ცხვარი, მოხუცი ყველა ვერ გამორეკავდაო, დაბრუნდა უკან, იშვირა ფეხები, გადავარდა ზღვაში და ჩაირჩოა შიგ.

ხალხური ლექსები

შესხმითი.

ნეტავ რა არის მისთანა, ამომავალი მზისთანა?
გალმა-გამოდმა ქალაქი, შუაზე მაინდისთანა?
წყალში რომ ფეხი უდგია—იმ „ოქროს ჩარდაყისთანა“.
კაცის ხელითა ნაშენი—საყდარი გელათისთანა,
დედის ძუძუთი ნაზარდი—მარიამ დედოფლისთანა?..

ბერიკატის გოდება

ბერიკაცი ვიყავი, ლაშქარს გამაწვიესო;
ხიდზე რომ ვერ გავედი, ფეხით გამათრიესო;
ჩემი კაკუჭელა ჯოხი თავზე დამამტვრიესო,
გარეთ ველარ გამოვჩნდი, სახლში დამამწყვდიესო!..

ჩონგურზე დასამღერებელა

ჩონგურო ჩემო, ხისაო!
ბაბუა ჩემის მოჰრილო,
ბებია ჩემის ღნისაო,
თავათ ტანი გაქვს ბჟოლისა,
ტარი გაგია მსხლისაო;
წაგიღებ დარბაისლებთან,
გაგვაწვევინებ ღზინსაო.

წუხელი რწყილმა მიკბინა შუა-ღამისა ხანსაო,
ავდექ, სანთელი ავანთე, გავუდექ რწყილის კვალსაო,
მივეწიე და დავკარი შუა ბეჭისა ფრთასაო;
სისხლი ამდენი ვადინე, — ფეხში მტაცებდა ქვასაო.
ავმართე მისი ბარკალი, ზე აწვდა მალლა ცასაო,
ქართლი-კახეთი მოუნდა მის გასასხიპავ ტყავსაო!

სატრფიალო ღექსება

ჩემო ამ სოფლის სიცოცხლევ,
სული ხარ ამომავალი!..
ოდეს გამოვა იგი დღე,
პირსა გაკოცო მრავალი?

მალლიდან გადმოვიხედე,
დაგხედე მწოლიარესა,
ფერი მიგიგავს ლალ ღვინოს,
ქიქაში მდგომიარესა.

აგი ქალა

აგი ქალი და კაპასი
მოაკრაქუნებს კბილებსა,
ქმარს მოსაკლავათ არ ზოგავს,
ამოსაწყვეტათ შვილებსა!

შურშაგა

სტუმარი მიყვარს ასეთი,
კბილი არ ჰქონდეს არც ერთი.

სუფრუდა

წავიდეთ, ბიჭო, წავიდეთ,
მინდვრის ყანები ვნახოთო,
პური და ღვინო წავიღოთ,
დავსხდეთ და ლხინი ვნახოთო.

მასპინძელ კარგათ მასპინძლობს
გულითა მხიარულითა,
ახალი ჩექმა დაგლიჯა
მარანში სიარულითა.

ანდაზები

1

ვირს რქა ა.რ ამოუვიდა და თავის თავი ყმაწვილი
ეგონა.

2

ნავაგზე ამოსული სოკო დიდი გაიზრდება, მაგრამ
მალე წაიქცევა.

3

ღმერთი მექუდეა: ამ ქუდს დღეს მე დამახურავს,
ხელო შენ, ზეგ სხვას.

4

უჭკუო თავმა ფეხებს ზარალი მისცა.

5

ფარა (ცხვრის ჯოგი) მობრუნდა, კოჭლი ცხვარი
წინ დადგა!

6

ორი ქოთანნი მივადგი: ყურიანი და უყურო,
გაზაფხულს ერთად გავედით პურიანი და უპურო.

ნაკვეთი

ზამთარი იყო, ქართლელი გზაში მიდიოდა. უცბათ
ძალლი გამოვარდა და ყეფა დაუწყო. მგზავრი ქვის ასა-
ღებად დაიხარა, მაგრამ ვერ აიღო, რადგანაც ქვა მიწა-
ზე მიყინულიყო. მაშინ ქართველმა თქვა: „შე დალოც-
ვილო ღმერთო! ეგ რასა ნიშნავს, რომ ძალლი აგიშვია
და ქვა-კი დაგიბამსო?!“

შეღონებები

სისხლის ღონება:

ძამ ძმა მოკლა, დამ და მოკლა, კაენმა აბელი;
სისხლო დაღეჭი, კმარა ამდენი!

შაკაქას (თავის ტკივილი) ღონება

შაკიკი შემოჩვეულა სათიბისა ბოლოსაო;
ისე ჭამდა ქვიშასაო, როგორც ხარი თივასაო,
გაუწყრა წმ. გიორგი, გაიპარა დილასაო.

ჭვჭლის ღონება

დიდი, დიდი, დიდებული, ზედ საყდარი შენებული,
წიწილოვან მთასა პავლე იჯდა ქვასა.
პეტრემ უთხრა პავლესა; „რათ არა ჭამ პურსაო?“
მით არა ვჭამ პურსა, ქვალი მასვია გულსა.
რა არის მისი წამალი? უხელოთ დაჭერილი ქორი,
უუეხოთ ჩამოყვანილი, უდანოთ დაკლული,
უცეცხლოთ შემწვარი, უკბილოთ შექმული.
წავალ ქალასა, მოვთხრი თავისით; ამოსულ კანაფსა,
გადავყრი ზღვასა, არ გაეუშვებ გზასა!
ღმერთო, არგე ლოცვა ჩემი, ბრძანება შენი!

მუშური ლექსები.

(შეკრებილი სოსიკო მერკვილაძისაგან)

1

ორშაბათობით გაშენდა
ციხე-ქალაქი ქვაზედა;
ადამიანის ცხოვრება
ვერაფინ იღვა თავზედა;
აღდა ხარმა მოახსენა:
— „მე დამაწერეთ ქედზედა“
წყვილი სანთელი აინთო,
მიეკრა ორთავრქაზედა;
ვინც კვირა-უქმით შეაბას
რისხვა მიადგეს კარზედა.

2

ხარო, ხარი ვინ დაგარქვა?
ხარო, სახე-შვენიერო,
ჩვენ ნუგეშათ გაჩენილო,
ქედ ნაკურთხო, ლონიერო!

3

უღელი ხარი ვიყიდე,
ყანა ავიზიარეო;
მოვხანი, პური მოვიდა,
კვერი ღავაბზიარეო.

4

შენ, ჩემო შავო კამბეჩო,
რა დავაშავე შენზედა?
ზაფხულს გითიბე ბალახი,
ზამთარს დავაბი ბზეზედა.

5

შენ, ჩემო გუთნის დედაო,
ხარი გიბია მტრედაო;
მეხრეებს გამოართმევდი,
შეუხტებოდი ზედაო,
სიმღერა კარგი გცოდნია,
დასძახდი ზელი-ზედაო.

6

მთას ირემი გასუქდება,
ძირს ჩამოვა ღიქობასა,
ბევრი მეხრე გავაცრუე
ჩემ პატარა ბიჭობასა.

7

შენ-კი გენაცვალე, ღმერთო,
ჩვენი გამოსახვისთვისო,
ახლო-ახლო დაგვასახლე,
ერთმანეთის ნახვისთვისო!

8

ზოგიერთმა კაცმა იცის,
გაძლება და გაგორდება,
რაგინდ საქმე უხდებოდეს,
საქმე აღარ აგონდება!

9

ქალაქიდან რო გიახელ,
გადმოვიარე მცხეთაო,
მოყვრისეული კამბეჩი
ყინულზე დამეჩეხაო.

10

ბატონო, შენი სასახლე
ჰგავდა ქალაქის ქუჩასა;
განა არ მოგეხსენება,
პატივი უნდა მუშასა?

11

ვხნათ და ვთესოთ, ლხინიც ვნახოთ
ზედ ლავლიოთ კამურით;
თუ ბატონმა შეგვაწუხოს,
გამოვიხსნათ მამულიო.

12

უღელი ხარის პატრონსა
ენა უნდა ქონდეს მოკლე;

კამბეჩების პატრონს უთხრეს:
საყვეარი დაუმოკლე.

13

შენი ქირიმე, გუთანო,
მაგ შენი მრუდე ყელისა!
შენა ხარ ჰურის მომყვანი,
დამძველებელი ქერისა.

14

ურემო, ფესვო-მაღალო,
ხუნდი გიყრია გიშრისო;
ხარები კარგი გიბია,
მაგრამ ტალახი გიშლისო.

15

ამილახერიანთ ყმოზითა,
ფქვილი ვერ დავდგი გოდრიითა,
ვერცა ვხან, ვერცა მოვთესე
ვერც კალო ვლემე მოზვრითა.

16

უფალმა ღმერთმა შენ მოგცეს
ოჯახი საძირკვლიანი,
ხარი, კამბეჩი გუთნებით,
ურემი საესე ძნიანი;

იმყოფებოდე ხალხ მრავლათ
მამიან-რძლიან-ძმიანი,
ლამაზი შემოგეყვანოს,
შვენიერი და ჭკვიანი.

17

გუთნის დედას რა აცხონებს,
რა შეიყვანს საყდარშია?
კაი დარში თვითონ იხნავს,
მოდგმურს უხნავს აედარშია!

18

შე დალოცვილო, გუთანო,
შენი მიყოლა ძნელია;
დღისითა ხარი გირეკო,
ღამე გიტეხო ბნელია!..

19

ასე ჰგონია ღუშმანსა,
არცა ხვნენ არცა სთესენო,
არცა უბიათ ხარები,
არცა კალოსა ლეწენო!

20

კამბეჩი წვეს და იცოხნის,
თავის ამინდი ჰგონია,

ლაფში დაფლული ურემი,
შინ მიტანილი ჰკონია!

21

ჩავევარდი საგონებელსა,
ვითა კამბეჩი მორვესა,
ვიწვევ და ვერ ამოვედი,
დახე ამ ჩემსა ღონესა!

22

სახნის საკვეთი ჯამბარა
ჯაბიაშვილმა დაგვპარა,
ი ოჯახ ამოსაწყვეტმა
უხნავ უთესი დაგვყარა!

23

აკი გითხარო ძიო—
თქვენში ეგეთი ზნეაო,
წახვალ და მიუჩიოდები,
სადაც კოჭობში რძეაო.

მესტვირული საჯიბრო

1

ლექსები ვიცი იმდენი,
დიღმის მინდორზე გძელია,

თუ გინდა, შინაც გაგატან,
მოგაწყვეტინო წელია.

2

კავლელაშვილი ელია
შაირის გამომთქმელია,
ჩაჰკმაკნის, ჩააკაკანებს,
როგორც მწირველი მღვდელია!

3

შაირის თქმითა ვერ დამლლი,
ახლოს ნუ მომეკარები,
წადი, სხვისაგან ისესხე,
აღე, მოძებნე კარები!

4

შაირებისა გამოთქმა
შენთვის რა გასაჭირია?
გული და თავი სავსე გაქვს,
გამოგიქნია პირია.

5

ქალაქს ვიყიდე ბარები,
მცხეთას დავაგე ტარები,
თუ შაირები არ იცი,
რატომ არ მომებარები?

6 კომინ კლვიკ კლ
კომინ კლვიკ კლ

ეს რუისი რუისია, *)
ამას იქით რუებია,
შენისთანა მოშაირე
ბევრი გამიბრუებია.

7

ჩამოვიარე ღირბია,
სოფელი ვნახე ღიღია;
ქვრივ-ოხრის მისაშველებლათ
არა სცოდნიათ რიღია.

8

ეშმაკათა და ქაჯათა
ჩამოვიარე გომზედა;
რძალ დედამთილი ჩხუბობდა
ახლათ შედღვებილ დოზედა.
რძალმა აჯობა დედამთილს,
თავი უხალა ქვაზედა,
ქმარს მიუტანა ამბავი,
გააგდებინა კარზედა.

9

ქალაქიდან წამოვედი
შაქრის პურები მომაქო,

---

*) რუისი სოფელია ქართლში.

სამი ტომარა შარი
პირ წახლართული მომაქო,
თუ ისიც გამომელევა,
სამი ტომარა სხვა მაქო.

10

სამი სიტყვა გუშინ გითხარ,
სამი დღესა—გახდა ექვსი;
შენთან ვერა გავყიდე რა
ვერც შიირი, ვერცა ლექსი!

11

ადიდებულა ტანაო,*
თან მღვრიემ მოატანაო,
ამიტვიტევა, წამილო,
შუა მტკვარს შემიტანაო;
იქ სამი მჭადი დავკარგე,
ზარალი იმისთანაო...
მცურავთან კაცი გავგზავნე,
მცურავი დავიბარეო,
სანამ მცურავი მოვიდა,
მჭადი შიგ ჩაიშალაო,
ნეტავ იმ სამი მჭადისა
ამბავი მამიტანაო,
მე მაშინვე მუხლს მომკვეთა,
ყელს დანა გამიყარაო.

*) მდინარეა ქართლში.

12

ეს ოხერი და ტიელი
რა დროს მოვიდა მარხვაო?
ამ დენმა ხახვის ქამამა,
ყელები ამოგვხახაო...

13

თქვენი ქირიმეთ, ბიჭებო,
თქვენ მომარჩინეთ ამასო,
მუცელი ვერ გამოვიძღე
ამ სატილო ქალაქსო!..

14

ჩამოვიარე წილკანსა,
თხა მოეწოვა თიკანსა,
ქმარი ქალაქს წასულიყო,
ცოლი ერდოზე ტლინკავსა!

15

რა ვუთხრა ციციანთ სუფრას?
თარხანიანთ გალობასა?
რა გინდ სიმართლით მოექცე,
ნუ მოელი წყალობასა!..

16

ალაღის შიშით ვერ წავა
ნიბლია ჯვარობასაო:

და თუ რომ გაიპარება,
ვერ იტყვის გალობასაო.

17

მოძმე და მანდილოსანნო,
არიგება-ჩარიგება,
ერთმანეთის საკეთილოთ
აგისრულოთ გულის ნება;
გაცოცხლოთ, ღმერთმა გაცოცხლოთ,
სანამ იყოს თქვენი ნება!

18

ძირულა მოდიდებულა,
ყვირილას მიაქ ხილიო,
ვისაც წამალი გინდოდეს,
თურმანიძესთან მილიო.

19

არაოდეს არ ცხონდება
უშვილო და პურა-ძვირი,
თუ რომ პურ-შავი ცხონდება,
სამოთხეში შევა ვირი.

20

რას ღირსა შავი მელანი
თეთრი ქალღლის წერასა?
კაცი ვერსად ვერ წაუვა .
თავის ბედსა და წერასა.

21

ჩემო მტერო, ჩემო მკვლელი,
ჩემო კარის მეზობელი!
შენ რომ ცეცხლი მამიკაღე,
ნეტა როდის მოვინელი?

22

ერთ სიტყვას ისეთს გასწავლი,
დასამარხავათ კმარიყოს:
არ მოეხმარო ქვეყნის მტერს,
თუ სადმე წყალმა წაიღოს!..
ვინ იცის, ბედი გარისხდეს,
ნაპირში სადმე გარიყოს,
ღმერთს არ შესცოდო, არ იხსნა;
ხელი ჰკარ, მანვე წაიღოს!..

23

რაქიდან გამოვიპარე,
გადმოვჰყევე ქარის ქროლასო;
მწარე ამიღი დაგვიდგა,
ვერ მოვეფარეთ გორასო.
მოუხდათ მოძბებს ჩხუნკალი,
ერთი შეორეს ქორავსო
და ღმერთმა ნურაეინ შეგასწროთ
მეგობრებ შუა ბრძოლასო!

ბიჭნო, ყველასგან დევნილნო!
ძმა-ძმას რად უწევთ მტრობასო?
ისა ჯობს მხარი-მხარს მივცეთ,
უფრო შეშვენის ძმობასო!

25

ქინჰველს ღმერთი გაუწყრება,
ფთები მხრებში გამოუვა,
ზეცას ასვლას მოინდომებს,
გზაში სული ამოუა.

26

გადავიარე ავქალა,
პური არავინ მაჭამა,
იმათი თხა და თიკანი ძინდომს,
მშიერმა მგლებმა დაჭამა!

27

მე რო დათვმა საქმე მიყო?
თავი ძალათ შემომაკლა!..
აღმართში თოფი ვესროლე,
თავდაღმართში გადიბარკლა,
მე რომ დანა არა მქონდა,
ჩემმა ამხანაგმა დაკლა,
უხეირო ხორცი ჰქონდა,
იმას ჯობდა ცერცვი-ბაკლა.

6

28

ზოგიერთსა დედაკაცსა
სულ მუდამ ჯობს ნეზვი ღორი:
სახლი ვერ გამოუგვია,
მურტალია ოჯახქორი,
ისე გდია ნაცარშია,
როგორც მენახშირის ჯორი!..

29

დიდმა ღიახვმა პატარას,
შერთულს, გადახვია ხელი:
„გორამდინ ერთათ ვიაროთ,
შენ ძმობილი იყავ ჩემი,
შენ შამფური წამოიღე,
მე სამწვადე მომაქს ბევრი:
სამი ქართველი დავახჩვე,
ახლა სოჰხებს მივჰყავ ხელი.“

30

ამ ტიალ წუთი სოფელში
ბევრი ამბები ყოფილა,—
ყველას ჰკლავს თითო რამ სევდა,
ვინც კი ამ ქვეყნათ შობილა!

31

ამილახერიანთ ბიჭებსა
შორს შეეტყობათ ქულზედა

მხარზე უწყევიათ ჯოხები,
თვალი უჭირავთ ჩხუბზედა!

32

ბერი კაცი თვრესო,
ვაშკაცს ერთი ხედესო,
ყმაწვილს სუნი მიედინოს,
ღმერთს თაყვანი სცესო.

33

უკულო ხარი კუდისთვის
საძებრათ იარებოდა,
მებაღემ ყური მოჰკვეთა,
არამც თუ კუდი რგებოდა!

34

შენ სატიალო, სიკვდილო,
როდის მოგეცი პირობა?
ცხენ ფრენით ჩამომირბინე,
სულ დამიკარგე ზდილობა!..
შენზე ქრთამი ვერ გავყიდე,
ვერც დიდი კაცის შვილობა!..

35

წავიდა, აღარ მოვიდა
ის მეწიწილე ძერაო,

ერთი ისეთი წაილო, მისთვის ვაძლავ
თავისი გულის ჯერაო.

36

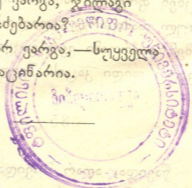
დედა, ობლების დამყრელი,
კაცი მკვლელს ეღარებოდა,
უბეში უჯდა გველები,
ძუძუებს ეტანებოდა.

37

ვაი, დედჩემის ღმერთსა,
ხმა აგვირია ხველამა,
ერთმანეთი შეგვაძულა
სხვა-და-სხვა მტრების ენამა,
ერთი წიწილა გაგვანდა,
ისიც მოგვტაცა ძერამა!

38

კაცი თუ ვარგა, ჯილაგი
ნეტა რა საძებარია?
თუ თვითარ ვარგა, — სუყველ
ფუჭი და საცინარია.

თუ ვარგა, — სუყველ
ფუჭი და საცინარია.

გაცხადებანი

ბელეზონი № 444

ქართველთა სახლებ-მიცემო ამხანაგობა.

„უშაგავალი“

ამით აცხადებს საყოველთაოდ, რომ მან გამართა საბაკალეო და გასტრონომიული მაღაზიები, სადაც მსურველთ შეუძლიათ შეიძინონ პირიანათ სხვა და სხვა სანოვაგე, სანელი და ხილეული; ჩაი, შაქარი, კაკაო და შეკოლადი; ღვინო, არაყი, და სხვა და სხვა სასმელები ადგილობრივი, რუსეთისა და საზღვარ-გარეთისა; პაპიროზი და თამბაქო სხვა და სხვა ფირმებისა და ყოველ-გვარი საყოველდღეო საქირო საგნები.

1 ენკენისთვიდან გაიხსნა აქვე საყასბო, ევროპიულად მოწყობილი, და გაიმართა მასთან საბაყო და რძის ნაკეთობის განყოფილებები.

მაღაზიებში მკაცრად არის დაცული სისუფთავე და ზრდილობიანობა მუშტართან.

ამხანაგობა იღებს კომისიით და უიდელობს ნაღდ ფულად სოფლის მწარმოებელთაგან უოკელსავე მათს ნაწარმოებს.

შემოსვლა ამხანაგათ შეუძლიათ ყველას განურჩევლად წოდებისა, სქესისა და სარწმუნოებისა. სრული საწევრო წილი არის მხოლოდ ერთი თუმანი; ამ წილის ფულის შემოტანა შეიძლება ნაწილ-ნაწილადაც. მსურველთ შეუძლიათ აიღონ რამდენიმე წილი (რაოდენობა წილისა განუსაზღვრელია).

ადრეხი კუთხე ბარონისა და ბაზრის ქუჩისა, სახლი თ. კ. ი. მუხრან-ბატონისა, № 1/1

საბოლტიკო, სამეცნიერო და სალიტერატურო
ნასატებანა გაზეთი

„კ ვ ა ლ ი“

გამოვა 1898 წელს ყოველ კვირაში ერთხელ ერთიდან სამ
თაზახამდე

„კვალის“ ხელმძღვანელობას და რედაქციის მარ-
თვა-გამგეობას I იანვრიდან 1898 წ. იკისრებს
ბ. ნოე შოკლანია.

გაზეთი წლიურათ ღირს გაუგზავნელათ 7 მანეთათ,
ხოლო გაგზავნით 8 მანეთ. ნახევარი წლით გაუგზავნე-
ლათ 3 მან. 50 კაპ. გაგზავნით 4 მანეთ. სამი თვით გა-
უგზავნელათ 2 მანეთ. გაგზავნით 2 მან. 50 კ. თითო
ნომერი—სამ შაურათ. ხელის მომწერლებს წლის ფული
შეუძლიათ ნაწილ-ნაწილათ გამოგზავნონ.

ამ წლის გასულს დაურეგდებათ ჰრეძია „ჩვენი
ძველი კვირები“ 1896 წლის იმ ხელის მომ-
წერლებს, რომელთაც წლის ფული სრულათ აქვთ
შემოტანილი.

„ივერია“

გამოვა 1898 წელსაც

იმავე პროგრამით, როგორც წინად.

ფასი გაზეთისა:

12 თვით	10 მ. — კ.	6 თვით	6 მ. — კ.
11 "	9 ,, 50 ,,	5 "	5 " 50 "
10 "	8 ,, 75 ,,	4 "	4 " 75 "
9 "	8 ,, — ,,	3 "	3 " 50 "
8 "	7 ,, 25 ,,	2 "	2 " 75 "
7 "	6 ,, 50 ,,	1 "	1 " 50 "

საზღვარ-გარეთ დაბარებული ელირება 17 მან. მთელის წლით. სოფლის მასწავლებელთ «ივერია» მთელის წლით დაეთმობა 8 მან.

თუ თფილისში დაბარებული გაზეთი თფილისს გარეშე ადრესზედ შესცვალა ვინმემ, უნდა უნდა წარმოადგინოს რედაქციაში ერთი მანეთი; ხოლო თუ თფილისის გარეშე ხელის მომწერელი ერთის ადგილიდგან მეორეში გადავიდა, უნდა წარმოგზავნოს ორი აბაზი.

ფასი განცხადებისა:

მეოთხე გვერდზედ თითო-ჯერ სტრიქონი—8 კ., პირველზედ—16 კაპ.

გაზეთის დაბარება შეიძლება შემდეგის ადრესით:

თ ფ ი ლ ი ს ი,

„ივერიის“ რედაქციას

ნიკოლოზის ქუჩ., 21.

და „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრც. საზოგადოების“ კანცელარ. სასახლის ქუჩ., ბანკის ქარვასლა.

„ივერიის“ ტელეფონი № 227.

საფოსტო ადრესი:

ТИФЛИСЬ. Редакція „ИВЕРІА“.

რედაქტორ-გამომცემელი ილია ჭავჭავაძე.

1889

„მ ლ ა მ ბ ე“

თ გ ი ყ რ ი ჟ უ რ ნ ა ლ ი

(წელიწადი მეოთხე)

გ ა მ ო ვ ა ი მ ა ვ ე პ რ ო ზ რ ა მ ი თ

ფასი ჟურნალისა გავსვენით:

	1 წლით	6 თვით	3 თვით
რუსეთის და კავკასიის ქალაქებში.	10 მან.	6 მან.	4 მან.
სასაღვარ გარეჯ	13 მან.	7 მან.	5 მან.

ვისაც წლიური ფასის ერთად შემოტანა ეძნელება, შეუძლიან შემოიტანოს: 1 იანვრამდე—4 მან. 1 აპრილამდე—3 მან. და 1 სექტემბრამდე—3 მან.

ხელის-მოწერა მიიღება თფილისში, ჟურნალ „მოამბის“ რედაქციაში, რომელიც იმყოფება ლორის-მელიქოვის ქუჩასე № 13.

წიგნის მადანებს, რომელნიც იკისრებენ ჟურნალ „მოამბეზე“ ხელის-მოწერის მიღებას, შეუძლიანთ აიღონ მთელის წლის შემოსატანიდან კამისიისა და ფულის გამოგზავნისთვის **ათი შაური**, ხოლო თუ ფულს ნაწილ-ნაწილ შემოიტანენ, ანაფერა დაეთმობათ.

შანიშნა: 1) ჟურნალის თავის დროზე მიღებისათვის რედაქცია პასუხს აგებს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ფული გამოგზავნილ ან შემოტანილ იქნება რედაქციის კანტორაში. 2) ქალაქგარეშე ხელის-მომწერთ ფულის მიღების კვიტანცია გავგზავნებათ მხოლოდ იმთ, ვინც ჟურნალის ფასთან ერთად წარმოადგენს 7 კაპ. ფოსტის მარკას სოფელ კვიტანციაზე.

ქალაქ გარეჯ მცხოვრებთათვის ადრესი: *Тифлис, Редакция „Моамбе“.*

რედაქციამ მოსახერხებლად სცნო სოფლის მღვდლებს, სოფლის მასწავლებლებს, ხელოსნებს და მოწაფეებს ჟურნალი დაუთმოს რვა მანეთად წელიწადში. ვისაც 8 მანეთის ერთად შემოტანა ეძნელება, შეუძლიან პირველში ოთხი მანეთი შემოიტანოს და ორ-ორი მანეთიც მარტში და აგვისტოში.

„სნობის ფურცელი“

1898 წელს გამოვა უფრო **პრცელის შინაარსით** და **მრავალის ცნობებით** საქართველოს ყველა კუთხიდან

„სნობის ფურცელი ერთად-ერთი ყოველ-დღიური გაზეთია, რომელიც სიიაფისა გამო ეგუქსათვის ხელ-მისაწდომია.

წლიურ ხელის-მომწერთა საყურადღებოთ:
ვინც გაზეთს წლიურად დაიკვეთავს, იმას უსასყიდლოდ გაეგზავნება

კედლის კალენდარი 1898 წლისათვის

სურათებიანი და შვენიერს ქაღალ. დაბეჭ. სსკა-და-სს. ფურადებით..

სამაგალითო და ამირფასი ნობათი

„სნობის ფურცლის“ რედაქციამ შეიძინა უფლება და დამდეგს 1898 წელს გამოსცემს

ჩვენის ახალგაზდა ნიჭიერის მწერალის

შიო არაგვისპირელის

ს რ უ ლ ს თ ხ ზ უ ლ ე ბ ა თ ა

ავტორის სურათით, მოკლე ბიოგრაფიით და ბ-ნ ტასიაშვილის კრიტიკულის განხილვით

წიგნში მოთავსებული იქნება ოცზე მეტი სხვა-და-სხვა საუკეთესო მოთხრობები, დაწერილი 1898 წლამდე.

წიგნი იქნება მშვენიერს ქაღალდზე დასტამბული, დიდის ზომისა და 300 გვერდზე შეტა

გაზეთის ფასი: წლიურათ ყველა ნობათებით 6 მან. ნახევარის წლით 4 მან. ერთის თვით 60 კ. ცალკე ნომერი 3 კაპ.

იმ ხელის-მომწერთ, რომელთაც წლიურ ფასის სრულად შემოტანა გაუძნელდებათ, რედაქცია შელავათს აძლევს:

ხელის მოწერის დროს 2 მ. წარმოადგინონ და მერე ყოველ თვე და თვე თვითო მანეთი, ვიდრე წლის ფასს შეასრულებდნენ.

საქმაწვილო ნახატებიანი ჟურნალი

„ჯეჯილი“

წელიწადი მშენებელი

გამოვა 1898 წელს თვეში ერთხელ იმავე პროგრამით, როგორათაც აქამდის.

1898 წლის ხელის მომწერლებს საჩუქრათ დაურიდებათ ნახატებიანი წიგნი „ალბომი“ ცხოველთა ცხოვრებიდან.

ჟურნალი „ჯეჯილი“ თფილისში დატარებით ღირს — 4 მან. თფილისს გარეშე გაგზავნით 5 მან.

ცალკე ნომრის ფასი თფილისში არის 50 კაპ.

ხელის-მოწერა შეიძლება მხოლოდ წლით და ნახევარი წლით.

ხელის-მოწერა მიიღება:

1) **თფილისში** — „წერა-კითხვის საზოგადოების“ კანცელარიაში (Дворцовая ул., д. Зем. Банка № 102), და თვით „ჯეჯილის“ რედაქციაში (Артиллер. ул. д. Тамамшева, возле кадетского корпуса).

2) **ქუთაისში** — ვ. ბეჟანეიშვილთან.

3) **გორში** — აკ. კალანდაძესთან.

4) **ჭიათურაში** — ნიკო მთხმეზურთან.

5) **სიღნაღში** — ივან. ქიტიაშვილთან.

6) **სახხვრეში** შარამან ჩხეიძესთან.

7) **ელისავეტოპოლში**: ა. მიქაბერიძესთან.

8) **თიონეთში** — ივ. ჩიბალაიშვილთან.

9) **ონში** — ღარია ივ. ქავთარაძისასთან.

10) **ფოთში** — ი. ჭობრეიძესთან.

11) **ხაზურში** — ბენ. მესხისთან.

ფოსტის ადრესი: *Въ Тифлисъ, въ редакцію грузинскаго демократическаго журнала „Джеджили“.*

რედაქტორ-გამომცემელი ან. თუმანიშვილი-წერეთლისა.

სადღესასწაულო შგენაედა საჩუქრება.

„აღმოსავლეთის მაღაზია“

ძმათა ზ. ჯგვილაძეებისა

(ლორის-მელიქოვის ქუჩაზე, ზუბალოვის სახლებში, სემინარიის პირდაპირ, № 4)

იყიდება **კავკასიისა და იაკონიის** საუცხოვოთ დამზადებული ნაწარმოები — **სადღესასწაულოთ მისანთძევი შგენაედა საჩუქრება**: ოქროთი მოვარაყებული **შუთები, ძვლისა, ჩმისა, ბრინჯაოსი და ვერცხლის** ნივთები; **ნაბდები ქალისა და კაცისა, საბეჭურები (კმლმარინები), ჩაბალახები, მთრახები, ქამარ-ხანჯლები, ხმლები, როგორც დიდებისა, ისე ყმაწვილებისა, კახური ფვნიერი ლეჩამის არხები.**

აბრეშუმეულობა **ჩინეთისა და იაკონიისა**: დამზადებული **ხალათები, ჯუბები, თავსაფრები, მრავალი ცხვირსახოცები, ფანჯა თეთრეულისათვის, ჩისუნჩა და სხვა.**

მაღაზიას აქვს **სამაგალითო სამკერვალო სახელოვნო**, სადაც მზადდება ჩვენებური საუცხოვო ტანისამოსი.

აქვე იყიდება: **იმარული, მებრული, დიგორული, და ლეპური ფალები, თივთიქები და სხვა და სხვა.**

ფასები ყველა საქონელზე გადაჭრილია. ვისაც სურს ზედ დადებილი ფასით საქონლის გამოწერა, წინ-და-წინ უნდა გამოგზავნოს საქონლის ღირებულობის ერთი მესამედი.